

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PÍSECKÉ GYMNÁZIUM V LETECH 1778-1850

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Kristýna Pichlíková

Studijní obor: Kulturní historie

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 24. dubna 2009

Za cenné rady a trpělivost děkuji doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. a pracovníkům Státního okresního archivu v Písku.

ANOTACE

Náplní této diplomové práce je vývoj píseckého gymnázia v letech 1778-1850. Práce vznikla na základě studia odborné literatury a pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Písku. První část práce se zabývá stručnými dějinami města Písku, hlavní důraz je přitom kladen na vznik gymnázia. Nejsou zde opomenuty ani ostatní střední školy, které vznikly v Písku v devatenáctém století. Hlavní část práce je zaměřena na samotné písecké gymnázium, přičemž veškeré poznatky jsou dávány do kontextu dějin vzdělanosti a samotného města.

Analýza školy je především zaměřena na studenty. Zaznamenává nejen jejich počet, ale také prospěch a dobu jejich studia. Není opomenut ani jejich teritoriální a sociální původ, který je zkoumán z hlediska zaměstnání otců. Závěrečná část diplomové práce se věnuje učitelskému sboru.

ANNOTATION

This thesis explores the development of the grammar school in Písek in years 1778-1850. It is based on a thorough study of specialized literature and archival resources in the Písek State District Archives. The first part of the thesis briefly introduces the history of the town and the circumstances of the local secondary schools establishment in the 18th and 19th centuries. The essential part focuses on the grammar school development in connexion with the culture of the town and education history.

The most important data include the total number of students, their results, length of studies, territorial and social origin on the base of their fathers' employment. The final part of the thesis is devoted to the teaching staff.

Obsah

ÚVOD	6
I. PÍSEK – STRUČNÁ HISTORIE MĚSTA	10
I. 1. PROMĚNY MĚSTA V 19. STOLETÍ	18
II. VZNIK A VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH ŠKOL V PÍSKU	22
II. 1. REÁLKA.....	22
II. 2. DALŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY	27
III. PÍSECKÉ GYMNÁZIUM	35
III. 1. ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ NA POČÁTKU 19. STOLETÍ.....	38
ANEK NOVÝ STUDIJNÍ ŘÁD V ROCE 1805	38
III. 2. LÉTA 1805-1820 NA PÍSECKÉM GYMNÁZIU	40
III. 3. ZMĚNY VE ŠKOLSTVÍ VE 40. A 50. LETECH 19. STOLETÍ.....	42
III. 4. ZMĚNY NA PÍSECKÉM GYMNÁZIU VE 30.-50. LETECH 19. STOLETÍ.....	45
IV. STUDIUM A STUDENTI	47
IV. 1. CHOVÁNÍ STUDENTŮ VE ŠKOLE A NA VEŘEJNOSTI	51
IV. 2. TERITORIÁLNÍ PŮVOD STUDENTŮ	56
IV. 3. SOCIÁLNÍ PŮVOD STUDENTŮ	59
IV. 4. ZNÁMÉ OSOBNOSTI, KTERÉ V LETECH 1778-1850 STUDOVALY V PÍSKU	63
V. UČITELÉ	66
ZÁVĚR	70
NEVYDANÉ PRAMENY	72
VYDANÉ PRAMENY	72
SEZNAM LITERATURY	73
SEZNAM PŘÍLOH	76

Úvod

Předložená práce se snaží přiblížit založení, vývoj a proměny jednoho z významných jihočeských, resp. českých gymnaziálních ústavů v devatenáctém a v první polovině dvacátého století, tj. gymnázia v Písku. Práce se zabývá obdobím let 1778-1850, což je od založení gymnázia až do Bonitz-Exnerovy reformy a následného počestění písecké školy. Přitom nejde pouze o to, zachytit velké dějiny píseckého ústavu, ale pozornost je také soustředěna i na vnitřní záležitosti školy, žáků a učitelů, kteří zde v daném období studovali a vyučovali. Dále se práce také pokouší zmapovat socioprofesionální zázemí žáků a jejich teritoriální původ. Samozřejmě není opomenuto ani jejich věkové složení a počet na škole v jednotlivých letech. Práce se též snaží zachytit složení pedagogického sboru v daném období. Veškeré zde uvedené informace jsou zařazeny do širšího kontextu dějin vzdělanosti a dějin samotného města Písku. Pro zpracování dějin města vychází práce převážně z díla Augusta Sedláčka *Dějiny královského města Písku nad Otavou*.¹ Sedláčkova syntéza mapuje prakticky dějiny města rok po roce. Na upřesnění některých informací pak byla použita kniha od Jiřího Práška *Písecké 2. tisíciletí*.²

Téma píseckého gymnázia jsem si vybrala nejen proto, že pocházím z Písku, ale také proto, že ačkoli se tamější gymnázium může pochlubit téměř čvrttisíciletí trvajícím tradicí, jeho dějinám se zatím nikdo soustavněji a podrobněji nevěnoval. V podstatě k danému tématu dodnes neexistuje žádná významnější samostatná odborná práce či studie - vyjma článku *Příspěvek ke vzniku gymnázia* od Miloslava Volfa uveřejněném v Jihočeském sborníku historickém,³ který pojednává o založení gymnázia v Písku. Nejrozsáhlejší příspěvek k dějinám gymnázia tak stále představují příslušné části třetího dílu již zmíněných *Dějin královského města Písku nad Otavou* od Augusta Sedláčka.⁴ Tato studie je poměrně rozsáhlá a podrobná. Avšak většina událostí není zařazena

¹ August SEDLÁČEK, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Od nejstarších dob až po zřízení královského úřadu*, I. díl, Písek 1911; TÝŽ, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Od zařízení královského úřadu až do dnešní doby*, II. díl, Písek 1912.

² Jiří PRÁŠEK, *Písecké 2. tisíciletí*, Písek 2000.

³ Miloslav VOLF, *Příspěvek ke vzniku píseckého gymnázia (k 200. výročí trvání ústavu)*, Jihočeský sborník historický 46, 1977, s. 44-53.

⁴ August SEDLÁČEK, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Dějiny zvláštních částí*, III. díl, Písek 1913, s. 192-257.

do širšího kontextu dějin vzdělanosti. Dále dějinám ústavu byly věnovány úvodní studie v almanaších, které vyšly ke 150. a ke 170. výročí založení gymnázia.⁵ S těmito studii se musí pracovat opatrně, jelikož byly napsány takřka s vlasteneckým zápalem a v oslavném až patetickém duchu, tudíž jsou některé informace v nich uvedené podány neobjektivně.

Další literatura, která byla při psaní práce použita, se vztahuje k dějinám vzdělanosti. Z těch starších prací nelze opomenout faktograficky stále hodnotné *Školy české* od Jana Šafránka.⁶ Tato práce je sice velice podrobná, zabývá se dějinami školství od jeho počátků až po první světovou válku, ale byla napsána s jednoznačným národním akcentem. Další práce, která byla napsaná rovněž převážně v tomto duchu, pochází od Otakara Kádnera, a tvoří rozsáhlou součást desátého dílu *Československé vlastivědy*.⁷ Na vývoj středních škol jsou převážně zaměřeny práce Zdenky Veselé.⁸ Tyto práce vznikly v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století, takže z nich občas silně dýchá poplatnost dané době. Ovšem vcelku dobře faktograficky popisují změny ve školství a školské reformy.

Poslední dvě práce byly stěžejní pro tuto diplomovou práci. Jde o knihu Miroslava Novotného,⁹ která se zabývá vývojem školství na jihu Čech. Jsou zde velmi podrobně zaznamenané změny ve školství a veškeré školské reformy týkající se škol i pedagogů. Poslední práci, která také byla inspirací pro tuto diplomovou práci, napsala Kateřina Řezníčková.¹⁰ Ta se ve své knize zabývala změnami ve školství ve druhé polovině devatenáctého století. Veškeré tyto změny pak promítla do fungování jindřichohradeckého gymnázia a srovnala je i s Akademickým gymnáziem v Praze.

Metodologicky se tato diplomová práce inspirovala prosopografií, která se jako metoda prosadila v šedesátých letech minulého století. Je to kombinace narativního životopisného vyprávění s přesností statistického zpracování. Velice důležitý je pro tuto

⁵ *Almanach 150 let gymnázia v Písku*, Písek 1928; *Almanach 170 let píseckého gymnázia*, Písek 1948.

⁶ Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*, Praha 1913.

⁷ Otakar KÁDNER, *Školství v Republice Československé*, in: Václav Dědina – Otakar Kádner (edd.), *Československá vlastivěda X*. Osvěta, Praha 1931, s. 7-222.

⁸ Zdenka VESELÁ, *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*, Praha 1972; TÁŽ, *Dokumenty z vývoje české střední školy 1848-1939*, Brno 1973.

⁹ Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

¹⁰ Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

metodu konkrétní soubor osob, vybraný podle určitých zásad. Ke každé osobě ze souboru se pak zjišťuje důležité množství údajů, čímž se pak vytváří jednotlivé životopisy (biogramy).¹¹ V případě této práce jde o skupinu žáků studujících na píseckém gymnáziu v letech 1778-1850, k nimž byly zjišťovány údaje o jejich teritoriálním a sociálním původu, dále o prospěchu a době jejich studia.

Statistické zpracování těchto údajů dokládá *Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850*, která se skládá ze dvou tabulek s názvem *Katalogy žáků a Privatstudenten*. Kompletní databáze je přiložena na CD a byla vytvořena v programu Microsoft Access 2000. Do databáze byli zahrnuti všichni žáci studující na píseckém gymnáziu v letech 1778-1850.

Pramennou základnu této práce tvoří hlavně semestrální katalogy,¹² Knihy třídních známek¹³ a Matrika školy,¹⁴ ze které byly použity informace na doplnění, v případě, že chyběl nějaký údaj v semestrálním katalogu nebo v Knize třídních známek. Dále byla matrika využita pro kontrolu, popř. doplnění, počtu dětí v daném roce. Vzhledem k tomu, že v roce 1850 došlo ke změně v evidenci studentů, byl pro tento rok použit Hlavní katalog.¹⁵ Všechny nové údaje zapsané v hlavním katalogu sice byly uvedeny do tabulek databáze, avšak není s nimi více pracováno, jelikož by nemohlo dojít ke srovnání daných údajů, protože takto je vedený jen poslední rok zkoumaného období. Z výše uvedených pramenů byly čerpány informace pro tabulky databáze. Tyto materiály byly v letech 1778-1805 vedeny latinsky a v ostatních letech již německy. Data o působení konkrétního učitele na škole byla zjišťována na základě údajů uvedených v kartonech věnovaných učitelům.¹⁶ Tyto kartony obsahují veškeré písemnosti týkající se jednotlivých učitelů. Pedagogové jsou v kartonech řazeni abecedně a každému je věnována jedna složka, která většinou obsahuje jmenovací dopis do funkce učitele na gymnáziu v Písku, dále zde bývá zpráva o jeho odchodu a

¹¹ Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, Práce z archivu akademie věd, řada A, svazek 7, Praha 2002, s. 47.

¹² SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15-55, kart. 1-5.

¹³ SOkA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1848, inv. č. 60-62, sign. 1/60-62, kniha č. 60-62.

¹⁴ SOkA Písek, Gymnázium, Matrika školy/Matricila Gymnasii 1778-1846, inv. č. 4, sign 1/4, kniha č. 4.

¹⁵ SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63., sign. 1/63, kniha č. 63.

¹⁶ SOkA Písek, Gymnázium, Osobní záležitosti učitelů, suplentů, asistentů: osobní výkazy, jmenování, služné, výpomoc, žaloby, exekuce, vyznamenání, pochvalné uznání, disciplinární řízení, povýšení, penzionování a jiné 1812-1850, inv. č. 293, sign. II/2, kart. 22-26.

korespondence mezi vyučujícím a školskou radou. V pozdějších letech jsou u učitelů i tzv. evidenční listy, které zaznamenávají stručnou kariéru daného pedagoga. Vše je samozřejmě vedeno německy. K zjišťování přestupků žáků proti školnímu nařízení posloužily zápisy v Knize hanby.¹⁷

Vlastní diplomová práce je členěna na pět větších celků. První část se stručně věnuje dějinám města Písku od jeho založení až po polovinu devatenáctého století. Důraz je hlavně kladen na okolnosti vzniku gymnázia. Druhá část pak pojednává o jednotlivých školách, které ve zkoumaném období vznikly ve městě vyjma gymnázia. Tomu je věnována následující kapitola práce, sledující změny na gymnáziu, které vyvolaly různé školské reformy. Předposlední část práce se pak věnuje struktuře gymnaziálního studia a studentům. A konečně poslední kapitola práce se přehledně zabývá pedagogy, kteří ve zkoumaném období působili na gymnáziu.

¹⁷ SOKA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1815-1838, inv. č. 179, sign. I/179, kniha č. 179.

I. Písek – stručná historie města

*Po řece Otavě za vorem vor
v jarech a létech odplouvaly,
míjely v dálku, zrozenci hor,
a my se za nimi dívávali.*

*Za vorem vor a po šiku šik
my odtud do světa odcházeli,
zapadal, Otavo, tvých jezů vzlyk,
my jej však do srdcí uzavřeli.¹⁸*

Historie píseckého školství je velmi bohatá a svými kořeny sahá až k počátkům města v polovině 14. století. Zmínky o městě se poprvé objevily v listině krále Václava I., která byla vydaná roku 1243. Toto datum je dnes považováno za rok založení města. Díky výhodné poloze na řece Otavě a těžbě zlata – mj. byla ve 14. století v Písku postavena mincovna a zlato se začalo těžit i v Píseckých horách¹⁹ – se město zdárně rozvíjelo a zejména za vlády lucemburských panovníků získalo řadu významných práv a privilegií.²⁰ Roku 1509 byl královský hrad s celým panstvím včetně Píseckých hor prodán písecké obci. Do té doby bylo vše majetkem krále. Panovník si vymohl právo kdykoliv hrad odkoupit pro své potřeby. Avšak písemně dal Písečanům ujištění, že hrad nesmí být nikdy zastaven. Pokud by se tak stalo, bylo by zastavení automaticky neplatné.²¹

Nedílnou součástí života města se stala rovněž místní škola. Tak jako jinde byl i v Písku rozvoj městského školství spojen s působením světských duchovních a

¹⁸ Fráňa ŠRÁMEK, *Básně*, Praha 1951, s. 320.

¹⁹ Nejznámější doly na zlato byly v Havírkách. Na západním svahu, který spadá k semické části zvané Na Flekačkách, je dodnes několik řad šachet severojižního směru o celkové délce kolem 1 km. Částečně zasypané šachty jsou ve spodní části navzájem propojeny štolami, které ústily na bocích návrší a celé důlní dílo odvodňovaly. Více Jiří FRÖLICH, *Písecké hory známé i neznámé*, Písek 1999, s. 28-31.

²⁰ Např. roku 1327 Jan Lucemburský věnoval Písečanům rychtu s mýtem a clo. Díky tomu se přesunuly důležité pravomoci ohledně vnitřní organizace města od králova zástupce rychtáře na městskou radu. Vybírání pokut, různých tax a dalších poplatků a samozřejmě cla přivedlo do obce pravidelný finanční příjem. Roku 1392 Václav IV. sice potvrdil Píseckým všechna jejich práva, ale odebral obci právo svobodně nakládat s rychtou a clem. To pro město znamenalo velké omezení finančních zdrojů. Blíže A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, I. díl, Písek 1911, s. 26-27.

²¹ Roku 1532 zachvátil město velký požár, při němž vyhořel i hrad a předměstí za mostem. Hrad pak již nikdy nebyl obnoven ve své původní podobě.

řeholních společenství. Počátky církevní správy ve městě jsou pravděpodobně stejně staré jako samo město. Vedle světských kněží ve městě působili rovněž řeholníci, tj. křížovníci s červenou hvězdou a dominikáni, kteří byli do Písku povoláni v roce 1308,²² resp. v roce 1338, kdy synové Alberta z Kestřan potvrdili donaci svého otce. Husitské bouře, které přivedly Písek do utrakvistického tábora, znamenaly nejen (dočasný) konec působení řeholníků ve městě, ale přinesly i důležité změny v oblasti školství. Městská škola,²³ spravovaná píseckou obcí, byla v 16. a na počátku 17. století součástí sítě více než jednoho sta českých (a též i některých moravských) škol, které udržovaly úzké vztahy s pražskou utrakvistickou universitou. Nejen to - Písek patřil mezi města, která posílala nejvíce absolventů své partikulární školy na pražské vysoké učení.

Během třicetileté války na tom byl Písek velmi špatně. Nejdříve byl dobyt císařským vojskem, pak stavovskými a na konec opět císařskými vojáky. Většina obyvatel byla zavražděna a město zpustošeno. Před rokem 1619 se ve městě nacházelo okolo 265 obydlených domů. Kolem poloviny dvacátých let 17. století jich stálo již jen třicet pět. Písek dostal v roce 1623 do zástavy španělský dobrodruh a vojenský velitel Martin de Hoeff-Huerta. Ten se o svou zástavu pečlivě staral, jak v oblasti hospodářské a politické, tak i náboženské. Avšak své moci uměl také velmi dobře zneužít tím, že zabíral domy, spáleniště, pole, sirotčí statky, odúmrtě a další nemovitosti, které se mu hodily či líbily. Písečtí se totiž neměli kde dovolat spravedlnosti. Huerta se také zasloužil o návrat dominikánů do města, jejichž činnost zde byla přerušena v roce 1419.²⁴ Roku 1629 obnovil jejich klášter a poskytl jim značné finanční prostředky.

Čtyři roky po Huertově smrti, 23. července 1641, vydal Ferdinand III. v Řezně majestát, v němž ustanovil Písek opět královským městem a navrátil mu veškerá privilegia. Druhá polovina 17. století byla dobou postupného překonání tíživých důsledků třicetileté války v Písku a pozvolného růstu počtu jeho obyvatel. Celková obnova města a jeho hospodářské i duchovní síly probíhala v nepříznivých podmínkách

²² Roku 1308 je klášter poprvé doložen na seznamu dominikánských konventů české řádové provincie. Více Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Žebravé řády*, III. díl/1. svazek, Praha 2006, s. 106-107.

²³ Po požáru v roce 1555 byla o rok později postavena nová školní budova v místech, které se dnes jmenuje Bakaláře. Škola zde stála až do roku 1853, kdy byla zbourána. Viz J. PRÁŠEK, *Písecké 2. tisíciletí*, s. 72.

²⁴ Klášter byl vypleněn místními lidmi, kteří byli ovlivněni radikálními idejemi husitství.

poválečné hospodářské deprese, vrcholící rekatolizace, utuženého poddanství a dominance cechovního zřízení, které představovaly účinnou brzdu hospodářského rozvoje v duchu soudobého merkantilismu.

V 18. století začal stoupat počet obyvatel v Písku, a tudíž se stavěly nové domy v centru a na předměstí. Ve městě bylo již kolem 132 řemeslníků.²⁵ Výrazem této rostoucí síly a měnícího se postavení města se stalo především jeho ustanovení stálým krajským městem Prácheňského kraje v roce 1751, zřízení hrdelního soudu pro celý Prácheňský kraj v Písku v roce 1766, či novostavba písecké radnice vybudovaná v letech 1740-1767. Do té doby zasedala městská rada v dnes již zbořeném východním křídle královského radu. Ovšem tento radní dům zcela postrádal reprezentativní vzhled. Jelikož agenda spjatá s krajským městem neustále narůstala, bylo nutné postavit novou budovu radnice. Místo pro novou radnici se nacházelo před východním křídlem hradu směrem do dnešního Velkého náměstí. Stavební práce, které byly zahájeny 9. května 1740, se musely v důsledku okupace Písku francouzskými a bavorskými vojsky v letech 1741-1742 za války o dědictví rakouské přerušit. Město obsazené vojáky bylo finančně vyčerpáno a přišlo i o peníze, které byly určeny na stavbu radnice. Ta pak byla dokončena až v roce 1767. Význam Písku rovněž podtrhlo umístění stálé vojenské posádky. Roku 1753 začalo město stavět kasárna na hradě,²⁶ ve kterých mělo sídlit 7 kompanií²⁷. V kasárnách pak sídlil c. k. pěší pluk č. 11.²⁸

²⁵ Podle Tereziánského katastru bylo ve městě 15 řezníků, 9 pekařů, 11 soukeníků, 8 krejčích, 6 punčochářů, 3 kováři, 3 koláři, 4 truhláři, 2 zámečníci, 4 bednáři, 5 hrnčírů, 2 zedníci, 1 tesař, 5 koželuhů, 14 ševců, 2 kožešníci, 17 tkalců, 2 kloboučníci, 3 mydláři, 3 jircháři, 1 sklenář, 2 barvíři, 2 perníkáři, 1 voskář. (Ve fasi bylo u některých řemesel uvedené méně lidí: 12 tkalců, 2 truhláři, 2 jircháři, 1 řemenář, perníkář, zámečník, sedlář, kožešník, nebyl uveden voskář). Dále fase uváděla některé další řemeslníky: 8 koželuhů, 11 ševců, 20 řezníků, 2 mydláře, 1 pekaře, 4 kováře, 1 bečváře, 3 obchodníky obilí, 2 šenky vína, 4 šenky piva, 8 soukeníků, 1 mezulánka, 4 punčocháře, 7 krejčích, 1 felčara, 1 kominíka, 4 hrnčíře, 3 mlynáře, 1 kloboučníka, 2 zedníky, 1 lazebníka, 1 kupce, 1 postřiháče sukna, 1 puškaře, 1 tesaře, 15 nádeníků, 1 valchaře. Z uvedených řemeslníků bylo celkem 61 podruhů. Ve městě se vyskytovali také 3 židé. Z toho jeden byl sklenář s tovaryšem a další dva obchodovali jako kramáři. Viz Aleš CHALUPA – Marie LIŠKOVÁ – Josef NUHLÍČEK – František RAJTORAL, *Tereziánský katastr český*, svazek 2, Praha 1966, s. 255.

²⁶ Kasárna se nacházela v dnešní Karlově ulici. Dnes v této budově sídlí obchodní akademie a státní jazyková škola.

²⁷ Více o stavbě kasáren A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, I. díl, s. 393-395; 403-406; 414.

²⁸ S vojáky přišli důstojníci a úředníci, kteří vyžadovali lepší vzdělání pro své děti. To byl také jeden z impulsů pro rozvoj školství ve městě.

Měnící se postavení Písku jako významného správního a soudního střediska se odrazilo rovněž v tom, že v roce 1751 písečtí radní poprvé zaměstnali kata na stálou službu. Díky vlastnímu popravčímu nebyl Písek již závislý na libovůli jiných měst, především Českých Budějovic, od kterých si kata půjčoval.²⁹ Pro krajské město bylo rovněž důležité, aby udržovalo pravidelné spojení s okolními městy, a proto byl v Písku 28. ledna 1779 zřízen stálý poštovní úřad. Součástí poštovní budovy byly i místnosti pro cestující, hostinec a dvůr, kde stály stáje pro přepřahání koní.³⁰

Ve druhé polovině 18. století se v Písku rozvíjely nové způsoby výroby, jejichž symbolem se stala manufaktura. Manufakturní dílny začaly konkurovat cechům již v šedesátých letech 18. století. V roce 1765 o zřízení manufaktury požádali bratři Dominik a Václav Jirešové, kteří ve městě založili přádelnu.³¹ V souvislosti s tím byla o rok později ve městě založena přádelní škola.³² Ta měla čtyři oddělení, která navštěvovalo dohromady 131 žáků. Na přelomu 18. a 19. století vznikla v Písku továrna na výrobu fezů, kterou založili bratři František a Jan Vlachovi, kteří své výrobky vyváželi až do Cařihradu.

Rozvoj města si postupně vynutil i změny ve sféře školství. A tak již na počátku šedesátých let 18. století písečtí radní usilovali o zřízení latinské školy, resp. gymnázia ve městě. Ovšem cesta k jeho vzniku nebyla vůbec jednoduchá. V Písku se do té doby nacházela pouze farní škola, která poskytovala jen základní vzdělání. V roce 1764 se proto městská rada usnesla na tom, že bude přispívat na výživu tří učitelů, kteří by na uvažované latinské škole vedli výuku. Potřebné pedagogy však mohla nabídnout pouze církev, resp. její řeholní společenství, a proto písecká rada jednala jak s jezuity, kteří měli být na žádost některých měšťanů nově přivedeni do Písku, tak i s dominikány, kteří již ve městě měli svůj klášter.

Avšak k založení latinské školy ještě nedošlo. V roce 1767 zakázal její vznik královský podkomoří, kterému se nelíbilo, že se dominikánům mělo přispívat z obecního důchodu. S negativní odpovědí se setkala i snaha píseckého dominikánského převora z roku 1773, který znovu žádal o založení gymnázia v Písku. Podkomoří

²⁹ Prvním stálým katem v Písku se stal Antonín Nimburský. Blíže A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, I. díl, s. 396.

³⁰ Již v roce 1708 se ve městě nacházela sběrna dopisů, která stávala za Kamenným mostem.

³¹ Vyráběla se v ní vlněná sukna, barchán, kalamán, mezulán, šerka i celobavlněné a polobavlněné podšívky a tkané a pletené polotovary na kastorové i obyčejné klobouky. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, I. díl, s. 428; 459.

³² Škola sídlila ve Švantlově dvoře. Svým založením to byla pravděpodobně industriální škola.

zakázal obci na gymnázium vydat jakékoliv finanční prostředky. Odůvodnil to tím, že panovnice Marie Terezie přeje spíše školám prakticky založeným než latinským. Státu záleželo více na občanech dobrých než učených.

Josefínské reformy, které se týkaly rušení klášterů, postihly i Písek. Dekretem z roku 1785 bylo ustanoveno, že má být zrušen i zdejší dominikánský klášter. Řeholní bratři se rozešli na fary po celých Čechách. Jméno kláštera převzala správa náboženského fondu. Nemovitý majetek, což byly pole, louky, sady, rybníky, hospodářské budovy atd., byly vydraženy. Cennosti převzal stát a krajský úřad přestavěl konvent na věznici. Pouze kostel zůstal zachován.

Roku 1773 se objevila nová možnost, jak získat pro Písek latinskou školu. Toho roku totiž papež Kliment XIV. zrušil jezuitský řád. Díky tomu nastala nutná reorganizace středního školství v habsburské monarchii. Prováděním reformy v Čechách byla pověřena Gymnaziální studijní komise při guberniu, která vznikla v sedmdesátých letech 18. století. Avšak komise guberniu nepodléhala, tudíž v zásadních opatřeních rozhodovala sama. Někdy ovšem až po dohodě s vídeňskou dvorskou komisí.

Komise se začala zabývat gymnázií až v roce 1775. Do té doby se zajímala o reorganizaci jezuitských fakult Karlo-Ferdinandovy univerzity. Než se komise pustila do přeměny gymnázií, tak pro ně schválila nový studijní řád. Jeho vypracováním byl pověřen piarista Gratian Marx, prefekt savojské akademie ve Vídni. Nový studijní řád byl schválen roku 1775 a vyhlášen jako závazná norma dvorním dekretem v srpnu 1776. Tento studijní řád zůstal po odstranění tělesných trestů v roce 1781 v platnosti až do roku 1805.³³

Změny v řádu se týkaly především přijímacích zkoušek, skladby předmětů a sestavení rozvrhu, klasifikační stupnice, systému výuky i zkoušek. Došlo také ke snížení počtu tříd ze šesti na pět. První tři třídy byly gramatikální (infima, media a suprema classis grammaticae) a poslední dvě humanitní (rhetorica a poesie). Gymnázia byla pojímána především jako příprava na další, univerzitní, studium, a proto zůstal zachován jejich převážně humanitní charakter včetně důrazu na klasické jazyky. Také díky deklarované návaznosti hlavních škol³⁴ se gymnázia stala skutečným středním

³³ M. VOLF, *Příspěvek*, s. 44.

³⁴ Hlavní školy ve vztahu ke gymnáziím fakticky nahradily jak tradiční přípravné třídy jezuitské (označované jako *parva* či *rudimenta*), tak i piaristické (označované jako *legenda* a *scribenda*).

stupněm školské soustavy v celé habsburské monarchii. Na gymnáziu se vyučovalo německy pouze v prvních dvou třídách. Ve vyšších třídách byla vyučovacím jazykem latina, tradiční jazyk vzdělavců. Avšak po roce 1779 začala být ve všech třídách gymnázií zaváděna němčina jako hlavní vyučovací jazyk.³⁵ Ostatní předměty jako dějepis, zeměpis, přírodní vědy a matematika byly prohlášeny za vedlejší. Všechny předměty, vyjma náboženství, vyučoval třídní učitel. Na gymnáziu mohl začít studovat pouze chlapec starší deseti let. Podle nařízení z roku 1777 neměl být do první třídy přijat nikdo, kdo se neprokázal znalostí německého jazyka. Chlapec musel také znát základy latiny, a proto se latina začala vyučovat již ve třetí třídě německé hlavní školy.

Reformy středního školství prosazené státní mocí vedly ke zrušení celé řady gymnázií v monarchii. Rovněž v českých zemích byla gymnaziální síť velmi výrazně zredukována. V letech 1772-1778 bylo v českých zemích zrušeno třicet čtyři gymnázií. Na konci sedmdesátých let 18. století se v Čechách nacházelo pouze šestnáct gymnázií z původních čtyřiceti čtyř a na Moravě jen sedm z původních patnácti gymnázií.³⁶ V tomto období byla např. v jižních a jihozápadních Čechách zrušena jezuitská gymnázia v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově i v Klatovech. V celém rozsáhlém regionu zůstalo zachováno pouze piaristické gymnázium v Českých Budějovicích. Do jihočeského Prácheňského kraje patřilo rovněž zrušené jezuitské gymnázium ve středočeské Březnici, které hojně navštěvovali píseční studenti. Prácheňský kraj tak sice zůstal bez gymnázia, ale jistou nadějí na změnu mu dávalo rozhodnutí Gymnaziální studijní komise týkající se přeložení zrušeného klatovského gymnázia do Prácheňského kraje. Každý kraj, nejlépe krajské město, měl mít podle nařízení jedno gymnázium. Za nové sídlo gymnázia byly v prosinci 1776 určeny Strakonice, ale zájem projevil i Horažďovice, které argumentovaly tím, že leží na rozhraní dvou krajů. Proti přemístění gymnázia do Strakonice protestovala v září roku 1777 i městská rada Klatov. V této době již měla komise na stole žádost i píseckého magistrátu. Ten kladl důraz na to, že Písek je krajským městem Prácheňského kraje. Sídlil v něm krajský hejtman, jenž měl být ředitelem gymnázia. Dále město slibovalo poskytnout vhodnou budovu a zajistit její úpravu pro potřeby školy. Samozřejmým závazkem obce byla též nezbytná péče o budovu a o ubytování učitelů. Dále píseční radní přislíbili, že město bude školu zásobovat dřívím na otop a platit sluhu nebo-li školníka. Dne 3. ledna 1778 byl vydán

³⁵ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 69.

³⁶ TAMTÉŽ, s. 70.

dvorní dekret o přeložení klatovského gymnázia do Písku³⁷ s tím, že město muselo splnit tyto podmínky:

1. Všichni klatovští učitelé s prefektem měli dále působit na škole, a pokud by některý z nich ze sboru vystoupil, měl být nahrazen dominikánem.
2. Obec byla povinna profesorům opatřit slušné byty. Dominikáni měli zůstat v klášteře.
3. Rada se měla zajistit školní světnice tak, aby stály blízko sebe. Na jaře pak měla být postavena nebo jinak získána budova školy, která by se rozdělila na pět školních světnic. Dále zde měla být dřevárna, pokoj pro prefekta (tzv. ředitelna), velká místnost pro školní slavnosti a zkoušky.

Podmínky byly splněny celkem rychle. Pro gymnázium byla budova již zajištěna, tudíž se nemusely hledat světnice, které by se nacházely blízko sebe v různých budovách. Škola byla umístěna v domě měšťana Brychty na dnešním Alšově náměstí. Tento dům byl od něho koupen za 1800 zlatých. V přízemí se nacházely tři učebny a v prvním patře dvě. Gymnázium bylo označeno jako latinsko-české.³⁸ Což znamenalo, že v prvních dvou třídách sloužil mateřský jazyk jako pomocný.³⁹ Avšak hlavním jazykem, kterým se vyučovalo na škole, byla latina. „Privilegium“ používat český jazyk jako pomocný definitivně končí roku 1787, kdy byla čeština na gymnáziích zrušena jako vyučovací předmět a jazyk.

Z hlediska rozvoje píseckého školství byla důležitá rovněž reforma elementárního školství z prosince roku 1774, kterou zavedla Marie Terezie. Výsledkem této reformy byl Všeobecný školní řád,⁴⁰ který zaváděl doporučenou (nikoli ještě povinnou) šestiletou školní docházku pro všechny děti od šesti do dvanácti let. Dále řád ustanovil tři druhy elementárních škol. Byla to škola normální, hlavní a triviální. Normální školy měly být zřizovány v hlavních městech jednotlivých zemí, hlavní školy měly být v krajských městech a triviální školy byly zakládány většinou ve městech, městečkách a též na vesnicích (zpravidla v sídlech far). V triviálních školách v oblasti

³⁷ M. VOLF, *Příspěvek*, s. 46.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 47.

³⁹ Mateřským jazykem byla ta řeč, kterou mluvila většina obyvatel daného města. Tudíž v Písku to byla čeština a např. v Českých Budějovicích němčina.

⁴⁰ Celý název normy zněl „*Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen Kaiserlichen Erbländern*“ a na jejím vzniku se podílel opat augustiniánského kláštera ve slezské Zaháni, Johann Ignác Felbiger.

s českým obyvatelstvem se vyučovalo v českém jazyce. V hlavních školách, které byly v českých městech, se vyučovalo česky v první třídě, ve druhé již dvojjazyčně a ve třetí třídě už to byla pouze němčina. Na školách normálních se vyučovalo pouze německy.

V souvislosti s touto reformou byla v Písku zřízena nejprve triviální škola, pro níž byla v roce 1781 postavena nová školní budova. Dne 31. října roku 1793 se městu podařilo získat i povolení na zřízení hlavní školy, která vznikla přeměnou městské školy 27. října 1794.⁴¹ Z hlavní školy pak chlapci rovnou přestoupit na gymnázium, jelikož je plně připravila na gymnaziální studium. Skládala se ze čtyř tříd chlapeckých a tří tříd dívčích. V první třídě se chlapci ve věku od 7 do 10 let učili náboženství v českém a německém jazyce.⁴² Slabikování a čtení se vyučovalo německy. Dále se učili základy počítání a německé mluvnice. Ve druhé třídě byli chlapci v rozmezí 7 až 12 let. V češtině a v němčině zde probíhala výuka náboženství, krasopisu a čtení. Jinak vše ostatní bylo již v německém jazyce: skloňování jmen, počítání a běžné psaní. Ve třetí třídě seděli chlapci od 9 do 12 let. Veškerá výuka zde probíhala pouze v německém jazyce. Děti se učily biblickým dějinám, mravouce, náboženství, krasopisu, počítání a čtení. Čtvrtá chlapecká třída se od třetí moc nelišila. Chlapci se zde navíc učili dogmatice, kancelářskému a latinskému písmu, německému slohu, přírodopisu, měření, dějinám Čech a latinské mluvnici. Výuka v dívčích třídách se podobala vyučování chlapců od první do třetí třídy. Pouze jim přibyly domácí práce, které se skládaly z pletení, sítění, předení lnu a bavlny.

⁴¹ *Průvodce po královském městě Písku*, Písek 1912, s. 144.

⁴² Věkové údaje a seznam předmětů jsou převzaty z A. SEDLÁČKA, *Dějiny*, III. díl, Písek 1913, s. 154-155.

I. 1. Proměny města v 19. století

V první polovině 19. století začal Písek měnit svou tvář. Probourávaly se hradby a upravovala veřejná prostranství, zavázely se příkopy. Parkány byly osázeny ovocnými stromy a morušemi. Upravoval se také prostor na severní straně hradeb, kde dříve stávaly staré kolny avšak dnes se zde nachází Palackého sady. S rozkvětem města je také spojen nárůst počtu obyvatel. V roce 1812 žilo v Písku 4 005 obyvatel a v roce 1850 to bylo již 6 424 obyvatel.⁴³ Díky tomu také přibýlo mnoho domů na předměstích, která již nebyla od centra oddělena hradbami. Do konce 19. století se počet obyvatel stále zvyšoval a v roce 1880 přesáhl hranici 10 000. Podle národnostního složení byl v této době Písek již ryze českým městem.⁴⁴

Písečtí začali mít větší zájem o vzdělání a kulturní dění. Obyvatelé města založili vlastní knihovnu. Největší podíl na jejím vzniku měl Řehoř Zeithammer.⁴⁵ Díky němu byla 1. listopadu 1841 v Písku otevřena jedna z prvních veřejných knihoven v Čechách. Na svém počátku se nacházela v budově gymnázia a čítala kolem 150 svazků, které většinou pocházely z darů. Zeithammer se též zasloužil o výuku českého jazyka na gymnáziu, kde ho sám vyučoval. Podílel se i na vzniku městské opatrovny (předchůdce mateřské školky), která své brány otevřela 19. dubna 1844. Do ní bylo přijato 100 dětí. Prvním učitelem se stal Ludvík Sedlák a jeho sestra Františka působila jako opatrovatelka. Opatrovna měla velký úspěch, a tak bylo roku 1879 zřízeno další oddělení. Nyní bylo jedno oddělení pro chlapce a druhé pro dívky. Roku 1885 se třetí

⁴³ Údaje jsou převzaty z knihy J. PRÁŠKA, *Písecké 2. tisíciletí*, s. 144.

⁴⁴ Podle sčítacího operátu z roku 1880 žilo v Písku v tomto roce 10 596 obyvatel. Podle jazyka to bylo 10 244 Čechů, 318 Němců, 19 Poláků, 13 Rusínů, 1 Srbo-chorvat a 1 Rumun. Viz J. PRÁŠEK, *Písecké 2. tisíciletí*, s. 177.

⁴⁵ Řehoř Zeithammer se narodil ve Štěkni 20. 7. 1800 a zemřel v Praze 24. 8. 1881. Studoval v Praze a titul doktora filozofie získal roku 1826 na vídeňské univerzitě. V lednu roku 1828 se stal profesorem v humanitních třídách na gymnáziu v Písku. Oženil se s Marií Petrsovou. To byla dcera dr. Ignáce Petrse, lékaře v Praze a Luisy rozené Měchurové, blízké příbuzné Terezy Měchurové-Palacké. Roku 1847 odešel vyučovat do Prahy na Malostranské gymnázium. V Praze byl zvolen roku 1848 za člena královské učené společnosti a prozatímní školní rady pro gymnázia. Stal se také školním radou a dozorcem gymnázií v Čechách. Vymohl si, aby se vyučovalo české řeči a literatuře na gymnáziích. Převzato z knihy A. SEDLÁČKA, *Dějiny*, III. díl, s. 221-223.

smíšené oddělení přestěhovalo kvůli velkému počtu dětí do jiné budovy. Ve všech třech odděleních pak bylo zapsáno kolem 300 dětí.⁴⁶

Dále se město mohlo od roku 1886 pyšnit muzeem, jehož zřízení navrhl městský sekretář Ludvík Pompe. Muzejní sbírky se od počátku rozšiřovaly díky četným darům místních občanů. Muzeum se nacházelo ve druhém patře Městské spořitelny. Avšak již od počátku se počítalo s tím, že se přestěhuje do prostor hradu. V nich zatím ale sídlilo vojsko, které hrad a stará tereziánská kasárna opustilo až na počátku 20. století. Jakmile tyto prostory vojáci uvolnili, přestěhovalo se do nich muzeum, které v hradu sídlí dodnes.

Události roku 1848 se v Písku příliš bouřlivě neodrazily. O bojích v Praze a na jiných místech se Písečané dozvěděli až od cestujících, kteří městem projížděli. Informace o zakládání národní gardy se do města dostala v březnu. Hned byla tiskem vydána výzva, aby se občané přihlásili. Očekávalo se tak kolem 600 mužů, ale na konci jich bylo jen 150.⁴⁷ Dále se rok 1848 v Písku projevil tím, že zde byl v září založen spolek Slovaná lípa.⁴⁸ V říjnu na první schůzi si spolek zvolil svůj výbor, v němž zasedalo několik vážených měšťanů. Cílem Slovaná lípy bylo hlavně pěstovat národní vědomí a politické vzdělání. Dále se dbalo na rozvoj českého obchodu a průmyslu a samozřejmě se nesmělo zapomenout na české vzdělání mládeže. Spolek se scházel v hostinci U Zlatého kola. Zde měli členové možnost nahlédnout do různých novin. Díky nejednotnosti a přílišnému radikalismu se spolek brzy rozpadl. Ze Slovaná lípy pak víceméně zůstal jen čtenářský spolek, který své působení přesunul do hostince U Zlatého hada. S revolučním rokem 1848 je spjata rovněž krátká historie prvního píseckého časopisu *Prácheňský týdeník*, jehož redaktorem byl radikální demokrat Antonín Žalud z Hoštic u Volyně. Časopis tiskl ve své tiskárně Václav Vetterle. Ovšem pro svou svobodomyslnost byl brzy zastaven. Pravděpodobně vyšla jen čtyři čísla. Od roku 1858 vycházel v tiskárně Václava Vetterleho nový písecký časopis nazvaný

⁴⁶ Počty dětí převzaty z A. SEDLÁČKA, *Dějiny*, III. díl, s. 191.

⁴⁷ Zbraně se sháněly, kde se dalo. Některé přinesli měšťané, něco vlastnili ostrořelci a jiné objednal i městský úřad. Členové gardy neměli žádnou základnu, takže střídání se odbyvalo v hostinci. To však bylo nedůstojné, a tak městská rada uvolnila v radnici jednu místnost, která sloužila jako šupárna. Na počátku padesátých let garda svou činnost ukončila. Zbraně s výstrojí byly odevzdány za 800 zlatých podkrajskému úřadu do Českých Budějovic. Viz J. PRÁŠEK, *Písecké 2. tisíciletí*, s. 157.

⁴⁸ Mezi členy spolku patřili významní obyvatelé města, politici (Guido Töply, Tomáš Šobr), gymnaziální učitelé (Tomáš Bílek, Bedřich Kleemann) a další.

Poutník od Otavy.⁴⁹ Aby mohl vycházet, musel se samozřejmě zdržet veškerých politických projevů. To se mu podařilo jen do roku 1861, kdy začal nabádat úředníky, aby úřadovali česky. Pak stačilo ještě pár podobných narážek a časopis byl zastaven.

Ve druhé polovině 19. století pokračoval rozvoj města. V ulicích se objevovaly nové budovy a do města pronikaly i významné technické novinky – např. 23. června 1887 František Křížík instaloval ve městě elektrické osvětlení. Tím se Písek zařadil mezi první města v Čechách, která měla elektrické osvětlení.⁵⁰ Další technickou novinkou ve městě byl telegraf. O jeho zřízení se zasloužil písecký zemský poslanec Matěj Havelka. Telegraf byl zřízen 27. srpna 1863 v Gregorově ulici č. p. 127, v místě tehdejší pošty. Nejdůležitější technickou vymožeností se však stala železnice, která se města dotkla až v roce 1875. Před Vánoci toho roku byla otevřena dráha Protivín-Zdice. Samotné město Písek se železnice však dočkalo až 20. listopadu 1889, kdy byla otevřena transversální trať spojující Tábor, Písek a Ražice. Díky této trati se město mohlo stát důležitou železniční křižovatkou.

Významně se rozvíjel rovněž společenský, kulturní a spolkový život. Důležitou událostí v životě města se stalo nejen zřízení záložny roku 1860 či spořitelny (1868), ale též i vznik řady spolků – např. Hospodářského spolku (v roce 1860), pěveckého spolku Otavan (1865), tělocvičného Sokola (1868).

Velký rozmach zaznamenalo ve druhé polovině 19. století také písecké školství. Na konci 18. století ve městě působila triviální a hlavní škola a od roku 1778 i gymnázium. Roku 1837 byla triviální škola sloučena se školou hlavní. Byly z ní vytvořeny elementární neboli přípravné třídy. Dále v Písku vznikla roku 1860 vyšší dívčí škola a vyšší reálka, roku 1870 byla založena rolnická škola a v roce 1885 lesnické učení a kupecká neboli obchodní škola pokračovací. Na počátku 20. století pak ve městě vznikla i průmyslová škola dvouletá (1906) a živnostenská škola pokračovací o dvou ročnících (1908).⁵¹ A nemělo by se zapomenout ani na hudební školu.⁵² O její

⁴⁹ O založení časopisu se zasloužil učitel opatrovny Vojtěch Janota. V časopisu byly uveřejňovány články gymnaziálních profesorů (např. Karla Ningra) i studentů. *Poutník* byl zaměřen převážně vlastenecky.

⁵⁰ Ještě téhož roku se elektrické osvětlení objevilo i v soukromých domech. O rok později byla na břehu řeky Otavy postavena elektrárna. Jelikož stála v blízkosti řeky, tak musela být při nebezpečí povodně odstavena dynamo a pomocí kladkostrojů vyzdvížena. Za první tři roky bylo zaznamenáno na 23 odstávek. Tudíž město tonulo spíše ve tmě než ve světle.

⁵¹ Více o vzniku a vývoji těchto škol bude napsáno v další kapitole.

⁵² Převzato z knihy A. SEDLÁČKA, *Dějiny*, III. díl, s. 265.

založení se zasloužil pěvecko-hudební spolek Gregora, který se roku 1901 usnesl, že založí soukromou školu, kde se bude vyučovat zpěvu, hře na klavír, housle, harmonium, varhany a na dechové nástroje. Dále se zde mělo vyučovat hudební teorii. Povolení založit tuto školu přišlo 28. září 1901, ředitelem byl ustanoven Bohuslav Jeremiáš,⁵³ který na tomto postu zůstal do roku 1903. Škola nesla název Otavan-Gregora. Po jeho odchodu do Českých Budějovic se stal ředitelem Alois L. Vymetal. Dalšími učiteli zde byli Jaroslav Hruška, městský varhaník, Mína Jeremiášová a Ema Smolíková, které učily hře na klavír. Ve školním roce 1910/1911 navštěvovalo školu 262 žáků.⁵⁴ Ústav spravovalo kuratorium za podpory obce, okresu, peněžních ústavů, země a státu. Také písecké gymnázium procházelo proměnami, o nichž bude podrobněji pojednáno v následujících kapitolách. Zde je však nezbytné připomenout především rozšíření školy na osmitřídní ústav po roce 1848 a jeho počestění v šedesátých letech 19. století. Nejen gymnázium, ale i ostatní písecké školy významně přispívaly k formování národního uvědomování (nejen) obyvatel Písku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století.

⁵³ Bohuslav Jeremiáš, hudební skladatel, se narodil 1. 5. 1859 v Žestokách. Učil se na varhaní škole v Praze. Nejdříve řídil kostelní hudbu v Chocni a od roku 1887 působil v Písku, kde se věnoval nejenom kostelní hudbě, ale vyučoval zde i zpěv na středních školách. Z Písku odešel do Českých Budějovic roku 1907, kde se stal ředitelem matiční školy hudební. Tiskem vydal učebnici zpěvu zvanou *Škola zpěvu pro střední školy, měšťanské a učitelské*. Viz A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 94.

⁵⁴ *Průvodce*, s. 161.

II. Vznik a vývoj jednotlivých škol v Písku

Díky ekonomickému rozvoji, který se dotkl i Písku, vzniklo ve městě v 19. století mnoho škol. Ty byly zakládány z podnětů vlivných obyvatel města, kteří chtěli, aby co nejvíce dětí studovalo doma, a tak měly možnost získat co nejrozmanitější vzdělání. Za další příčinu lze také považovat zvětšování počtu obyvatel ve městě, kteří se sem stěhovali za prací, neboť našli uplatnění v nově vzniklých továrnách.

II. 1. Reálka

Díky nárůstu průmyslu od konce 18. století se zvětšovaly nároky na odborné znalosti. Proto vznikaly školy, které se měly odborně orientovat. Takovým typem školy se staly reálky. Tyto školy byly po roce 1849 organizovány jako šestitřídní vzdělávací ústavy. Stejně jako gymnázia⁵⁵ i reálky měly vyšší i nižší stupeň. Nižší stupeň reálky trval čtyři roky v případě, že student nepokračoval dále ve studiu a směřoval do praxe. Pokud se student rozhodl absolvovat vyšší tříletý stupeň, tak nižší stupeň reálky trval jen tři roky. Vedle poskytnutí všeobecného vzdělání tento typ škol připravoval své studenty pro řemeslná povolání a v případě úspěšného ukončení vyšší reálky sloužil rovněž jako příprava pro vysokoškolské studium technického zaměření. Učební osnovy reálek nezahrnovaly na rozdíl od gymnázií především latinu a řečtinu, ale naopak preferovaly moderní živé jazyky.⁵⁶ Mezi hlavními předměty nechybělo náboženství, němčina, zeměpis, dějepis, matematika, geometrie, přírodopis, fyzika, chemie,⁵⁷ stavitelství, kreslení a rýsování. Pozdější úpravy osnov reálek posunuly tento typ studia více ke gymnaziálnímu všeobecnému vzdělání, a prakticky tak zastavily další vývoj reálných škol. Oproti předchozímu období již nebyly reálky chápány jako součást nižšího školství, ale byly zařazeny mezi střední školy.⁵⁸

Reálky totiž vznikly ze čtvrtých ročníků hlavních škol, které byly tak přeměněny v nižší reálnou školu. V Písku tímto způsobem vznikla reálka roku 1851. Následující dva roky zůstala při hlavní škole a měla s ní i společnou správu a ředitele Josefa

⁵⁵ O tom více v kapitole, která se bude samostatně zabývat gymnáziem.

⁵⁶ Tím byla např. francouzština.

⁵⁷ *Všeobecná encyklopedie Diderot v osmi svazcích*, sv. 4, Praha 2002, s. 408. Ve starší literatuře neexistuje pojem chemie, ale tento předmět je označován jako *lučba*.

⁵⁸ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 121.

Pietsche. Dále na reálce učili Jan Šrámek, Václav Max, učitel kreslení, P. Josef Diviš, katecheta. Prvním rokem bylo na této škole šedesát čtyři žáků a jejich počet v následujících letech rostl. V roce 1858 již školu navštěvovalo 107 žáků.⁵⁹ Kvůli velkému zájmu o reálku a neustálému růstu jejich žáků začali někteří vlastenečtí měšťané, jako byli např. Tomáš Šobr, gymnaziální pedagogové Josef Pažout a Karel Ninger, usilovat o její rozšíření na ústav vyšší – šestitřídní.

Povolení zřídit vyšší reálku město obdrželo 1. září 1859.⁶⁰ Na doporučení ředitele první české pražské reálky Josefa Wenziga⁶¹ byl ředitelem ústavu zvolen Jan Krejčí.⁶² Ten podal návrhy na organizaci nové reálné školy podle vzoru pražské reálky, na níž působil. Navrhoval, aby reálka byla česká, ale aby se žáci učili i německému jazyku, což jim mělo zajistit snazší jednání v obchodech. Dále chtěl, aby měla vyšší reálka nejen technické zaměření, ale aby svým vyučováním byla vhodná i pro praktický život. Na vyšší reálce se stala dalším povinným jazykem francouzština. K reálce se mělo připojit i vyučování malých živnostníků a učeďníků.⁶³

To vše písecké obecní zastupitelstvo schválilo a vyučování započalo 8. října 1860 ve čtyřech třídách. V dalších dvou letech byl ústav rozšířen o pátou a šestou třídu. Bylo přijato 239 žáků. V předchozích letech na nižší reálce vyučovali učitelé hlavní školy, zato na vyšší reálku byli povoláni středoškolské učitelé. Prozatímním ředitelem byl Jan Krejčí, který učil přírodní vědy. Dalšími učiteli byli Vojtěch Lešetický, odborník na češtinu a němčinu, Eduard Erben (čeština, dějepis, zeměpis), František Tonner (chemie, přírodopis), prozatímním katechetou byl P. Josef Diviš. Mezi suplenty patřili Karel Böhm (matematika a deskriptivní geometrie), Adolf Heyduk (kreslení a krasopis), Jan Suda (čeština, němčina), Vojtěch Mautschka (němčina, matematika).

⁵⁹ Informace o počtu žáků jsou převzaty v knize A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 237.

⁶⁰ *Průvodce*, s. 151.

⁶¹ Wenzigovi se podařilo prosadit návrh na zřízení první české reálky a od 15.9. 1849 se stal jejím prvním ředitelem. V roce 1850 se stal členem nejvyššího školního úřadu a dozorcem nad českými reálkami a obecnými školami, zároveň získal titul školního rady. Více Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005, s. 40.

⁶² J. Krejčí vyučoval na pražské reálce, kde dostal dlouhodobou dovolenou, aby pomohl vybudovat reálku v Písku. V městě si získal velkou popularitu. V roce 1861 byl dokonce zvolen zemským poslancem v okrese březnicko-blatenském a prachaticko-netolickém a stal se členem píseckého obecního zastupitelstva. Pár let po odchodu z Písku se stal vysokoškolským profesorem na pražské technice v Praze a také geologem. Viz Jaroslav PAUKERT, *Reálka Dr. Adolfa Heyduka v Písku*, Písek 1941, s. 10.

⁶³ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 239.

Mezi technické učitele lze zařadit Václava Maxe (dějepis, zeměpis, kreslení), Jana Šrámka (matematika, kreslení). Francouzštině vyučoval soukromý učitel jazyků August Liebert.⁶⁴

V listopadu roku 1860 bylo na reálce zavedeno večerní vyučování pro živnostníky. Učili se zde o českém a německém slohu, stavitelství, mechanice, chemii a dějinách Čech. Toto vyučování navštěvovali měšťané, úředníci i staří mistři. V neděli se studující učili rýsovat a kreslit.⁶⁵

Avšak ne všichni přáli Krejčímu jeho úspěch, a tak byl roku 1862 donucen odejít. Na město jako takové vzpomínal dobře, což se odráží i v dopisech, které psal své ženě z Prahy: „...denně myslím na Písek a jsem tam v myšlenkách více nežli v Praze, i doufám, že všechno, co jsem tam počal neztouně...“.⁶⁶ V dalších dopisech se zmiňuje o lidech, se kterými se v Písku spřátelil, ale návrat do města již neplánoval a později dokonce napsal: „...v poměrech jaké jsou nyní nepůjdu do Písku kdyby mi i 4000 zl. dávali...“.⁶⁷ V rozvoji reálky pokračoval i další ředitel ústavu Vojtěch Lešetický,⁶⁸ který byl zvolen v roce 1867. Ve své funkci zůstal do roku 1870, kdy byl přeložen do Hradce Králové. Po jeho odchodu se stal ředitelem tehdejší kantor reálky František Tonner, který v této funkci působil dvacet pět let.

V letech 1866-1874 byly vydány nové školské zákony, které zaváděly jazykovou rovnoprávnost na středních školách v českých zemích, ale jen jeden ze zemských jazyků mohl být vyučovacím jazykem. Těmito zákony byly také reálky rozšířeny na sedmitřídní střední školy. Pro Čechy to platilo od roku 1874.⁶⁹ Takže ve školním roce 1873/1874 byla písecká reálka rozšířena na sedmitřídní. Nižší reálka již neměla jen tři roky, ale čtyři. Od tohoto roku již všichni žáci zakončovali studium maturitní zkouškou.⁷⁰

⁶⁴ J. PAUKERT, *Reálka*, s. 10.

⁶⁵ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 240. Po roce 1863 se počet zájemců o večerní vyučování zmenšoval až na konci šedesátých let 19. století úplně zaniklo.

⁶⁶ Archiv hlavního města Prahy, Rodinný archiv Krejčových a Pavlíkových, kart. 4, inv. č. 283.

⁶⁷ TAMTÉŽ.

⁶⁸ V letech 1858-1859 vyučoval na české vyšší reálce v Praze. Lešetický v Prácheňském kraji proslul jako výtečný včelař, který na dané téma pořádal kurzy a založil včelařskou jednotu Prácheňského kraje.

⁶⁹ M. NOVOTNÝ a kol., *Dějiny*, s. 122.

⁷⁰ V roce 1869 se na škole konaly první maturitní zkoušky, nepovinné, ke kterým se z 24 žáků přihlásilo devět. Písemné zkoušky se skládaly z pěti předmětů: češtiny, němčiny, matematiky, deskriptivní

Od roku 1876 vydávala reálka výroční zprávy. Reálka také usilovala o to, aby byla zestátněna, jelikož se obci ji již nechtělo vydržovat. Tato žádost byla vyslyšena roku 1886, avšak ještě než dorazilo potvrzení o zestátnění, začala se stavět nová budova pro reálku, která byla hotova v roce 1885 a stála v ulici Komenského.

Studium na reálce si mohly dovolit jen děti z bohatších rodin. Pro děti ze sociálně slabých rodin to bylo velmi nákladné studium a jen někdy někteří z chudších studentů dostávali podporu ze Spolku pro podporování chudých studujících, založeného roku 1888, či z jiné nadace. Kolem roku 1900 platili žáci mimo školného také příspěvek na školní pomůcky, což činilo asi čtyři koruny.⁷¹ Tímto způsobem se řešil problém nedostatku učebních pomůcek.⁷²

Na chodu reálky se také odrazila Marchetova reforma⁷³ z roku 1908. Tato reforma upravila maturitní zkoušky tak, že se skládala jen tří písemných prací, a to z češtiny, francouzštiny a deskriptivní geometrie, a ústní zkoušku tvořily čtyři předměty: matematika, vlastivěda, fyzika a čeština nebo francouzština. Tato reforma také povolovala dívkám studium na střední škole. V Písku se na reálce dívky objevily již ve školním roce 1908/1909.⁷⁴ Mohly zde studovat pouze jako privatistky a vykonávaly zkoušky z celé látky za každé pololetí. Dívky mohly i maturovat, avšak na maturitním vysvědčení se jim škrtila kolonka: „*K návštěvě vysoké školy technické (uznána dospělou)*.“⁷⁵ Tento stav trval až do roku 1918, od tohoto roku také dívky nemusely studovat jako privatistky.

U příležitosti 85. narozenin Adolfa Heyduka byla škola roku 1920 přejmenována na Reálku dr. Adolfa Heyduka. Tato škola v Písku fungovala až do roku 1945. Proces jejího rušení započal již na počátku čtyřicátých let, kdy v letech 1942-1943 byla sloučena s reálným gymnáziem. Posledním žákům reálky ve školních letech 1943-1945 bylo studium prodlouženo na osm let.⁷⁶

geometrie a kreslení. Ústní zkouška byla z dějepisu, zeměpisu, fyziky, chemie a přírodopisu. Prvních šest studentů maturovalo s vyznamenáním a tři prospěli. J. PAUKERT, *Reálka*, s. 12.

⁷¹ Finanční údaj je převzat z knihy A. SEDLÁČKA, *Dějiny*, III. díl, s. 254.

⁷² *100 let reálky. 15 let jednotné školy v Písku*, Písek 1960, s. 10.

⁷³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 25-27.

⁷⁴ V tomto roce na reálku nastoupilo osm dívek. Šest jich bylo ve VI. třídě a dvě ve III. třídě. Informace o studentkách jsou převzaty z knihy J. PAUKERT, *Reálka*, s. 18.

⁷⁵ J. PAUKERT, *Reálka*, s. 20.

⁷⁶ *100 let reálky*, s. 14.

Na této škole studovalo mnoho významných osobností. Například lze uvést básníka Richarda Weinera, spisovatele a skladatele divadelních her Ladislava Stroupežnického, spisovatele a filmového režiséra Václava Kršku a další.

II. 2. Další odborné školy

Když vznikla reálka, která umožňovala odborné vzdělání chlapcům, přišli písečtí vlastenci s nápadem umožnit vyšší vzdělání i dívkám, které jinak nesměly studovat na vyšších školách a jejich vzdělání tak většinou končilo obecnou školou, kde byla jejich povinná školní docházka stanovena do dvanácti let. S nápadem založit vyšší dívčí školu přišli městští zastupitelé Matěj Havelka a Vojtěch Janota.⁷⁷ Tato škola byla otevřena v roce 1860.⁷⁸ Na jejím otevření a výuce se podíleli i učitelé z reálky.⁷⁹ Z počátku bylo velkým problémem tuto školu založit. Aby mohla vůbec existovat, byla v prvním roce evidována jako „*Cyklus přednášek pro dospívající dívky*“.⁸⁰ Až v roce 1861 se mohla škola fakticky otevřít. Nejdříve ústav sídlil v domě č. p. 57 v Chelčického ulici vedle hotelu Dvořáček,⁸¹ ale později byl přesunut do prostoru reálky. Studijní literaturu připravil dr. Josef Pažout, kterou vydal pod názvem *Dívčí škola* v letech 1862-1864 pražský knihkupec I. L. Kober.⁸²

Škola měla dvě třídy. V první roce se přihlásilo třicet sedm dívek a byly vzaty všechny, i když limit na třídu byl dvacet. Dívky z majetných rodin platily dva zlaté ročně, nemajetné byly osvobozeny. Učitelé zde učili zadarmo. Peníze byly vynakládány na chod školy, a pokud nějaké zbyly, měly být rozděleny mezi píseckou opatrovnu a fond vyšší dívčí školy. Na ústavu vyučoval Vojtěch Myška (náboženství, francouzština), Karel Ninger, učitel na gymnáziu (čeština), Vojtěch Lešetický, učitel na reálce (němčina), Adolf Heyduk, učitel na reálce (deklamace češtiny a němčiny, krasopis), Václav Babánek učitel na gymnáziu (zeměpis, dějepis), Jan Krejčí, učitel na reálce (přírodopis), Josef Pažout, učitel na gymnáziu (fyzika), Vojtěch Janota, učitel

⁷⁷ Vojtěch Janota se narodil roku 1828 v Třímanech. Učil na hlavní a nižší reálce v Praze. Do Písku přišel roku 1855, jako učitel v opatrovně a roku 1868 se stal jejím ředitelem. Janota se také podílel na založení časopisu *Poutník od Otavy*, který se tiskl u Václava Vetterleho od roku 1858 do roku 1862. Po zakázání *Poutníka* Janota založil roku 1863 další časopis a to *Otavan*, který vycházel do roku 1866, po třinácti letech byl zase obnoven.

⁷⁸ Byla to vůbec první česká vyšší dívčí škola v Čechách. V Praze vznikla až roku 1863.

⁷⁹ Mezi tyto pedagogy patřili Jan Krejčí, Vojtěch Lešetický a František Tonner.

⁸⁰ Jaromír MALÝ, *Písek kolébkou českého vyššího dívčího školství*, *Otavan* 14, 1932, s. 93.

⁸¹ Dnes je tento hotel znám jako Otava.

⁸² *Historie a současnost podnikání na Písecku*, Písek 2000, s. 34.

v opatrovně (matematika), Josef Soukup, učitel hlavní školy (kreslení).⁸³ Ředitelem školy byl kněz Vojtěch Myška.⁸⁴ V této podobě škola fungovala až do roku 1873, kdy byla přeměněna na dívčí školu měšťanskou⁸⁵ kvůli malému počtu posluchaček a také z finančních důvodů.

Další odborná škola, která v Písku vznikla na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století, se nazývala rolnická škola. Hlavní zásluha na jejím založení patří Vojtěchu Janotovi, který roku 1868 vytvořil čtyřadvacetičlenné družstvo z píseckých občanů a rolníků z okolních vesnic. V čele tohoto družstva stál svobodný pán Robert Hildprant. Těmto lidem se podařilo sehnat dostatek hmotných prostředků, díky kterým byl 6. prosince 1870 otevřen první ročník rolnické školy v Písku. Další prostředky obdržel ústav od okolní šlechty, duchovenstva, okresů, obcí a některých spolků. Několik učitelů z reálky i obecných škol vyučovalo na ústavu pomocné a základní předměty bezplatně, do té doby, než škola dostala větší podporu od státu. Pozemek k praktickému cvičení v dobešickém dvoře škole propůjčil kníže Jiří Lobkovic. Ředitelem byl zvolen Jan Suda, učitel na reálce v Písku, který v této funkci působil šest let, kdy tento post vzdal. Po něm se ředitelem rolnické školy na sedm let stal Vojtěch Janota.

Mezi první učitele ústavu patřili František Tonner, ředitel reálky (chemie), Karel Patočka, učitel vyšší reálky (počty, měření), Antonín Veselý, učitel gymnázia (zeměpis, dějepis), Tomáš Hlavín, učitel gymnázia (přírodověda), Vojtěch Janota, ředitel sirotčince a opatrovny (štěpařství), Josef Baar, katecheta na obecných školách (náboženství, včelařství, hedvábnictví), Josef Procházka, učitel obecné školy (kreslení), Jan Duchoň, učitel obecné školy (krasopis), Jan Jablonský, městský lesník (lesnictví),

⁸³ Počty žaček a seznam vyučujících byly převzaty z článku J. MALÝ, *Písek*, s. 94. Složení předmětů se postupem času proměňovalo. Některé se zrušily, jiné naopak se zavedly. Šlo o předměty jako např. nepovinné ruční práce, zpěv či zdravotní výchova; odpadla deklamace. Jmenný seznam žaček a učitelů na dívčí škole pro rok 1862 je vytištěn v *Programu vyšší dívčí školy Písecké na školní rok 1862*, Písek 1862.

⁸⁴ Do čela školy byl záměrně postaven kněz V. Myška. Bylo to hlavně kvůli tomu, aby škola nebyla brána jako klášterní institut. Jinak Vojtěch Myška vyučoval v té době náboženství i na gymnáziu a byl ředitelem opatrovny (1858-1868).

⁸⁵ Chlapecká měšťanská škola vznikla v roce 1902, aby chodili žáci lépe připraveni do učení a řemesel, ale také do obchodu, hospodářství i do odborných škol.

František Kašpar, třídní rolnické školy (hospodářství, chov dobytka), Edvard Koudelka, c. k. zvěrolékař na odpočinku (zvěrolékařství).⁸⁶

Škola neměla své vlastní prostory, tudíž se v prvních třinácti letech neustále stěhovala z jedné budovy do druhé.⁸⁷ Toto období bylo celkově pro ústav nešťastné. Žáků nebylo mnoho, finanční podpora byla velmi nízká, v podstatě škola spěla ke svému zániku, proto se zemský výbor na žádost některých rolníků a samotné správy rolnické školy rozhodl roku 1883 provést reorganizaci. K tomuto účelu bylo sestaveno prozatímní kuratorium složené ze zástupců vlády, zemského výboru, zemědělské rady, okresu a města. Od zemského výboru byl 13. července roku 1883 do Písku povolán nový ředitel, odborník a učitel hospodářství, Ladislav Burket.⁸⁸

Prvním úkolem nového ředitele bylo opatřit ústavu nové a lepší prostory. Novým sídlem se stal dům učitele Matznera č. p. 274 na budějovickém předměstí. Dům měl třináct přízemních pokojů, kde byly umístěny učebny, kabinet, byt školníka a byty pro deset žáků. K praktické výuce bylo najato pole naproti domu. Burket se snažil, aby škola získala vlastní budovu, ale této žádosti zemský výbor zatím nevyhověl. Dále se

⁸⁶ *Rolnická škola v Písku. 28. výroční zpráva za školní rok 1911- 1912 a dějiny ústavu od jeho založení r. 1870 do konce šk. r. 1911- 12*, Písek 1912, s. 1-2.

⁸⁷ Během třinácti let škola byla v domě na Smrkovce, v bývalé Národní pivnici, pak v záložně Pod Kopečkem a v domě při Budějovické silnici č. p. 289, což byl dům Františka Tonnera, ředitele reálky.

⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 262. a *Almanach 120 let českého lesnického školství v Písku 1885-2005*, Písek 2005, s. 13-14. Ladislav Burket se podílel nejen na rozvoji rolnické školy ale i na vzniku lesnické školy (viz níže). Burket se narodil roku 1855 v Lubouni. Vystudoval gymnázium v Plzni a hospodářskou školu v Táboře a vyšší vinný a ovocný ústav v Klosterneuburgu v Rakousku, dále studoval ve Francii a Belgii. V letech 1879-1883 byl ve službách zemědělské rady jako zemský učitel hospodářských věd na „volné noze.“ Pak přišel do Písku, kde se stal ředitelem rolnické školy a později i ředitelem lesnické školy založené při škole rolnické. Svou ředitelskou činnost ukončil roku 1912, kdy odešel na trvalý odpočinek. Již za jeho života byly oceněny jeho zásluhy v rozvoji rolnické a lesnické školy. Také byl plodným spisovatelem odborných spisů. Některé jeho spisy se staly i učebnicemi. Byl také čestným členem několika hospodářsko-průmyslových a lesnických jednot, Jednoty rybářské a včelařského kraje píseckého. Pro své zásluhy byl vyznamenán roku 1898 Zlatým záslužným křížem s korunou a čestnou medailí Nadace rytíře Lorence z Liburnau; stal se také členem řádu Františka Josefa. V tomtéž roce mu bylo uděleno čestné občanství královského města Písku. Burket zemřel roku 1933. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 258.

novému řediteli podařilo získat nové finanční příspěvky od okolních měst a z nadací. Díky činnosti nového ředitele se opět v následujících letech začal zvedat počet žáků.⁸⁹

Zásluhou ředitele a zvěrolékaře Koudelky byl při ústavu roku 1884 zřízen podkovářský běh⁹⁰ (kurz) a na návrh Burketa zahájilo kuratorium roku 1885 lesnický běh, z něhož později vznikla lesnická škola (viz níže). Ve stejném roce kuratorium také povolilo stavbu nové budovy.⁹¹ Škole byla poskytnuta bezúročná půjčka ve výši 20 000 zlatých, za kterou se zaručil kníže Karel Schwarzenberg. Dále na stavbu přispělo město Písek. V roce 1889 se ke škole přistavěly stáje pro hovězí dobytek a kůlny pro nářadí a stroje.⁹² Ubytování žáků bylo vyřešeno roku 1892 stavbou nového internátu, kde se mohlo ubytovat čtyřicet žáků. O rok později byl internát rozšířen a mohlo v něm bydlet až sedmdesát studentů.

Škola bez větších ztrát přečkala obě světové války. Kolem poloviny 20. století se přejmenovala na střední zemědělskou školu. Změnou prošla i budova školy, která byla roku 1964 zvýšena o jedno patro.

Jelikož město Písek bylo v 19. století také vlastníkem lesů ve svém okolí, nebylo těžké přijít s návrhem založení lesnické školy. V šedesátých letech 19. století poprvé s tímto nápadem přišli Jan Krejčí, ředitel reálky, a Emanuel Purkyně, učitel na lesnické škole v Bělé pod Bezdězem. Oba chtěli přemístit bělskou lesnickou školu do Písku a začít zde výuku v češtině. Díky této škole mělo pak v Písku vzniknout také přírodovědecké a kulturní středisko tzv. *Athény českého jihu*. Avšak projekt zůstal jen u návrhu.⁹³

Další návrh vzešel od píseckého měšťana a mlynáře Karla Drahoty Skuhra roku 1865. Navrhoval, aby školu udržovali okolní velkostatkáři, písecká obec a částečně i monarchie. Škola měla mít tři ročníky a roční náklad školy byl spočítán na 2 800 zlatých, část by uhradili studenti jako školné, což činilo 1 800 zlatých, a zbytek by

⁸⁹ *Průvodce*, s. 156. V předchozích letech kolísal počet žáků mezi 6 – 8, díky Burketovi se počet žáků pohyboval mezi 20 – 30. Na konci osmdesátých let 19. století to bylo již kolem šedesáti žáků.

⁹⁰ Škola pořádala i jiné běhy, např. roku 1890 a 1898 běh lukařský a včelařský, roku 1891 prázdninový hospodářský běh pro učitele, 1886 a 1887 běh štěpařský, roku 1904 běh o krmení a chovu hospodářských zvířat, kterého se zúčastnilo 179 lidí. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 262.

⁹¹ Tato budova stojí v dnešní ulici Čelakovského a dnes v ní sídlí střední zemědělská škola.

⁹² A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 262.; *Roľnická škola*, Písek 1912, s. 5-6.

⁹³ *Almanach 120 let českého lesnického školství v Písku 1885-2005*, s. 12.

uhradila buď obec, nebo zakladatelé. Prostory pro školu mělo město poskytnout zdarma.⁹⁴ Tento návrh také nebyl vyslyšen.

Založení lesnické školy se podařilo prosadit až Ladislavu Burketovi, řediteli rolnické školy, roku 1884. Jeho návrh podpořil městský lesmistr Josef Zenker, Josef Gamisch, což byl předseda kuratoria⁹⁵ písecké rolnické školy, zároveň purkmistr města Písku, a JUDr. Bedřich Schwarzenberg, který byl také členem kuratoria. Škola byla původně koncipována jako lesnický běh při škole rolnické, kde se vyučovalo česky. Dále obec povolila, aby praktická cvičení probíhala v Píseckých horách. Tento běh pak svou činnost zahájil roku 1885 s dvanácti studenty. Post vyučujícího byl udělen Josefu Zenkerovi.⁹⁶ Od 1. října téhož roku byl tento běh nahrazen již dvouletým kurzem, a to s třiceti studenty. Než tento dvouletý kurz skončil, přeměnil se již na regulérní dvouletou školu.⁹⁷ Jako odborní učitelé byli roku 1886 přijati Edvard Duchoslav, absolvent vysokého učení zemědělského ve Vídni a Ferdinand Sekyrka, absolvent lesnické školy v Bělé. Roku 1887 byla pro školu vypracována nová osnova a ředitelem byl zvolen Ladislav Burket. Dále se také pracovalo na tom, aby škola měla svůj vlastní internát a nemusela sídlit s rolnickou školou v jedné budově.⁹⁸ Roku 1889 měla škola již třicet sedm žáků a nová osnova byla schválena i ministerstvem orby. Žáci ústavu také získali určitou výhodu, když se jim učební doba v Písku započítávala do tříletého praktického učení, které předcházelo státní zkoušce pro lesní zřízence. Tím se stala lesnická škola svéprávnou⁹⁹ a byla uznána jako veřejný ústav.¹⁰⁰ Na konci osmdesátých let 19. století byl ke škole připojen dvouletý vyšší ústav lesnický, který měl za úkol připravovat samostatné lesní hospodáře.

Úplně nová budova lesnického internátu byla postavena roku 1899 v dnešní Burketově ulici č. p. 52. Tato budova měla třicet čtyři pokojů pro žáky a čtyři byty pro učitele. Samozřejmě nechyběly byty pro školníka, posluhovačky, dále tu byla

⁹⁴ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 258.

⁹⁵ Kuratorium bylo něco jako dnes správní výbor (rada).

⁹⁶ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 259.

⁹⁷ *Almanach 120 let českého lesnického školství v Písku 1885-2005*, s. 13.

⁹⁸ Nejdříve byl lesnický internát v budově, která dnes stojí ve Svatoplukově ulici č. p. 211. Tato budova byla dostavěna roku 1884. Zde bylo ubytováno osmdesát žáků a dva odborní učitelé, dozorci a domovnice. Do této budovy roku 1899 přesídlil internát rolnické školy.

⁹⁹ Písecká lesnická škola se stala také první českou veřejnou lesnickou školou v Rakousku-Uhersku, která používala český jazyk jako vyučovací a jednací.

¹⁰⁰ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 259.

kancelář, nemocnice, prádelna, žehlárna a koupelny.¹⁰¹ Další budova školy, později zvaná jako hlavní, byla postavena roku 1912 v dnešní ulici Lesnické č. p. 55.

V roce 1887 zemřel František Gamisch a novým předsedou kuratoria rolnické školy byl zvolen Bedřich Schwarzenberg. O rok později ze své funkce odborného učitele odstoupil Josef Zenker a jeho post byl svěřen Josefu Bohdaneckému. Ředitelem ústavu nadále zůstal Ladislav Burket.

Schwarzenbergovi a Burketovi se podařilo ústav dlouhodobě finančně zajistit, a to z nadace založené panovníkem, a proto musela být škola pojmenována Císaře a krále Františka Josefa I. nadační ústavy lesnické.¹⁰² Schwarzenberg chtěl také ústav změnit na akademii, což by znamenalo, že se by se ze střední školy stala vysoká. Ovšem tento projekt nebyl realizován a vysoké lesnické školy vznikly později v Praze a Brně.

Úspěšný rozvoj školy zastavila první světová válka, kdy nastaly finanční potíže, jelikož byla nadace vyčerpána a monarchie se rozpadla. Obrat nastal v letech 1918-1921, kdy nadační lesnické ústavy převzal stát. Škola se přeměnila na Státní střední školu lesnickou čtyřletou, kde se studium ukončovalo maturitou.¹⁰³

Dlouholetou tradici má v Písku i dnešní obchodní akademie, jejíž vznik se datuje od října roku 1906, kdy byla založena jako dvouletá dívčí průmyslová škola a k ní pak byla 16. září 1907 připojena obchodní škola dívčí. Obě školy založilo obecní zastupitelstvo a od svého počátku sídlily v Karlově ulici č. p. 111.¹⁰⁴ Roku 1912 navštěvovalo průmyslovou školu sto šestnáct dívek a obchodní padesát tři.¹⁰⁵ Prvním ředitelem se stal Karel Kálal. Škola pořádala i kurzy pro dospělé. Mezi tyto kurzy patřilo např. účetnictví, obchodní korespondence, těsnopis, psaní na stroji. Při dívčí průmyslové škole byla ještě roku 1908 založena dívčí živnostenská škola pokračovací, která měla dva ročníky.¹⁰⁶ Roku 1929 se škola reorganizovala na školu rodinnou, živnostenskou pracovnu prádla a živnostenskou pracovnu šatů. Pokud dívka ukončila tyto pracovny mistrovskou zkouškou, mohla se stát švadlenou. Také se zde pořádaly pro veřejnost kurzy šití prádla, šatů, vaření a zavařování ovoce. Mezi předměty, které

¹⁰¹ A. Sedláček, *Dějiny*, III. díl, s. 259-260.

¹⁰² *Almanach 120 let českého lesnického školství v Písku 1885-2005*, s. 15.

¹⁰³ V následujících letech se jméno školy několikrát změnilo. V roce 1995, u 110. výročí školy, byla přejmenována na Střední lesnickou školu Bedřicha Schwarzenberga.

¹⁰⁴ V této budově se dodnes obchodní akademie nachází.

¹⁰⁵ *Průvodce*, s. 158.

¹⁰⁶ *TAMTÉŽ*, s. 160.

se na škole vyučovaly, patřil český jazyk, dějiny vzdělanosti, vychovatelství, zdravotěda, péče o dítě, občanská nauka, nauka o kroji, počty, účetnictví, kreslení, šití prádla, kreslení střihů na prádlo, spravování prádla, šití šatů, modistství, vyšívání, nauka o látkách, nauka o domácím hospodářství, nauka o potravinách, vaření, hospodářská cvičení, praní, žehlení, tělocvik a zpěv. Nepovinným předmětem byl německý jazyk.¹⁰⁷ Absolventky školy se potom mohly stát učitelkami na odborných školách, vychovatelkami, ošetřovatelkami nemocných nebo kojenců, pokud ještě absolvovaly dvouletou školu ošetřovatelství.¹⁰⁸

V Písku vznikly i dvě pokračovací školy, a to kupecká a živnostenská. Kupecká škola byla založena roku 1885 obchodním grémiem, které ji také financovalo. Vyučovalo se zde dvě hodiny týdně v neděli odpoledne. Roku 1892 se jí změnila učební osnova a učilo se již čtyři hodiny týdně, později šest a od roku 1902 už osm. Prodloužilo se také trvání školy z osmi na deset měsíců.¹⁰⁹ Při škole byl zaveden nepovinný kurz německého jazyka a psaní na stroji.

Pokračovací škola živnostenská vznikla roku 1881 a nově byla upravena ministerským výnosem z roku 1884. Měla dvě třídy, které v tomto roce navštěvovalo sto dvacet tři učňů z řad obuvníků, krejčí, stavebních a mechanicko-strojnických řemeslníků.¹¹⁰ O rok později byla při škole zřízena přípravná třída. Roku 1906 byl ústav rozšířen o třetí třídu.

¹⁰⁷ *Odborná škola pro ženská povolání v Písku*, Otavan 36, Písek 1917, s. 56-57.

¹⁰⁸ Další osudy školy byly následující: Ve školním roce 1914/1915 nastoupili poprvé na tento ústav chlapci. Až v roce 1935 se mohly poprvé konat maturitní zkoušky ve čtvrtém ročníku obchodní akademie. V době 2. světové války škola přerušila svou činnost a otevřela se až 1. září 1945 jako obchodní akademie, která měla čtyři ročníky a obchodní škola se třemi třídami. V tomto roce se oddělila pokračovací kupecká škola. Ve školním roce 1949/1950 byl změněn dosavadní název obchodní akademie na Vyšší hospodářská škola pro čtyřleté a hospodářská škola pro dvouleté studium. V roce 1954 byl zaveden jednotný název Hospodářská škola. V roce 1955 bylo zřízeno studium při zaměstnání formou večerní školy. Roku 1961 bylo zavedeno označení střední ekonomická škola pro čtyřleté studium a ekonomická škola pro dvouleté. Od počátku roku 1964 bylo zřízené tříleté dálkové studium při zaměstnání. Od roku 1990 byla škola přejmenovaná na obchodní akademii, která byla prodloužena na pětileté studium. Při škole byla možnost studovat na tříleté obchodní škole. V roce 1997/1998 bylo studium zkráceno na čtyři roky, což trvá dodnes. www.oa-pisek.cz ke dni 4. 1. 2009

¹⁰⁹ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 264.

¹¹⁰ *Průvodce*, s. 159.

Události 19. století v Písku byly neodmyslitelně spjaty s rozvojem školství. Započalo to již na konci 18. století, kdy se ve městě otevřelo gymnázium. Dále pak následovalo zřízení reálky, na krátký čas i dívčí školy, lesnického ústavu, rolnické školy a jiných řemeslnických oborů. Díky tomu se město začalo rozšiřovat o novou vrstvu lidí, a to o studenty, čemuž se místní obyvatelé celkem rychle přizpůsobili tím, že začali pronajímat studentské pokoje. Avšak studenti nebyli jediní, kdo rozšířili řady obyvatel města. Přišla sem řada vzdělaných lidí, učitelů a žáků, kteří působili na jednotlivých školách. Někteří z nich svůj další osud spojili s městem natrvalo, jiní ne, ale všichni se podíleli na rozvoji města a jeho duchovní tváře. Důležitou, resp. hlavní roli, zde však sehrálo především písecké gymnázium, které již v první polovině devatenáctého století vytvořilo nezbytné předpoklady pro tento budoucí rozvoj píseckého školství. A právě na osudy píseckého gymnázia se soustředí následující kapitola práce.

III. Písecké gymnázium

Brány píseckého gymnázia se poprvé otevřely dne 9. listopadu 1778.¹¹¹ Otevření školy bylo velmi slavnostní. V devět hodin ráno se sešli radní s vyučujícími na radnici a odtud všichni kráčeli k bytu krajského hejtmána Schönpfluga,¹¹² který se k nim připojil a společně potom všichni vstoupili do budovy gymnázia, jež byla následně vysvěcena. Dále se pak přečetl královský dekret, který potvrzoval pedagogy do jejich funkcí. Prefektem se stal páter František Pur, který tuto funkci do této doby vykonával na gymnáziu v Chomutově. Dalších pět vyučujících pocházelo z klatovského gymnázia:¹¹³ Ignác Schuster, Jan Goll, Karel Fischer, Ondřej Polák a Ignác Paus. Po přečtení jmenovacího dekretu se slova ujal purkmistr Vojtěch Zvěřina, který předal prefektovi klíče od ústavu na hedvábné stužce. Ten mu poděkoval a přítomným slíbil, že bude pečovat o zdárný rozkvět školy.

Po tomto slavnostním zahájení se všichni odebrali do kostela, aby vyslechli mši a po ní pak samozřejmě následovala obcí vystrojená honosná hostina. Studenti do budovy gymnázia vstoupili následujícího dne, kdy také započala samotná výuka. Podle matriky¹¹⁴ a Knihy třídních známek¹¹⁵ z roku 1778 nastoupilo do školy 81 žáků.¹¹⁶ Bylo otevřeno všech pět tříd. Od první třídy až po třetí vyučoval žáky jen jeden pedagog a na poslední dva ročníky, tzv. humanitní, dostali studenti jiného vyučujícího. V první třídě bylo zapsáno třicet šest chlapců ve věku od 10 do 18 let, z toho jich šestnáct pocházelo z Písku. Čtyři chlapci nedokončili ani první semestr¹¹⁷ – tři navštěvovali první třídu a ten čtvrtý studoval ve třetí třídě.

¹¹¹ Informace o vyučujících a slavnostním zahájení výuky na gymnáziu převzaty z A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 193.

¹¹² Ten byl ze zákona ustanoven ředitelem ústavu.

¹¹³ Všichni vyučující byli bývalí jezuité a v této době z nich byli světší kněží.

¹¹⁴ SOKA Písek, Gymnázium, Matrika školy 1778-1846, inv. č. 4, kniha č. 4.

¹¹⁵ SOKA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, kniha č. 60.

¹¹⁶ Zajímavé je, že August Sedláček ve své knize uvádí jen 77 dětí. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 193. K tomuto číslu se dostaneme, když z 81 dětí odečteme čtyři, které nedokončily první semestr.

¹¹⁷ Školní rok se nedělil na pololetí, jako je tomu dnes. Dříve se dělil na první a druhý semestr. Každý semestr byl zakončen zkoušením ze všech předmětů a na základě těchto zkoušek žák buď pokračoval, nebo nepokračoval v dalším studiu.

Gymnazisté se učili psát a mluvit latinsky a od třetí třídy také řecky. Mezi další předměty patřily zeměpis, dějepis a matematika.¹¹⁸ Tato osnova platila až do roku 1808. Avšak v Knize třídních známek jsou všechny tyto předměty rozděleny jen do čtyř kolonek: *Mores*, *Talentum*, *Applicatio* a *Profectus*. V letech 1805-1807 byly předměty rozděleny trochu jinak a označovány německy: *Klasse aus dem Latein im Fortgang*, *Klasse aus dem Latein im Fleiß*, *Klasse aus dem Latein im Sitten*, *Klasse aus dem Griechischen im Fortgang*, *Klasse aus dem Griechischen im Fleiß*, *Klasse aus dem Griechischen im Sitten*. Toto německé označení se objevuje v již předem předtištěných semestrálních katalozích,¹¹⁹ které se začaly používat právě v roce 1805.¹²⁰ Do té doby si kolonky na známky rýsovali a nadepisovali sami pedagogové. Latinské rozdělení předmětů je však nadále zachováváno v Knize třídních známek. Také došlo ke změně známkování. Žákův prospěch se nehodnotil již slovně, ale číslovkou. Další údaje, které můžeme najít v Knize třídních známek a semestrálních katalozích, je věk a místo bydliště žáka.

Slovní hodnocení žáků:¹²¹

Tabulka známkování	
1	excellens, eminentes
1-	praecelarus, egregius
2	bonus, insignis
2-	mediocris
3	exiguus
Chování	
1	eminentes
1-	laudabiles
2	praeclarus, egregius
2-	bonus
3	mediocris

Do roku 1784 se na gymnáziu vyučovalo zdarma. Finanční prostředky na chod gymnázia se braly z majetku jezuitského řádu. Z něho byl také zřízen tzv. studijní fond.

¹¹⁸ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 194.

¹¹⁹ SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1818, inv. č. 15-28, sign. 1/15-28, kart. 1.

¹²⁰ Změny katalogů a zápisů známek souvisí hlavně s reformou v roce 1805. Více na straně 38.

¹²¹ Slovní hodnocení se velmi těžko převádí na známkování používané v dnešní době, neboť se slovní výrazy neustále proměňují. Slovní hodnocení je převzato z Knihy třídních známek. SOkA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, kniha č. 60.

Avšak roku 1784 bylo vydáno královské nařízení, aby se od každého žáka na gymnáziu vybíral malý poplatek, tj. 12 zlatých ročně. Peníze měly podporovat zvláště nadané žáky.¹²² Pokud žák neplatil školné nebo nepobíral stipendium, měl být vyloučen ze školy. Na chod školy od začátku přispívala také obec. Učitelům poskytovala na byt ročně 16 zlatých a k tomu dostávali dřevo na otop. Dále obec platila školníka, dřevo na otop do školy a ještě dávala malou finanční částku na ostatní potřeby gymnázia.¹²³

Takovým menším problémem, kterým se škola musela v devadesátých letech 18. století potýkat bylo divadlo. Obyvatelé města Písku chtěli mít divadlo a na jejich žádost svolil prefekt gymnázia k tomu, aby bylo roku 1793 postaveno v horní místnosti školy. Herci měli dbát na dodržování pořádku a nesměli hrát v době vyučování. Na dodržování pořádku měli dohlížet dva dozorcí, které na danou činnost určila radnice. Avšak činnost herců se neobešla bez obtíží. Po čase si vyučující začali stěžovat, že na chodbách je cítit kyselý zápach a je na nich nepořádek. To se nelíbilo prefektovi, který měl za pořádek ručit a tak si začal stěžovat na radnici. Ta mu ovšem nechtěla dát za pravdu. Roku 1794 konečně krajský úřad nařídil, aby bylo divadlo přemístěno do jiného obecního domu. Tím byl celý spor k radosti vyučujících nadobro vyřešen.¹²⁴

¹²² A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 195.

¹²³ TAMTÉŽ, s. 197.

¹²⁴ Informace o divadle na gymnáziu jsou čerpány z A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 196-187.

III. 1. Změny ve školství na počátku 19. století aneb Nový studijní řád v roce 1805

Rok 1805 přinesl větší reformu gymnázií. Změnily se jak disciplinární, tak i studijní předpisy. Dané změny byly schváleny panovníkem 21. května 1804 a 16. srpna 1805 a platily s menšími úpravami až do roku 1848. Tyto změny měly reagovat na rychlejší rozvoj vědy a měnící se požadavky společnosti. Autorem těchto změn byl prefekt vídeňského gymnázia piarista Franz Innozenz Lang, který zde zhodnotil zkušenosti získané na zahraničních školách, kde se od konce 18. století prosazoval novohumanistický směr. Langovy návrhy byly do praxe uvedeny od školního roku 1807/1808, kdy také byly všechny platné studijní, správní a disciplinární předpisy pro gymnázia souhrnně vydány pod názvem *Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien*. K hlavním změnám tohoto nařízení patřilo rozšíření gymnázií na šest tříd¹²⁵ a zavedení dvou až tří odborných učitelů, kteří se specializovali na výuku přírodních věd, matematiky, zeměpisu a světových dějin. Třídní učitelé nadále zůstávali v nižších gramatikálních třídách a se svými žáky postupovali od první až do třetí, resp. do čtvrté třídy.¹²⁶ Dále se nařízení zabývalo počtem dětí ve třídách. V první třídě mělo být minimálně deset a maximálně osmdesát dětí. Školní rok začínal 3. listopadu a končil 7. září. Během studia neměli být studenti přetěžováni, a tak měl vyučovací týden pouze osmnáct hodin,¹²⁷ z nichž se hodně času věnovalo pouze opakování.¹²⁸

Ne všichni uvítali Langovy reformy s nadšením. Největším problémem se stal nedostatek odborných pedagogů,¹²⁹ hlavně učitelů reálií. Proti některým změnám byla i samotná vláda. Následné protesty způsobily jejich zrušení v letech 1818-1819. Velká diskuse se vedla hlavně kolem systému odborných učitelů. Pro jejich odvolání se vyslovili ředitelé a prefekti devíti gymnázií z Dolních Rakous, dvaceti pěti z Čech, dvanácti v Moravy a Slezska, tedy zemí, kde se nacházela většina gymnázií v dědičných zemích. Pro zachování byli pouze zástupci dvou hornorakouských ústavů v Linci a

¹²⁵ Venkovská gymnázia zůstala nadále pětitřídní. Avšak učební látka byla pro oba druhy gymnázií stejná.

¹²⁶ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 72.

¹²⁷ Za to dnešní vyučovací týden na střední škole má kolem třiceti vyučovacích hodin.

¹²⁸ J. ŠAFRÁNEK, *Školy*, s. 235.

¹²⁹ Reforma neřešila jejich vzdělávání a především řádová gymnázia nebyla schopna tuto výuku kvalitně zajistit vlastními silami. Více K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 14.

Kremsmünsteru. O návratu k třídním učitelům rozhodl panovník roku 1818. To byl první krok k rušení dalších nových moderních trendů, které se však prosazovaly v okolních zemích, např. v Prusku. V říjnu 1819 František I. odsouhlasil nový učební plán gymnázií v monarchii, který vracel rakouská gymnázia o půl století zpět. Z učebních osnov byla vyloučena výuka přírodních věd a vyšší matematiky, zredukovány byly hodinové dotace dějepisu a zeměpisu, a naopak přibýly hodiny klasických jazyků. Jediné, co zůstalo, bylo zavedení šestitřídních gymnázií jak v českých, tak i v rakouských zemích.¹³⁰

Roku 1816 byl vydán dekret, na který by se nemělo zapomenout, a to dekret jazykový, který hlavně uvítali čeští vlastenci. Nařizovalo se v něm, aby na gymnáziích v místech s převahou Čechů byli dosazováni jen prefekti a učitelé znalí českého jazyka a žáci se na těchto školách měli cvičit v českém překládání. Toto nařízení vycházelo z čistě praktických důvodů. Na úřednická místa v českých zemích měli být totiž přednostně přijímáni studenti se znalostí češtiny. Avšak v dekretu nebylo jasně stanoveno, jak má být čeština zařazena do výuky, zda to má být řádný předmět nebo se jí má vyučovat jen okrajově v jiných hodinách.¹³¹ To byl také jeden z důvodů, proč nebyl dekret důsledně uplatňován, časem byl i značně omezen a v roce 1821 úplně zrušen.¹³²

¹³⁰ Informace čerpány z M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 72-73.

¹³¹ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 14-15.

¹³² Z. VESELÁ, *Česká střední škola*, s. 12.

III. 2. Léta 1805-1820 na píseckém gymnáziu

Langovy reformy byly na píseckém gymnáziu zavedeny až v roce 1810, kdy zde začali vyučovat odborní učitelé. Teprve v tomto roce jsou jejich jména uvedena na titulní straně semestrálního katalogu každé třídy.¹³³ Do té doby tam je napsán jen třídní učitel a popř. také katecheta.¹³⁴ Jak již bylo napsáno výše, jediná změna, ke které v roce 1805 došlo, bylo známkování a evidence předmětů. Další změna evidence studentů, předmětů a známkování byla zavedena v roce 1808. Do semestrálních katalogů se psalo nejenom jméno, věk a bydliště žáka, ale také jméno a povolání otce gymnazisty, popř. jeho otčíma či poručníka, nechyběly ani údaje o tom, zda student platil nebo neplatil školné či pobíral nějaké stipendium. Též došlo ke změně názvů předmětů: *Sitten, Verwendung, Religion, Latein Gesprache, Mathematik, Natur Geschichte und Natur Lehre, Geographie und Geschichte, Griechische Sprache*. Známkování bylo nadále číslovkou, i když stupnice byla trošku jiná než ta dnešní. Nejlepší známkou bylo *Em* jako *eminentes*, dále pak byla *Iem*¹³⁵ (čekatel na *eminentes*) a pak již následuje klasická známkovací stupnice 1, 2, 3. Horší známka se nedávala. Pokud měl žák u semestrální zkoušky více trojek, z pravidla již dále nepokračoval ve studiu.

K rozšíření gymnázia z pěti na šest tříd došlo až v roce 1819 a následující rok byla provedena rovněž změna v rozvrhu, došlo k ukončení výuky *Natur Geschichte und Natur Lehre* a *Griechische Sprache* se začala vyučovat už od třetí třídy.

V těchto letech došlo na píseckém gymnáziu k opakované změně prefekta. František Pur 29. června 1808 zemřel a na jeho místo nastoupil Václav Přikryl, který tuto funkci vykonával v Plzni. Avšak na tomto postu zůstal jen jeden rok. Jelikož byl nemocen, opustil Písek a odešel zpět do Plzně, kde brzy na to zemřel. I na další dva prefekty, Václava Zíku a Ignáce Pause, mělo gymnázium smůlu, jelikož jeden trpěl dnou a druhý krátce po zvolení prefektem zemřel. Až roku 1814 byl zvolen František Xaver Fiericht,¹³⁶ první světský prefekt, který vydržel ve své funkci do roku 1819.¹³⁷

¹³³ SOKA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1818, inv. č. 15-28, sign. 1/15-28, kart. 1.

¹³⁴ Ze začátku učil náboženství třídní učitel, jelikož byl kněz, ale jak časem přibývalo světských učitelů, kteří již nemohli sami vyučovat náboženství, proto duchovní působili v roli katechetů.

¹³⁵ Tento stupeň se také někdy označoval jako *Iad Em* či *Acc = Accedens* neboli čekatel.

¹³⁶ Narodil se roku 1765 a pocházel z Vídně. V Písku působil již od roku 1793, vyučoval na gymnáziu latině a matematice.

Tento prefekt se zasloužil o založení žakovské knihovny. Díky němu brzy získala knihovna kolem 200 knih. Nejvíce knih daroval děkan z Kašperských Hor, děkan z Bechyně a faráři ze Sepekova, Putimi a Sedlice. Aby se knihovna i nadále mohla rozrůstat, bylo rozhodnuto o tom, že každý studující bude ročně něco málo připlácet, aby mohla být nakupována nejen klasická literatura v německých překladech, ale i knihy zábavné. Dále byl ustanoven přístup do knihovny každý volný den od 8 do 12 hodin. Knihy se mohly půjčovat jen prezenčně. Skříně s knihami byly postaveny do druhé humanitní třídy a v zimě se tu i topilo. Vyučující se zde celkem ochotně po měsíci střídali v dohlížení na půjčování knih.¹³⁸

Roku 1819 řešilo město problém se zřízením další třídy gymnázia, jelikož ústav byl rozšířen na šestitřídní. Na půl roku si město pronajalo místnost v jiném domě. Avšak roku 1820 již byla třída zřízena trvale. Tento rok se funkce prefekta ujal želivský premonstrát Antonín Sedláček, který ji vykonával až do roku 1822, kdy byl nucen odejít.¹³⁹ Sedláček se dost často neshodl s krajským hejtmanem. Rozepře začaly díky dekretu z roku 1816, který se týkal výuky češtiny. Tento výnos se do Písku dostal až v roce 1821, na škole se začalo do češtiny překládat velmi horlivě, a to i díla latinská a řecká. To se však nelíbilo hejtmanovi a češtině se mělo učit jen soukromně, nikoli ve vyučování. Další rozepře měl prefekt s hejtmanem o termíny semestrálních zkoušek. Prefekt mu je oznámil jen den předem. Dále byl Sedláček kárán také za to, že do knihovny pořídil dva svazky Brockhausova¹⁴⁰ konverzačního slovníku, který byl v rakouské monarchii zakázán, a musel se z toho zodpovídat. Poslední věcí, kterou už nebyl hejtman schopen přijmout, byl seznam žáků, kteří měli být ze školy vyloučeni. Podle Sedláčka to byli studenti, kteří nezvládali gymnaziální studium, a tudíž tam neměli co dělat. Po tomto všem bylo prefektovi doporučeno, aby opustil školu a vrátil se zpět do želivského kláštera, což také učinil.¹⁴¹

¹³⁷ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 199.

¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 199.

¹³⁹ Před ním pár měsíců tento post zastával Antonín Müller, kterému bylo 27 let. Kvůli svému nízkému věku nedošel pochopení u starších kolegů, a proto odešel do zahraničí vyučovat latinu a řečtinu. Později působil i v Praze na univerzitě. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 201.

¹⁴⁰ Brockhausova encyklopedie vyšla poprvé v letech 1796-1808.

¹⁴¹ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 202-203.

III. 3. Změny ve školství ve 40. a 50. letech 19. století

Revoluční rok 1848 znamenal pro rakouskou monarchii mnoho změn, které se promítly i do středního školství. Nově vzniklo Ministerstvo kultu a vyučování, které nahradilo doposud fungující Studijní dvorskou komisi. Ta jako nejvyšší školní úřad fungovala od roku 1760, s přestávkami v letech 1791-1802. Ministerstvo začalo úřadovat v březnu 1848, a to nejprve jako Ministerstvo veřejného vyučování, v červenci téhož roku bylo přejmenováno na Ministerstvo kultu a vyučování.¹⁴² V čele nejvyššího správního orgánu v oblasti školství stanul jako první Franz von Sommaruga.

O reformě školství, zejména středního, se diskutovalo v podstatě po celá čtyřicátá léta 19. století. Konkrétní podobu tyto diskuse získaly právě až v roce 1848. Hlavní inspirace k těmto změnám byly čerpány především z německých států, zvláště z Pruska. Vlastní reformní úsilí, které proměnilo podobu rakouského školství, bylo spjato se Sommarugovými následovníky v úřadu ministra. Tím prvním byl Leo Thun-Hohenstein (1849-1860) a druhým Leopold von Hasner (1867-1870). Základem pro školské reformy v následujícím období se stal v červenci zveřejněný *Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku (Entwurf der Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in Österreich)*.¹⁴³

Nejdříve bylo přikročeno k reformě středního školství, která vycházela z návrhu profesora pražské filozofie Franze Seraphina Exnera¹⁴⁴ a klasického filologa na štetínském gymnáziu a také filozofa Hermanna Bonitze. Bonitz-Exnerův *Nástin organizace gymnázií a reálků v Rakousku (Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich)*, který byl provizorně schválen 16. září 1849,¹⁴⁵ se stal základem pro rozvoj novodobého středního školství v celé habsburské monarchii. Na jeho základě byla vytvořena nejen osmitřídní gymnázia jako střední článek mezi elementární školou a univerzitou, ale též i šestitřídní a později i sedmitřídní reálky.¹⁴⁶

¹⁴² K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 16.

¹⁴³ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 120.

¹⁴⁴ Exner byl prací na reformě pověřen již v roce 1844. Její hrubý nástin pak publikoval v roce 1848 ve *Wiener Zeitung*. Na Exnerovu žádost byl v roce 1849 do Vídně pozván Hermann Bonitz, který měl zkušenosti z reformování pruského školství. Více K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s.16.

¹⁴⁵ Konečného schválení se dočkal až v závěru roku 1854.

¹⁴⁶ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 120.

Nástin významně proměnil charakter gymnázií. Oba tvůrci byli hodně inspirování pruským modelem, ale na rozdíl od něj kladli důraz na to, aby do výuky byly zařazeny i přírodní vědy a matematika. Hlavním cílem podle nich neměly být jen znalosti a vědomosti, ale vytváření osobnosti a její všestranný rozvoj díky pěstění ducha a styku se vznešenými vzory zprostředkovanými především četbou klasických autorů. Prvořadým účelem gymnaziálního studia samozřejmě nadále zůstávala příprava na univerzitní studium. Avšak dále také mělo gymnázium připravovat na vstup do státních služeb.¹⁴⁷

Těžiště gymnaziální výuky sice stále spočívalo v klasických jazycích, ale více prostoru než dříve se dostalo zeměpisu, dějepisu, matematice, fyzice a přírodopisu. V osnovách pochopitelně nechyběla ani němčina a nezbytné náboženství. Do dvou nejvyšších ročníků gymnázia byla nově zařazena výuka filozofické propedeutiky, která byla dosud součástí osnov filozofických lyceí. Gymnaziální výuka se dělila do dvou čtyřletých uzavřených cyklů.¹⁴⁸ Z nižšího stupně bylo možné přestoupit na reálku či později na učitelské ústavy. Tuto možnost volila značná část studentů vzhledem k náročnosti studia na gymnáziích. Druhá varianta znamenala pokračování v dalším studiu na vyšším stupni gymnázia, jehož absolvování završené maturitní zkouškou otvíralo cestu na univerzitu. Zavedení maturitních zkoušek v roce 1849 jako předstupu univerzitních studií ještě více zvýraznilo dominantní postavení gymnázií. Státní maturitní zkouška byla brána jako nezbytná podmínka k univerzitnímu studiu, a proto na ni byly kladeny velké nároky. Studenti ji vykonávali ze všech povinných předmětů před komisí, v níž zasedali všichni vyučující daných předmětů za předsednictví zemského školního inspektora či některého univerzitního profesora. Přísnost a neústupnost maturitních zkoušek se stala celkem hustým sítem, přes něj mnozí studenti ani opakovaně neprošli a byli nuceni opustit školu v samém závěru studií, jenže bez maturity, a tudíž bez přístupu na univerzitu. Úspěšně složená maturitní zkouška byla také vstupenkou do lepší společnosti. Díky tomu se gymnázia stala místem utváření sebevědomé a státotvorné měšťanské vrstvy modernizující se společnosti 19. století.

¹⁴⁷ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 17.

¹⁴⁸ Tyto celky byly označovány jako nižší a vyšší gymnázium. Bylo možné samostatně zřídit jen nižší gymnázium.

chtěl-li žák pokračovat ve vzdělání, musel odejít studovat do města, kde se nalézalo vyšší gymnázium.

Vysoké nároky byly též kladeny na složení pedagogického sboru, kde často působili známí vědci, literáti apod. Pokud tito vyučující na gymnáziích (také na vyšších reálkách) absolvovali všechny předepsané zkoušky a získali definitivu, byl jim od roku 1866 přiznáván titul profesor. Gymnázia tak byla chápána nejen jako významná vzdělávací střediska, ale zároveň se stávala centry kulturního a společenského života zejména v menších městech. To vše propůjčovalo gymnáziím výrazný punc výjimečnosti, a proto v následujících letech mnohá města usilovala o založení vlastního gymnázia. Avšak ne vždy byla úspěšná.¹⁴⁹

¹⁴⁹ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 120-121.

III. 4. Změny na píseckém gymnáziu ve 30.-50. letech 19. století

Po nuceném odchodu prefekta Sedláčka jeho funkci na čas převzal Jan Janda, ale jen do března roku 1823, kdy do Písku přišel Josef Schön,¹⁵⁰ který post prefekta vykonával až do roku 1838.¹⁵¹ Schön se postaral o katalogizaci knihovny ústavu a také usiloval o lepší vzhled gymnaziální budovy. Avšak obec neměla moc peněz, tudíž došlo jen k malým úpravám jako je vybělení místností, oprava omítky a položení nové střechy z tašek.

Podle A. Sedláčka sice nebyl Schön příliš oblíbený mezi svými kolegy, ale mezi obyvateli města a studenty se těšil všeobecné vážnosti. Prefekt byl i literárně plodný. Psal články do českého i německého muzejníku, sepsal dějiny Vodňan.¹⁵² Schön zemřel v roce 1838, někteří jeho žáci se postarali roku 1850 o to, aby mu byl postaven kamenný pomník, jelikož jeho hrob na hřbitově již zapadal. Peníze na stavbu pomníku bývalí studenti sehnali ze zvláštních divadelních představeních a něco málo dala sama obec.¹⁵³

V době, kdy Schön zastával funkci prefekta, působili na píseckém gymnáziu další významní učitelé. Patřil k nim hlavně Řehoř Zeithammer,¹⁵⁴ který se zasloužil o výuku českého jazyka na gymnáziu od roku 1841, kde ho sám z počátku bezplatně vyučoval. Ovšem nebyl jediný, kdo vyučoval češtinu, této – v podstatě dobročinné činnosti – se věnoval i další vyučující, František Bezděka, který opravoval i české články psané prefektem Schönem, protože neuměl psát dobře česky. A z toho také později vyplýval spor mezi Bezděkou a Schönem. Schön byl literárně plodný a jeho články se těšily velké pozornosti, ale měl problémy psát česky, za to Bezděka uměl velmi dobře česky, ale jeho články zase neměly tak velkou pozornost jako Schönovy.

Po Schönovi se stal prefektem světský kněz František Winter,¹⁵⁵ který vyučoval matematiku, v této funkci působil až do své smrti roku 1860. Roku 1851 byl Winter

¹⁵⁰ Narodil se roku 1790 v Josefově. Jako pedagog prošel školami ve Strážnici, Mikulově, Hradci Králové. Funkci prefekta vykonával pak v Jičíně, Gorici a byl i generálním ředitelem gymnázií v Přímoří a v Dalmácii. Viz *Almanach 150 let gymnázia*, s. 16.

¹⁵¹ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III.díl, s. 204.

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 213-214.

¹⁵³ *Almanach 150 let*, s. 22-23.

¹⁵⁴ Více o něm na straně 18.

¹⁵⁵ Narodil se v Praze roku 1799 a studoval bohoslovectví v Praze. Roku 1827 se stal učitelem v humanitních třídách v Jindřichově Hradci.

jmenován prvním přímým ředitelem gymnázia.¹⁵⁶ Byl velmi dobrým a hlavně schopným prefektem, za což byl roku 1856 vyznamenán zlatým záslužným křížem s korunou.¹⁵⁷ Od roku 1849 se opět smělo na gymnázium vyučovat českému jazyku jako řádnému předmětu. Učitel musel mít složené zkoušky z českého jazyka, aby ho mohl učit a tudíž prvním aprobovaným pedagogem češtiny na píseckém gymnázium se roku 1849 stal Václav Babánek.¹⁵⁸

Díky Bonitz-Exnerově reformě mělo také dojít k rozšíření gymnázia ze šesti na osm tříd. Hned roku 1849 žádalo gymnázium o zřízení dalších dvou tříd. Avšak ministerstvo povolilo roku 1850 jen sedmou třídu, a tak škola opět žádala ještě o osmou třídu, kterou ministerstvo nepokládalo za nutné v Písku zřídit. Odůvodňovalo to tím, že většina studentů táhne ke studiu v Plzni a v Českých Budějovicích, a proto má Písek pro tuto třídu málo žáků. Prefekt Winter začal tedy poukazovat na to, že by se z ústavu mohlo stát jen nižší gymnázium a tedy by bylo dobré, aby obec platila 4 – 5 učitelů z obecního důchodu. Když obec přislíbila platit učitele a přispívat více na pomůcky, byla opět podána žádost o osmou třídu a tentokrát bylo gymnázium vyhověno, jelikož i obec se sama snažila o zlepšení vzdělávání ve svém městě.¹⁵⁹ Jelikož stávající prostory školy již nebyly dostatečně vyhovující, gymnázium se přestěhovalo do nových prostor, což byl dům č. 1 na dnešním Velkém náměstí. V tomto domě do roku 1849 sídlila vojenská škola připravující mladé důstojníky, která byla v tomto roce přeložena do Českých Budějovic. Pro potřeby gymnázia však i tato budova měla málo místností, tudíž další dvě místnosti byly pronajaty v domě č. 2. Avšak dům č. 1 se ukázal po čase jako silně nevyhovující, byl ve velmi špatném stavu, místnosti byly tmavé, a dokonce i stropy se tu skoro párkrát propadly, ale ústav zde sídlil až do roku 1877.¹⁶⁰

¹⁵⁶ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III.díl, s. 222.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 226.

¹⁵⁸ Babánek zároveň učil také na písecké reálce zeměpis a dějepis. A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III.díl, s. 223.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 224-225.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 225-226.

IV. Studium a studenti

Ke konci 18. století na gymnázium mohl začít studovat pouze chlapec starší deseti let. Podle nařízení z roku 1777 neměl být do první třídy přijat nikdo, kdo by neuměl německy, a tak tuto znalost musel každý budoucí student prokázat. Chlapec musel také umět základy latiny, a proto se latina začala vyučovat již ve třetí třídě německé hlavní školy. V podstatě toto byly jediné podmínky, které byl chlapec povinen splnit, chtěl-li na tomto ústavu studovat. Žádné jiné zkoušky se nedělaly. Změna přichází až s Bonitz-Exnerou reformou, která stanovila minimální stáří studenta pro studium na gymnázium již na devět let. Případné stanovení dalších kritérií zůstalo v rukou vedení školy, kterému bylo pouze doporučeno, aby se o přijetí rozhodovalo především podle žákova vysvědčení. V roce 1844 bylo naopak zrušeno nařízení, které stanovovalo maximální možný věk budoucího studenta.¹⁶¹ Ničím zvláštním tedy nebylo, když se ve třídě sešli studenti s několikaletým rozdílem věku.¹⁶² Ovšem již pár let před Bonitz-Exnerou reformou vstupovali na písecké gymnázium chlapci ve věku devíti let. První, a zatím jediný, devítiletý chlapec se tam objevil již v roce 1837, další takto mladý chlapec zde studoval zase až v roce 1839. Pak již pravidelně každý rok navštěvovali školu dva až tři devítiletí gymnazisté. Avšak většině těmto žákům bylo v průběhu prvního roku studia deset let. V době reformy (1849) se počet takto mladých studentů zvýšil již na šest.

Zpočátku bylo studium na gymnázium bezplatné, a tudíž tam v podstatě mohl jít každý nadaný chlapec. Ovšem od roku 1784 bylo vydáno nařízení o zpoplatnění studia, které bylo stanoveno na 12 zlatých ročně, což pro některé rodiny byla vysoká finanční částka a to někdy mohlo vést až k předčasnému ukončení studia jejich dětí. Nezaplacení školného se trestalo vyloučením žáka ze školy. Avšak na školách studovala řada nadaných, ale přitom chudých studentů, a tak zákony pamatovaly i na možnost odpuštění školného chudým žákům s dobrým prospěchem. Zemská školní rada mohla – a velmi často to i dělala – na základě žádosti zprostit placení z části nebo i zcela ty, kteří měli alespoň prospěch v první třídě velmi dobrý a to hlavně z mravů a z pilnosti, což znamená, že byli ohodnoceni nejhůře druhým stupněm klasifikace.¹⁶³ V semestrálních katalozích¹⁶⁴ píseckého gymnázia je toto všechno velmi dobře vidět. V prvních

¹⁶¹ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 35.

¹⁶² Viz příloha Graf č. 1. Věk studentů v 1. ročníku.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 37.

¹⁶⁴ SOKA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-60, sign. 1/15-60, kart. 1-5.

ročnících byla většina gymnazistů povinna platit školné, avšak o rok později platila jen hrstka studentů. Také zde lze dobře pozorovat, že školné platili především chlapci, kteří opakovali ročník nebo nově přistoupili. Někteří chudší studenti byli podporováni i různými soukromými nadacemi či samotnými městy, ze kterých pocházeli. V semestrálních katalogích píseckého gymnázia se nejvíce objevuje stipendium města Březnice, kterým byli podporováni gymnazisté pocházející z tohoto města, což bylo v letech 1779-1850 šedesát osm studentů, z nichž většina toto stipendium obdržela. Jediní studenti, kterým nikdy nebylo školné odpuštěno, byli privatisté, kteří museli platit i zkušební taxu za každou zkoušku.¹⁶⁵

Na konci 18. století¹⁶⁶ školní rok začínal v listopadu a končil začátkem července. Avšak ke konci srpna chlapci pokračovali v letním semestru a skládali semestrální zkoušky. Vyučovací hodina trvala 50-55 minut, přestávka byla jen pětiminutová. Po prvních dvou hodinách pak byla patnáctiminutová přestávka. O přestávce se studenti měli za dozoru vyučujících nebo správce proběhnout venku anebo na chodbách, pokud bylo špatné počasí, dále se mohli najíst. Avšak nesměli se učit, zpívat a cvičit. Po skončení pauzy měli být včas na svých místech a připraveni na další hodinu.¹⁶⁷

Po Langových reformách na počátku 19. století se počátek školního roku posunul z listopadu na říjen. Školní rok se dělil na zimní a letní semestr – tak jako dnes na vysokých školách – a každý semestr byl zakončen semestrálními zkouškami z každého předmětu. Tyto zkoušky byly rozhodující pro vstup do dalšího pololetí nebo roku. Pokud zkoušky byly pro studenta neúspěšné, měl dvě možnosti: buď opakovat ročník, nebo opustit školu. Gymnazista mohl propadnout již v zimním semestru. Pokud se tak stalo, musel počkat půl roku, než mohl opakovat stejný ročník. Za to výborní žáci byli odměňováni tzv. prémie. V Písku to byly odměny v podobě pozlacené medaile s obrazem císařovny Marie Terezie. Na začátku nového školního roku je však museli studenti vrátit. Jen premiantům druhé humanitní třídy (tedy posledního ročníku) byly ponechány. Později, místo medailí, byly studentům dávány prémie v podobě knih.¹⁶⁸

¹⁶⁵ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študenti*, s. 38.

¹⁶⁶ Před rokem 1784 byli velké, dnes letní, prázdniny v období září – říjen. Viz A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 195.

¹⁶⁷ František V. AUTRATA, *Pedagogické přehledy, oddíl IV. Školní zákony zemí českých*, Olomouc 1914, s. 100.

¹⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 194.

Na konci školního roku studenti nedostávali žádná vysvědčení. Jen po absolvování školy obdržel gymnazista písemný doklad, který potvrzoval, že ukončil gymnázium. Vysvědčení byla udělována až po reformách v roce 1848 a v padesátých letech 19. století již žáci skládali maturitu, jež potvrzovala jejich úspěšné ukončení studia na gymnáziu a která také prokazovala, že abiturient má tolik vědomostí, kolik se jich žádalo jako důkaz obecného vzdělání, a že dovede samostatně myslet, čímž prokazoval svoji duševní zralost pro vědecké univerzitní studium.¹⁶⁹

O prázdninách pořádali studenti tzv. merendu. To byla taneční zábava, která měla gymnazistům sloužit k „osvěžení mysli zesláblé dlouhým učením a vzpružení ji k novému učením“.¹⁷⁰ Na tuto slavnost obec každoročně přispívala 30 zlatých a občas dala také soudek piva. Taneční zábavy byly studentům zakázány roku 1817 s tím, že to kazí jejich mravy a rozptyluje je to při učení.¹⁷¹

V letech 1778-1850 prošlo branami píseckého gymnázia celkem 3 148 chlapců, z toho 2 898 studovalo prezenčně a 250 privátně.¹⁷² Podle přiložených grafů č. 2 – 4¹⁷³ je vidět, jak se počty studentů v jednotlivých letech proměňovaly. Největší pokles žáků, kteří studovali prezenčně, nastal v letech 1785-1787. Příčin pro náhlý pokles gymnazistů mohlo být několik. Jedním z největších důvodů však bylo pravděpodobně zavedení školného. Rokem 1788 počínaje a pak i v následujících letech začal počet dětí opět pomalu ale, jistě stoupat. Po roce 1808 se počet studentů pohybuje nad hranicí stovky a po roce 1843 se jejich počet přehoupl už přes dvě stovky. V posledním sledovaném roce (1850) navštěvovalo písecké gymnázium již 265 chlapců. Dá se předpokládat, že i v následujících letech počet studentů stoupl zvlášť, když se maturitní zkouška stala nezbytnou součástí pro vstup na vysokou školu a jedinou školou, kde se dala složit, bylo prozatím gymnázium. A jak bylo výše napsáno, být středoškolským studentem znamenalo také určitý posun ve společenském žebříčku.

U privátně studujících dětí má jejich počet naprosto opačný postup. První privátně studující žáci se na píseckém gymnáziu objevili v roce 1804 a bylo jich

¹⁶⁹ František MORKEŠ, *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí*, Praha 2003, s. 9.

¹⁷⁰ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 195.

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 195.

¹⁷² Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850.

¹⁷³ Viz příloha Graf č. 2 – 4. Počty prezenčně studujících studentů v letech 1778-1850.

patnáct.¹⁷⁴ V následujících letech jejich počet mírně stoupl, avšak v letech 1812-1815 se na gymnáziu nevyskytovali žádní privátně studující chlapci. Jejich výrazný nárůst je potom v letech 1817-1827, kdy tu studovalo každý rok průměrně osmnáct chlapců. Po roce 1828 až do roku 1850 jejich počet nepřesáhl deset privátně studujících gymnazistů na rok.

Z celkového počtu gymnazistů (3 148) ve zkoumaném období jen 740¹⁷⁵ z nich absolvovalo celé gymnázium od první do poslední třídy, to je 23,5 % žáků. Z toho sedm studentů přerušovaně, což znamená, že nejdříve vystudovali např. první až třetí třídu a o pár let později si dostudovali zbývající třídy. Gymnaziální studium se ve zkoumaném období dělilo na tzv. nižší a vyšší. Nižší gymnázium bylo v letech 1778-1818 od první do třetí třídy a v letech 1819-1850 od první do čtvrté třídy, tuto část gymnaziálního studia ukončilo 377 dětí. Vyšší gymnázium bylo v letech 1778-1818 od čtvrté do páté třídy, v letech 1819-1849 od páté do šesté třídy a v roce 1850 od páté do osmé třídy (tuto část gymnaziálního studia v Písku vychodilo 87 studentů).

¹⁷⁴ Viz příloha Graf č. 5 a 6. Počty privátně studujících studentů v letech 1804-1850.

¹⁷⁵ Do následujících údajů jsou započítáni i studenti z roku 1850, u kterých bylo zjišťováno, kolik tříd dokončili.

IV. 1. Chování studentů ve škole a na veřejnosti

Střední školství bylo známo svou tuhou kázní, která byla už ve své době tvrdě kritizována. Ačkoliv množství kritiků neustále rostlo a stále častěji byly publikovány různé reformní návrhy, až do zániku monarchie k žádné zásadní změně nedošlo.¹⁷⁶

Dokument, který definoval, jak má vypadat správné chování vzorného žáka, byl především disciplinární řád. Jeho geneze nebyla jednoduchá. Původně se chováním a povinnostmi žáka zabývaly jednotlivé předpisy, většinou příležitostně vydávané, jejichž kořeny často sahaly až ke konci 18. století. V roce 1852 byl vydán disciplinární zákon pro gymnázia. Na jeho základě si každá škola vytvářela svůj vlastní řád, který podléhal schválení vyšších míst.¹⁷⁷

Díky výnosu zemské vlády ze 17. března 1818 se musel pedagogický sbor scházet každý měsíc a sestavovat posudek o mravech žáků, který pak zasílal krajskému hejtmanovi. Na této poradě se také probírala nová nařízení školních úřadů, dále zde pedagogové měli předkládat seznam probraného učiva ve svých třídách a k němu připojit posudek o chování, pilnosti a prospěchu studentů. Na základě těchto údajů se potom rozhodovalo o pochvalách a výtkách.¹⁷⁸ Jelikož povinností žáka bylo chovat se vzorně nejen ve škole, ale i mimo ni, požádali vyučující o pomoc s dohledem nad chováním studentů také jejich domácí, u kterých gymnazisté bydleli. Pokud by se chlapec choval např. nemravně, odcházel a přicházel domů pozdě či mluvil hrubě, měli domácí povinnost to nahlásit škole.

Zemský výnos z roku 1817 nezakazoval studentům jen taneční zábavy, ale také návštěvy hospod a podobných zařízení. Na dodržování tohoto předpisu měli dohlížet nejen rodiče, poručníci a domácí, ale také policie. Pokud by některý hostinský trpěl u sebe v hospodě návštěvy studentů, měl být pokutován.¹⁷⁹ Dále se studentům zapovídalo žebrot a kouřit (na škodlivost kouření měli upozorňovat učitelé).¹⁸⁰

¹⁷⁶ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 70-71.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 71. Jednotný disciplinární řád o 41 paragrafech vznikl až v roce 1874.

¹⁷⁸ J. ŠAFRÁNEK, *Školy*, s. 238.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 200.

¹⁸⁰ F. V. AUTRATA, *Pedagogické přehledy*, s. 108.

Ovšem k čemu by byly všechny tyto zákazy, kdyby se neporušovaly? Veškeré přestupky gymnazistů se zaznamenávaly do Knih hanby.¹⁸¹ Na píseckém gymnáziu byly vedeny dvě tyto knihy. První obsahuje záznamy od roku 1780 do roku 1814. Kniha byla celá černá a zapisovalo se do ní latinsky. Své prohřešky do ní zaznamenávali pravděpodobně sami studenti, jelikož každý zápis je psán jinou rukou a ve většině případů také kostrbatým písmem. Bylo do ní zaznamenáno celkem 191 zápisů, každý záznam byl datován. Na dvacet osm prohřešků bylo spácháno v roce 1800, což bylo nejvíce v daných letech. Jinak se gymnazisté každoročně dopustili deseti až čtrnácti přestupků proti školnímu nařízení. Druhá kniha hanby byla vedena v rozmezí let 1814-1831. Vzhledově se lišila od té první, desky druhé Knihy hanby nebyly černé ale měly na sobě šedavé žíhání. Psalo se do ní již německy a opět každý zápis byl opatřen datem a podpisem hříšníka, který daný prohřešek spáchal. Pokud nějakou nekalost spáchalo více chlapců najednou, jsou pod záznamem podepsáni všichni. Do této knihy psali prohřešky většinou sami kantoři, jelikož písmo je u většiny zápisů stejné a úhledné, jen velmi málo prohřešků zaznamenávali sami hříšníci.¹⁸² V této Knize hanby se nachází celkem šedesát devět zápisů, nejvíce prohřešků bylo zaznamenáno v letech 1814-1816, což dělalo průměrně sedmnáct zápisů za každý tento rok. V dalších letech se objevil jeden, nanejvýš dva zápisy za rok.

Druhy prohřešků zapsané do Knih hanby byly různé, nejvíce se však jednalo o zakázané navštěvování hospod a pozdní příchody domů. Jako příklad lze uvést přestupek Josefa Kašpárka¹⁸³ a Františka Havleny,¹⁸⁴ kteří 12. listopadu 1814 přišli v půl

¹⁸¹ SOkA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1780-1814, inv. č. 178a, kniha č. 178a. SOkA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1815-1831, inv. č. 179, sign. I/179, kniha č. 179.

¹⁸² Lze celkem dobře poznat, co psal sám hříšník. Daný zápis je napsán kostrbatějším písmem, text je nakřivo a objevují se v něm kaňky od inkoustu. Ostatní zápisy jsou psány úhledným písmem a rovně.

¹⁸³ Josef Kašpárek pocházel ze Zábobí a bylo mu 15 let. V roce 1814 navštěvoval I. gramatikální třídu, kterou však opakoval. Jako student v tomto roce nebyl nejhorší. Jeho známky se pohybují mezi *1Em* až *1*. Na gymnáziu studoval do roku 1817 a vychodil tři třídy; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3073.

¹⁸⁴ František Havlena pocházel z Březnice. V roce 1814 mu bylo 15 let a chodil do I. gramatikální třídy, kterou si o rok později zopakoval, jelikož nebyl až tak pilný student. Jeho známky byly mezi 2 a 3. Na gymnáziu vychodil čtyři třídy a studium zde ukončil v roce 1819; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1778-1850 č. 3069.

osmé večer domů opilí. Na svou obranu uvedli, že vypili jen poloviční míru piva.¹⁸⁵ Dalšími hříšníky, kteří navštívili hospodu, byli František Hanslovský¹⁸⁶ a Josef Skapa,¹⁸⁷ kteří byli 13. listopadu 1814 u Červeného vola a hráli tam karty. Podle jejich výpovědi u toho nebyla žádná dámská společnost. Josef Skapa k tomu dodal, že ve čtvrtek hráli také, ale ne o peníze. Studenti neporušovali přísná nařízení jen mimo školu, ale i přímo ve škole, o čemž svědčí zápis z 27. listopadu 1814, kdy Jan Mucha¹⁸⁸ hodil Josefa Libertina¹⁸⁹ na tabuli.

Zda byli studenti doma a pilně se čili, si občas kontrolovali sami pedagogové. A pokud doma nebyli, tak je hned zapsali do Knihy hanby. Takováto „návštěva“ proběhla např. den 22. listopadu 1814 mezi 6. a 7. hodinou večerní. Doma nebyli zastiženi tito studenti: Vojtěch Burda,¹⁹⁰ Josef Libertin, Ondřej Stehno¹⁹¹ a Antonín Patek.¹⁹²

¹⁸⁵ *Den 12. Now. Abends um ½ 7 Uhr kamen Kasparek und Hawlena betrunken nach Hause. Sie sagen nur einer halbe Maß Bier getrunken zu haben.; Hanslowsky und Skapa haben beim rothen Ochse Sonntags den 13. Now. Karten gespielt. Frauenlich war nicht dabei. Skapa sagt aus: Donnerstag sie gespielt waren, aber nicht um Geld.; Den 27. Now. hat Mucha den Libertin an die Tafel geworfen.; Bei der des Abends zwischen 6 und 7 Uhr am 22. Nowember vorgenoimmenn ersten Visitation wurden nicht zu Hause angetroffen: Burda, Libertin, Stehno, Patek.; Den 21. Nowember ist Stehno Aug. bei der Visitation zum 2. mal des Abend um 7 Uhr nicht zu Hause angetroffen worden. Den 2. Januar war Stehno Nachmittags nicht in der Schule und auch nicht zu Hause.* (Přepis z Knihy hanby je doslovný.) SOkA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1815-1838, inv. č. 179, sign. I/179, kniha č. 179.

¹⁸⁶ Čtrnáctiletý František Hanslovský pocházel z Bechyně a na gymnáziu chodil již do II. gramatikální třídy, prospěchově by se dal označit za průměrného studenta. Avšak roku 1816 po III. gramatikální třídě gymnázium opustil; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3128.

¹⁸⁷ Josef Skapa byl spolužákem stejně starého Hanslovského. Prospěchově patřil mezi lepší gymnazisty. V Písku vychodil první tři třídy a studium zde ukončil roku 1815; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 8151.

¹⁸⁸ Jan Mucha pocházel z Čáslavi. V době prohřešku mu bylo 12 let a chodil do III. gramatikální třídy. Prospěchově to byl průměrný student. Školu ukončil roku 1815 čtvrtou třídou; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3181.

¹⁸⁹ Roku 1814 nastoupil ve věku šestnácti let Josef Libertin na písecké gymnázium do III. gramatikální třídy. Pocházel z Volyně. Prospěchově to byl velmi dobrý student. Gymnázium zde dochodil celé a studium ukončil v roce 1816; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 8178.

¹⁹⁰ Vojtěch Burda pocházel z Vodňan a bylo mu 14 let. Na gymnáziu studoval v letech 1812-1815. Prospěchově lze zařadit mezi průměrné studenty. Vychodil zde 1.-3. třídu; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3000.

U některých studentů tyto „absence“ byly opakované. Tak tomu bylo např. u studenta Augusty Stehna.¹⁹³ Ten nebyl doma zastižen dvakrát 21. listopadu 1814 večer kolem sedmé hodiny a také 4. ledna nebyl odpoledne ve škole avšak ani doma. A v podobném duchu by se dalo pokračovat dále. Samozřejmě se zde objevily i přestupky, které se staly během vyučování, např. čtení pod lavicí, rušení hodiny, špatné plnění úkolů atd.

A za každé porušení zákazu následoval také odpovídající trest. S chlapci se mělo jednat vážně, vlídně, spravedlivě a přihlížet k jejich individualitě. Trestat se mělo s rozvahou a ne často. Trest neměl postihovat celou třídu a neměl ohrožovat mravní cit a zdraví.¹⁹⁴ Mezi přípustné tresty patřila učitelská, třídní a správcovská důtka. Dále zde byla možnost žáka postavit mimo lavici, vyloučit ho ze zábav. Pokud byl žák ponechán po škole,¹⁹⁵ musel s ním zůstat přiměřený zaměstnanec a dozor. Rodiče o tom měli být uvědomeni. Délka karceru záležela na závažnosti provinění. Tento trest mohl být někdy zostřen písemnou prací.¹⁹⁶ Takové potrestání se udělovalo mladším studentům. Pokud se žák často a těžce proviňoval, mohl učitel předvolat rodiče žáka. Kdyby se rodiče nedostavili, předvolala by je městská nebo okresní školní rada.

Co se týče vyloučení gymnazisty, tak i jen pohrození tímto trestem se muselo nejdříve oznámit rodičům. O pohružce ovšem musela rozhodnout městská školní rada. Vyloučení nastávalo tehdy, když selhaly všechny výchovné i školní prostředky (mezi ně patřilo též přičinění rodičů, zakročení městské školní rady) a další ponechání studenta ve škole by mohlo ohrožovat mravnost ostatních žáků. Chlapec byl vyloučen na základě usnesení okresní školní rady. V naléhavých případech mohl žáka vyloučit i správce školy. Do naléhavých případů patřilo např. zatčení studenta, vyšetřování a jeho odsouzení. Vše se pak samozřejmě muselo oznámit okresní školní radě.

¹⁹¹ Ondřej Stehno se narodil v Benátkách v Itálii a roku 1814, kdy mu bylo 12 let, chodil do I. gramatikální třídy. Jeho známky nebyly moc dobré. Gymnázium opustil roku 1816, po ukončení II. gramatikální třídy; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3095.

¹⁹² Antonín Patek byl patnáctiletý chlapec, pocházející z Písku. V roce 1814 chodil do I. humanitní třídy. Absolvoval celé gymnázium v letech 1811-1815. Jako student byl průměrný; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3114.

¹⁹³ August Stehno pocházel z italských Benátek. V Písku začal studovat jako privatista v roce 1811 ve čtrnácti letech. Absolvoval celé gymnázium. Studium ukončil v roce 1815. Jako student patřil mezi lepší; viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3118.

¹⁹⁴ F. V. AUTRATA, *Pedagogické přehledy*, s. 110.

¹⁹⁵ Ponechání po škole se také označuje jako karcer = školní vězení.

¹⁹⁶ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 72.

K vyloučení se většinou navrhovali jen starší žáci. U mladších se předpokládalo, že je ještě naděje na jejich polepšení. Vyloučení mohlo být provedeno dvěma způsoby. V tom lepším případě se vyloučení studenta vztahovalo jen na to jedno gymnázium, které navštěvoval a v horším případě se vyloučení týkalo všech gymnázií v habsburské monarchii.¹⁹⁷

Studenti se měli vzorně chovat nejen ve škole, ale také i na veřejnosti. Na ulicích a při procházkách nebylo slušné se houfovat, hlučet, hvízdát, zpívat nebo jíst a nosit ruce v kapsách kalhot, pod šosy nebo na zádech. Za neslušné se také považovalo zasedání laviček v parku v době, kdy se ostatní obyvatelstvo hojně procházelo. Na kluzišti se nemělo jezdit mimo vymezený prostor atd.¹⁹⁸

Avšak žáci nebyli jen trestáni, ale i chváleni. Výteční gymnazisté pak byli zapisováni do *Knihy cti*,¹⁹⁹ což byl opak *Knihy hanby*. Na píseckém gymnáziu tato kniha měla zelené desky a na jejich okraji byl zlacený ornament, též ořízka knihy byla zlacená. Do této knihy se zapisovali studenti se skvělým chováním a prospěchem. Veškeré zápisy jsou v německém jazyce. Ovšem mnoho záznamů se zde nedochovalo, v celé knize se nachází jen osm zápisů a to z let 1818-1821. Sedm záznamů je věnováno pilným gymnazistům a ten poslední se týká celkových úspěchů školy. Poslední záznam je také jako jediný datovaný dnem 28. června 1834. Skromnost záznamů je nejspíš dána tím, že mnohem snazší bylo veškeré zákazy a příkazy porušovat než dodržovat.

¹⁹⁷ F. V. AUTRATA, *Pedagogické přehledy*, s. 111.

¹⁹⁸ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 77.

¹⁹⁹ SOKA Písek, Gymnázium, *Knihy cti/Liber honoris*, inv. č. 178, sign. I/178, kniha č. 178.

IV. 2. Teritoriální původ studentů

Na konci 18. a v první polovině 19. století byl počet gymnázií v Čechách velmi malý, a proto se hodně studentů muselo vydávat za vzděláním někdy i desítky kilometrů daleko. Mnoho studentů nemělo to štěstí, že by jejich rodina bydlela přímo ve městě nebo i v okolí obce, ve které se nacházelo gymnázium. V tehdejší Prácheňském kraji se nacházelo jen jedno gymnázium, a to byl právě ústav v Písku, proto spádová oblast této školy je také velmi široká. Teritoriální záběr školy lze zjistit pro první roky (1779-1804) z Knih třídních známek.²⁰⁰ Pro další roky (1805-1849) pro zjišťování bydliště studenta slouží semestrální katalogy.²⁰¹ U semestrálních katalogů je problém určit, zda uvedené město bylo bydlištěm žáka nebo jeho místem narození, jelikož kolonka pro bydliště je v letech 1805-1807 nadepsána *Name, Zuname, Vaterland, Geburtsort* a v letech 1808-49 *Vaterland, Geburtsort, Wohnung*. Pokud je zde uvedeno příliš vzdálené město, jako např. Brno, Děčín či města z Německa, Rakouska nebo jiných zemí, dá se předpokládat, že se jedná o místo narození studenta a rodina bydlela již jinde, anebo otec daného studenta vykonával takové povolání, které vyžadovalo častou změnu bydliště, např. služba v armádě, učitelské povolání, námezdní pracovní síly atd. Což byl nejspíš případ studenta Ondřeje Stehna,²⁰² jehož otec byl vojenským lékařem. Tento chlapec nastoupil na písecké gymnázium v roce 1814 do první třídy, kterou si v roce 1815 zopakoval, avšak roku 1816 ve druhé třídě se tento hoch objevuje naposledy. Z toho se dá usuzovat, že pluk jeho otce, nebo jen otec, byl převelen do jiného města a tudíž Ondřej nastoupil na jiné gymnázium. V některých případech se také mohlo jednat o přestup studenta z jednoho gymnázia na druhé kvůli špatnému prospěchu. Až po roce 1850 se dá již velmi dobře rozlišit, kde se žák narodil a kde bydlel. Znamky se již nepsaly do semestrálních katalogů, ale do hlavních knih.²⁰³ V knihách se nacházely tři kolonky, kam se dalo zapsat bydliště žáka. První má název *Vaterland, Gaburtsort, Wohnung*, pak je tu *Name, Stand, Wohnort des Vaters resp. des Vormundes* a nakonec se sem dalo ještě uvést místo bydliště gymnazisty v době jeho studia, a to do kolonky *Name, Stand, Wohnung des verantwortlichen Aussehers*.

²⁰⁰ SOKA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60.

²⁰¹ SOKA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15-55, kart. 1-5.

²⁰² Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 č. 3095.

²⁰³ SOKA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63., sign. 1/63, kniha č. 63.

V letech 1778-1850 se na píseckém gymnáziu vzdělávalo 3 148 dětí, z toho 2 898 studovalo prezenčně a 250 privátně. Z prezenčně studujících chlapců jich nejvíce pocházelo z Písku, což bylo 565 studentů. Na druhém místě s největším počtem gymnazistů se „umístily“ Strakonice se 180 dětmi a na třetím Březnice s Vodňany se šedesáti osmi žáky. Nejvíce privátně studujících (16) pocházelo ze Sušice, další v pořadí s jedenácti gymnazisty byly Strakonice, třetí byly Vodňany a Sedlice s deseti žáky.²⁰⁴

Z Knih třídních známek a ze semestrálních katalogů je patrné, že většina žáků nebyla místních a rozhodně nebydlela tak blízko, aby mohla denně chodit do školy pěšky. Jelikož v první polovině 19. století se převážná většina lidí se přemísťovala pěšky, museli si všichni studenti žijící mimo město hledat na začátku každého školního roku místo, kde budou bydlet. A tak se město v tuto dobu vždy zaplnilo vozy se studenty, naloženými peřinami a kufry s prádlem. Občas měl žák to štěstí, že se rodina kvůli jeho studiu přestěhovala do města nebo měl ve městě nějakého příbuzného či známého, ke kterému se mohl na dobu studia nastěhovat. Pokud neměl to štěstí, musel najít bydlení u lidí, kteří pronajímali tzv. studentský byt, což byla většinou jedna místnost, o kterou se dělilo několik studentů. Ubytování si student nemohl vybírat jen tak libovolně, ale škole musel nahlásit, kde se ubytoval a s kým tam bydlí. Pokud se rozhodl, že se přestěhuje, byl povinen to také nahlásit pedagogům. Učitelé měli právo na byty studentů dohlížet, a pokud se některému daná domácnost nezdála, mohl po rodičích požadovat, aby své dítě ubytovali jinde.²⁰⁵

Osoby, které ubytovaly studenty, což byli většinou postarší manželské páry, vdovy nebo i samotní učitelé, na sebe také braly řadu povinností. Měly kontrolovat, zda studenti plní dobře své školní povinnosti a neztrácí čas zahálkou. Též měly dohlížet na jejich chování na veřejnosti, které mělo být mravné a zbožné, dále měly dbát na to, aby chlapci chodili do školy čisti a všechny své věci měli v pořádku. Mezi jejich povinnosti také spadala kontrola finanční situace, zda studenti příliš neutráceli nebo si dokonce nepůjčovali peníze. V podstatě měly nahrazovat studentovy rodiče, a proto také byly povinni chodit se do školy informovat, zda jejich svěřenci prospívají a nemají

²⁰⁴ Viz příloha Tabulka č. 1. Teritoriální původ žáků.

²⁰⁵ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 110.

kázeňské problémy a případně nahlásit jejich kázeňské prohřešky.²⁰⁶ A domácí opravdu na studenty „žalovali“, jak dokládá Kniha hanby např. ze dne 20. listopadu 1814.²⁰⁷

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 111.

²⁰⁷ [Joseph] Keger bei der weißen Rose auf dem Ball den 20. Nowember getanzt. Ist er ausgesagt nach ½ 7 Uhr aus dem Haus gegang und nach 9 Uhr nach Hause gekommen. (der Kostherr sagt um 10 Uhr) SOKA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1815-1831, inv. č. 179, sign. I/179, kniha č. 179.

IV. 3. Sociální původ studentů

Na střední školy přicházeli studovat chlapci z různých sociálních vrstev. Pro rodiny menších rolníků, drobných řemeslníků nebo dělníků však nebylo lehké své děti na studiích živit. Mladíci z těchto rodin se mohli na studiu udržet jen tehdy, když byli vzornými a dobrými studenty. Tak jim totiž mohlo být odpuštěno školné a mohli někdy obdržet i nějaké to stipendium. Pokud by však měli nějaký konflikt s pedagogem nebo nějaký předmět nezvládali, přišli by o všechny tyto výhody. Pro mnohé studenty by to pak znamenalo konec studia. Někdy se museli takovíto studenti snažit si sami přivydělat a to nejčastěji formou kondicí.²⁰⁸

Podkladem pro zjišťování povolání otců chlapců, kteří studovali na píseckém gymnáziu, se staly semestrální katalogy²⁰⁹ z let 1808-1849, kde je daná kolonka označována *Namen und Stand der Eltern*, a pro rok 1850 hlavní katalog²¹⁰ z téhož roku, kde kolonka nese název *Name, Stand, Wohnort des Vaters resp. des Vormundes*. Pro dřívější roky (1779-1807) se povolání otce určit nedá, jelikož se nezapisovalo ani do knihy třídních známek²¹¹, ani do matriky školy,²¹² což jsou jediné dokumenty, kam se zapisovaly veškeré informace o studentech. Avšak informace o povolání otce jsou nepřesné, jelikož každý pedagog jedno a to samé povolání zapisoval jinak. V letech 1804-1810 učitelé vůbec nerozlišovali různá řemesla, většinou řemeslníky označovali jen *Handwerker*. Po roce 1811 se již uvádí konkrétní řemesla otců, ale již se neurčovalo, zda byl dotyčný vlastníkem živnosti nebo jen pro někoho danou činnost vykonával. Dále lze jen těžko zjistit u zemědělských profesí, kdo byl jak velkým vlastníkem pozemků, jelikož jednou byl daný otec označen jako *Bauer* a v druhém roce jako *Landmann* a někdy také jako *Verwalter*. Pokud byl otec mrtev psalo se do kolonky pro povolání buď jen jméno vdovy, nebo jméno a povolání poručníka chlapce nebo jeho otčíma, když se matka znovu vdala. V případě zapsání pouze jména vdovy, se dá velmi těžko určit, čím se živila, jelikož se zde neuvádí, zda přebrala živnost po manželovi nebo vykonávala jiné povolání. Jen v jednom případě bylo v semestrálním katalogu

²⁰⁸ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 103.

²⁰⁹ SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1808-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/18-55, kart. 1-5.

²¹⁰ SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63., sign. 1/63, kniha č. 63.

²¹¹ SOkA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60.

²¹² SOkA Písek, Gymnázium, Matrika školy/Matricula gymnasii 1778-1846, inv. č. 4, sign. 1/4, kniha č. 4.

uvedeno jméno matky²¹³ a její povolání, jelikož se živila jako porodní bába (*Hebamme*), a pravděpodobně to byla svobodná matka, protože se jmenovala Anna Seitzl a její syn Jan Jablonský.

Uvedená povolání otců přibližuje tabulka Povolání otců studentů,²¹⁴ která je rozdělena do několika skupin. Podle výše uvedených informací, bylo velmi obtížné stanovit skupiny povolání otců studentů tak, aby co nejpřesněji odrážely sociální původ chlapců. Pokud na píseckém gymnáziu studovali bratři, bylo povolání jejich otce za každého počítáno zvlášť, a to i tehdy, když studovali ve stejném ročníku. První velkou skupinu povolání tvoří zemědělství, které se dělí ještě na podskupiny zemědělci, správci hospodářských objektů a lesníci. Do těchto skupin byli zařazeni rolníci, sedláci, hospodáři, chalupníci, domkáři, správci statků, lesníci a myslivci. Další skupinu tvoří obchodníci a lidé zabývající se službami. Sem byli zařazeni obchodníci, handlíři, hokynáři a hostinští. Další skupina slučuje úředníky a výběrčí různých daní. Specifickou skupinku tvoří tzv. inteligence, do které se řadí lékaři, chirurgové, zubaři, právníci, soudci a ve složce ostatní jsou zařazeni neupřesnění inženýři a geometři. Samostatné položky tvoří vojáci, policie, vdovy, rentiéři a měšťané. Termín měšťan (*Bürger*) neoznačuje žádné povolání, ale učitelé již k danému označení nepřipisovali, zda se dotyčný otec živil nějakým řemeslem nebo obchodem. Dá se z toho usuzovat, že se jednalo o tzv. střední třídu, rodiče studenta jistě vlastnili dům ve městě a ten buď pronajímali nebo tam provozovali živnost. Kolonka „Nezařaditelní“ obsahuje např. invalidy, věžníky, pensionované pracovníky.

Jak z příložené tabulky vyplývá, nejvíce studentů pocházelo z rodin zabývajících se zemědělstvím a pak z úřednických rodin. Jak již bylo výše napsáno, u těch z rodin, které se zabývaly zemědělstvím, těžko určíme na kolik byly movité. Dá se však předpokládat, že ve většině případů se jednalo o drobné rolníky, tudíž spíše o chudší rodiny, a proto studium jejich syna na gymnáziu pro ně bylo většinou velkou finanční zátěží. Zato úředníci tvořili tzv. střední vrstvu. Zaměstnání to bylo pravidelně placené a většina z nich měla také nárok na penzi. Takže pokud otec místo úředníka neztratil, byl v této rodině zajištěný pravidelný příjem peněz. To samé se dá říci o vojenském povolání, pokud otec nepadl.

²¹³ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 8115.

²¹⁴ Viz příloha Tabulka č. 2. Povolání otců studentů.

U řemeslníků opět nastává problém, že není jasné, kdo je vlastníkem živnosti a kdo pouhým dělníkem. Pokud byl vlastníkem živnosti, dá se předpokládat, že měl více peněz, než pouhý dělník. V Písku se v daném období (1804-1850) vyskytovalo 32 pletařů (*Strumpfwirker*),²¹⁵ což bylo dáno tím, že se tam nacházel pletařský závod. Také tato skupina lidí – továrních dělníků – nebyla nějak movitá a vydržovat syna na gymnáziu muselo být občas nad rámec jejich finančních možností.

Všechny zjištěné skutečnosti o studentech byly vloženy do databáze na CD, která je vytvořena v programu Microsoft Access 2000. Zvlášť jsou vedeni žáci, kteří studovali prezenčně, a žáci studující privátně. Každé této skupině je věnována jedna tabulka. Avšak obě tabulky byly vytvořeny a vedeny stejným způsobem. K jejich vytvoření sloužila Kniha třídních známek,²¹⁶ semestrální katalogy²¹⁷ a pro rok 1850 hlavní katalog.²¹⁸ Privátně studující chlapci se dali velmi dobře určit, jelikož byli ve většině případů uváděni na konci jednotlivých tříd pod nadpisem *Privat Studenten*, pokud nebyli uvedeni na konci dané třídy, tak se označení *privat Student* vyskytovalo ve sloupečku poznámek k danému studentovi.

Samotná tabulka je sestavena tak, aby se z ní daly snadno čerpat další informace pomocí sestavování dotazů. První sloupeček s označením „Rok“ uvádí školní rok. Vzhledem k tomu, že na konci 18. století a ještě na počátku století devatenáctého začínal školní rok v průběhu října či listopadu, byl do daného sloupečku uváděn jen jeden rok, a to ten, jehož větší část žáci chodili do školy. Proto tabulka začíná rokem 1779, i když gymnázium bylo otevřeno 9. listopadu roku 1778. Dále je v tabulce uvedena třída, příjmení a jméno studenta, což je v dané třídě řazeno abecedně, a věk.

Následující dva sloupečky nesou název „Adresa“ a „Bydliště“. Pro roky 1778-1849 se uvádělo město, které mohlo být bydlištěm žáka, ale také jenom jeho rodištěm. Až po roce 1850 – včetně daného roku – se uvádělo rodiště dítěte a místo, kde dané dítě bydlelo v době jeho studia, to mohlo být u rodičů, příbuzných nebo v podnájmu. Název města bydliště či rodiště žáka je vyplněn jen u prvního roku nástupu chlapce do gymnázia. Je to z toho důvodu, že pokud se vytvoří dotaz na název jednotlivých měst, je důležité, aby dané město vypadlo u každého studenta jen jednou. Takže např. hoch pocházel ze Strakonice a na ústavu studoval tři roky. Pokud se zadá dotaz na město

²¹⁵ V příloze v Tabulce č. 2 - Povolání otců studentů jsou zařazeni do skupiny řemesla, textil.

²¹⁶ SOKA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60.

²¹⁷ SOKA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15-55, kart. 1-5.

²¹⁸ SOKA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63., sign. 1/63, kniha č. 63.

Strakonice, tento chlapec se v dotazu objeví jen jednou a ne třikrát, což by zkreslovalo danou statistiku.

Další dva sloupečky zaznamenávají jméno a povolání rodiče. Pokud již otec nebyl živ, je zde uvedeno jméno otčíma či poručníka chlapce nebo jen jméno vdovy a také povolání dané osoby. U sloupečku „Povolání“ platí to samé pravidlo zaznamenávání jako u sloupečku „Adresa“, opět se objevuje jen u prvního roku nástupu dítěte do školy. Do sloupečku „Vyznání“ je zaneseno jen židovské vyznání, jelikož žádná jiná víra se v pramenech do roku 1850 neuváděla. U všech ostatních gymnazistů se předpokládalo, že jsou katolíci.

Pak následují sloupečky zachycující prospěch studentů. Tato část tabulky je nejvíce rozmanitá, jelikož byla hodně měněna v závislosti na změně označení předmětů. Do dalšího sloupečku pak bylo zaznamenáno stipendium, pokud ho žák dostával nebo zda byl či nebyl osvobozen od placení, pokud to bylo uvedeno v pramenu. Poslední dva sloupečky zachycují ročníky, které žák navštěvoval na gymnáziu a roky, kdy se tak dělo. Tato informace je však uvedena jen u prvního roku nástupu studenta do školy.

Dílní přehledy a sumarizace sestavené z této databáze pak představují tabulky a grafy v příloze.

IV. 4. Známé osobnosti, které v letech 1778-1850 studovaly v Písku

Nejen před katedrou stáli významní lidé, ale i na tvrdých studentských lavicích gymnázia v Písku seděla řada budoucích známých osobností. Někteří na svá léta zde strávená vzpomínali s radostí, a jiní zase ne. Mezi ty, kteří s vděčností a určitou radostí vzpomínali na písecká studia patřil strakonický rodák František Ladislav Čelakovský (1799-1852). Za osm let vychodil strakonickou čtyřtřídku, jelikož dříve bylo zcela běžné, že dítě v určité třídě setrvalo tak dlouho, dokud si danou látkou dokonale neosvojilo. A tak František strávil v první třídě dva roky, ve třetí tři roky a ve čtvrté dva roky. Pouze druhou třídu zvládl za jeden rok.²¹⁹ Jelikož jeho rodiče si přáli, aby z Františka byl kněz, nastoupil roku 1812 na piaristické gymnázium v Český Budějovicích. Avšak pro špatný prospěch musel na jaře roku 1816 tento ústav opustit a přestoupil na gymnázium do Písku, kde na konci léta roku 1817 svá středoškolská studia dokončil.²²⁰ V Písku byl již lepším studentem než v Českých Budějovicích, o čemž svědčí jeho známky ze semestrálních zkoušek.²²¹ Příčinou zlepšení mohla být výuka českého jazyka, kterému se zde v této době učilo. Hlavně se tu překládalo z latiny do češtiny. Sám Čelakovský pak vzpomínal na pedagoga Aloise Uhleho, který ho s mateřským jazykem seznámil: „*Pan Aloys Uhle, nynj ředitel reálnjch škol we Lwowě, byl r. 1816 a 17 w Písku mým humanitnjm professorem, na gehožto hodiny nám dáwané dosawáde s potěšenjm se rozpomjním a gemuž tjm co žiw wděčen zůstávám, že byl mezi prwnjmi, kteřj lásku k mateřskému gazyku we mně gsau wzbudili, na geho krásy a dokonalost mě pozorna činjce.*“²²²

Nemalou roli při šíření českého jazyka a národního uvědomování hrálo divadlo. Sami píseckí gymnazisté hráli i české hry, např. Divotvorný klobouk od Václava Klimenta Klicpery. V souvislosti s divadlem by se nemělo zapomenout na studenta Karla Strakatého,²²³ který pocházel z Blatné a do Písku nastoupil do třetí gramatikální

²¹⁹ Artur ZÁVODSKÝ, *František Ladislav Čelakovský*, Praha 1982, s. 21.

²²⁰ Miroslav NOVOTNÝ, *Školství na jihu Čech v době Josefa Vlastimila Kamarýta*, in: František KREJČÍ – Jan PODLEŠÁK (edd.), *Josef Vlastimil Kamarýt. Život – dílo – doba*, České Budějovice-Velešín 2007, s. 50.

²²¹ Viz Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 3368 a 3580.

²²² *František Ladislav Čelakovský o píseckém profesoru A. Uhlovi* in: *Almanach 150 let gymnázia v Písku*, Písek 1928, s. 68.

²²³ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 4098.

třídy v roce 1820. Gymnázium ukončil roku 1823. Jako student patřil mezi ty lepší. Strakatý se později stal výborným operním pěvcem a při premiéře J. K. Tylovy *Fidlovačky* roku 1834 zazpíval poprvé píseň *Kde domov můj*. Strakatý byl jedním z nej přednějších českých zpěváků a oporou pražské opery po celou Škroupovu éru.²²⁴

Dalším významným blatenským rodákem, který v Písku studoval, byl Jan Pravoslav Koubek²²⁵ (1805-1854). Své studium zde začal jako privatista v roce 1819 ve druhé gramatikální třídě, ale již v druhém semestru byl na denním studiu, kde zůstal až do první humanitní třídy roku 1822. Koubek se později stal profesorem české řeči a literatury na pražské univerzitě a též se věnoval i literární činnosti.

Neměl by být opomenut ani František Daneš²²⁶ (1807-1892), písecký rodák a žák píseckého gymnázia v letech 1820-1826, později bolzanovec, peruánský děkan a také poslanec zemského sněmu.²²⁷ Jeho studijní začátky nebyly zrovna dobré. První gramatikální třídu musel pro neúspěch v latině a matematice opakovat. Pak se však jeho prospěch zlepšil, ale dal by se shrnout jako průměrný, kromě náboženství a zeměpisu. Avšak v posledním ročníku patřil Daneš již mezi ty nejlepší studenty.²²⁸

Další známí píseckí studenti gymnázia byli synové píseckého lesmistra, Eduard a Julius Grégrovi, kteří se později proslavili jako členové politické strany Národní strany svobodomyšlné. Starší Eduard²²⁹ nastoupil na gymnázium v roce 1840 a zůstal zde do druhé gramatikální třídy. Avšak v roce 1844 se sem vrátil z královéhradeckého gymnázia, aby tu středoškolská studia dokončil v první a druhé humanitní třídě. V prvních dvou gramatikálních třídách by se dal jeho prospěch zhodnotit jako průměrný. V sekundě však v latině prospíval slabě a prošel z ní teprve po opravné zkoušce.²³⁰ V pozdějších dvou letech humanitních měl již známky dobré. Jeho bratr Julius²³¹ vystudoval v Písku druhou gramatikální třídu roku 1845 a pak jako jeho sourozenec tu svá středoškolská studia dokončil v letech 1848-1849 návštěvou první a

²²⁴ Josef KOTALÍK, *Jak studovali významní žáci ústavu* in: Almanach 170 let píseckého gymnázia, Písek 1948, s. 96.

²²⁵ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 3860.

²²⁶ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 3967.

²²⁷ *Jeden z římských listů bolzanovce Františka Daneše*, Almanach 150 let, s. 73.

²²⁸ J. KOTALÍK, *Jak studovali významní žáci*, s. 82.

²²⁹ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 7390.

²³⁰ J. KOTALÍK, *Jak studovali významní žáci*, s. 84.

²³¹ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 8369.

druhé humanitní třídy. Jako student byl přeci jen o něco lepší než jeho starší bratr, a to ve všech třech třídách, která na gymnáziu v Písku navštěvoval.

Všichni tito známí i neznámí studenti měli nejen společnou střední školu, ale i stejné problémy, které se však týkaly všech gymnazistů. Jelikož v první polovině 19. století nebyla pro studium na gymnáziu důležitá jen samotná inteligence studenta, ale hlavně finanční možnosti jeho rodiny. Dále musel gymnazista zvládat vysoké nároky kladené na učivo a kázeň. Aby student mohl být osvobozen od školného, které u většiny z nich zatěžovalo domácí rozpočet, nebo dostat stipendium, musel mít výborný prospěch. Jeho chování nesmělo být v rozporu s disciplinárním řádem a nesměl si popudit proti sobě žádného pedagoga, pokud se tak stalo, přišel o všechny své finanční výhody, i když byl výborný student, což pro většinu chlapců znamenal konce studia.

V. Učitelé

Školu z větší části sice tvořili a stále tvoří studenti, ale její kvalitu, úroveň i postavení mezi ostatními vzdělávacími institucemi určují především učitelé, kteří danou mládež učí a předávají jí své znalosti a zkušenosti. Na píseckém gymnáziu se v letech 1778-1850 vystříдалo čtyřicet pět²³² pedagogů. V první polovině 19. století nebyla pro uchazeče o post středoškolského učitele přesně předepsána úroveň vzdělání. V Rakousku převažovala řádová gymnázia, která si přípravu učitelů řešila v rámci svých vlastních řádových předpisů, vždy tu učili jen členové řádu. Místa na státních ústavech, kterých bylo na počátku 19. století jen velmi málo, se obsazovala na základě konkurzů, kde se zjišťovalo, zda zájemci mají dostatek vědomostí. Během konkurzu dotyčný podstupoval zkoušku, při níž musel v průběhu dvanácti hodin zpracovat odpovědi na šest otázek. Výsledek konkurzu platil jen pro jedno konkrétní místo, pro něž byl vypsán. Pokud uchazeč nebyl vybrán a ucházel se o místo jinde, musel test podstoupit znovu.²³³ Avšak i na místa učitelů na světských středních školách se zpočátku dostávali také kněží. Většinou se jednalo o bývalé členy jezuitského řádu, který byl roku 1773 zrušen.

Příprava pedagogů gymnázií, hlavních a normálních škol se odehrávala na filozofických lyceích a filozofických fakultách, kde byla již od roku 1805 ve třetím roce studia zavedena jako volitelný předmět věda o výchově, tj. pedagogika. Jen pro srovnání bylo vzdělávání učitelek dívčích škol úplně jiné. U nich se ani neuvažovalo o zavedení institucionální formy přípravy na povolání učitele. Učitelky se připravovaly soukromě, a to jak z ručních ženských prací, tak i z předmětů literárních. Učitelkou se mohly stát na základě úspěšného přezkoušení před příslušným školním dozorcem.²³⁴

Avšak v první polovině 19. století se pozornost nevěnovala jen přípravě učitelů, ale také jejich ohodnocení a sociálnímu zabezpečení. Jelikož poptávka po kvalifikovaných učitelích, hlavně na gymnáziích, neustále rostla, snažil se stát řešit jejich postavení zvyšováním platů – pozvolna a v omezené míře. Velmi dobré bylo ustanovení *Schulkodexu* o zařazení učitelů mezi nižší státní úředníky s právem nosit

²³² Viz příloha Tabulka č. 3. Seznam pedagogů vyučujících v letech 1778-1850 na píseckém gymnáziu

²³³ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti*, s. 145.

²³⁴ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 78.

úřednickou uniformu.²³⁵ Ředitelé byli zařazeni do 9., učitelé hlavních škol do 10. a učitelé triviálních škol do 11. třídy. Učitelům hlavních a reálných škol byl také přiznán nárok na penzi a byli osvobozeni od vojenské služby. Penzijní zajištění se však netýkalo učitelů triviálních škol. Ti museli na stáří vyjít z třetiny svého platu, zbytek dostal učitelův pomocník, který převzal školní povinnosti. Vdovy a sirotky po učitelích podporovaly jednotlivé obce a od počátku 19. století příslušné diecéze, které za tímto účelem zřizovaly zvláštní fondy.²³⁶

Změny přinesla Bonitz-Exnerova reforma, která zpřesnila a upravila podmínky kvalifikace středoškolských pedagogů. Díky tomu byly přebudovány filozofické fakulty. Původní dvouletá neuniverzitní filozofická studia se přičlenila ke gymnáziím, tudíž pro tyto fakulty mohla být stanovena nová náplň. Filozofická studia byla zrovnoprávněna s ostatními univerzitními fakultami a jejich náplní se stala příprava středoškolských učitelů. Délka studia se stanovila na tři roky. Dále byla zavedena zkušební komise při univerzitách, která podle pevných norem zkoušela zájemce o učení na středních školách. Zkouška se sestávala ze tří částí. První část tvořily domácí písemné práce, které musel uchazeč vypracovat ze svého hlavního předmětu, dále musel sepsat práci i na téma z pedagogiky. Konkrétní zadání si uchazeč nevolil, ale bylo mu určeno zkušební komisí a na jeho zpracování měl tři měsíce. Po uznání těchto písemných prací musel dotyčný nejpozději do dvou let složit i zbytek zkoušky. Další části zkoušky se skládaly z písemné klauzurní práce z hlavního předmětu, na jejichž vypracování měl zkoušený deset hodin a z vedlejšího předmětu jen pět hodin. Závěrečnou částí byla zkouška ústní. Pokud si uchazeč zvolil hlavní předmět a uspěl, mohl učit na vyšším gymnáziu. Pokud se rozhodl pro vedlejší předměty, tak mohl vyučovat jen na nižším gymnáziu. Avšak i když si zvolil hlavní předmět a jeho výkon byl slabší, komise měla právo uznat jeho aprobaci jen pro nižší gymnázium.²³⁷

Profesoři i suplenti²³⁸ museli při nástupu do učitelského místa skládat slavnostní služební přísahu. Původně měli přísahat u zemského úřadu, ale pokud by pro ně bylo příliš obtížné se k němu dostavit, pak stačila přísaha složená před vyšším politickým

²³⁵ Většinou se jednalo jen o čapku.

²³⁶ M. NOVOTNÝ, *Dějiny*, s. 78.

²³⁷ K. ŘEZNIČKOVÁ, *Študáci*, s. 146.

²³⁸ Suplent byl pomocný učitel, který většinou zaskakoval za nemocného nebo za zemřelého učitele, dokud nebyl přijat nový. Jeho pracovní smlouva byla uzavírána na přesně vymezenou dobu.

úředníkem nebo gymnaziálním inspektorem. V případě suplenta stačila přísaha složená do rukou ředitele školy.²³⁹

Avšak být řádným pedagogem nebylo nic jednoduchého. Jejich společenská prestiž nebyla zanedbatelná, a to především v menších městech, kde učitelé na gymnáziu patřili do tzv. vybrané společnosti. Tato prestiž s sebou nesla také závazek slušného chování jak doma, tak i na veřejnosti. Pedagogové měli navazovat společenské kontakty a zapojit se do společenského života dané obce. Dále se od učitele očekávalo, že se bude věnovat vědecké činnosti. Tudíž měl psát články do časopisů, pokusit se i o vlastní knihu nebo učebnici atd.²⁴⁰ Na píseckém gymnáziu působila řada známých osobností, které byly literárně činné. Mezi ně patřili např. již výše zmiňovaný prefekt Josef Schön, který psal články i do muzejníku. Ve stejné době jako Schön působili na gymnáziu také Řehoř Zeithammer a František Bezděka, oba též literárně plodní a oba se také zasloužili o zavedení českého jazyka na gymnázium. Na učitelský sbor z této doby vzpomínal Zeithammerův syn Antonín,²⁴¹ který na gymnáziu studoval v letech 1843-1846. Učitelský sbor se v této době mohl dělit na dvě části a to na německou a českou. Avšak k národnostním střetům zde nedocházelo.²⁴²

Dalším známým pedagogem byl František Girgl, jeden ze spolupracovníků Karla Havlíčka Borovského, který byl roku 1848 jmenován suplentem na píseckém gymnáziu. Avšak jeho učitelská kariéra rychle skončila, neboť bylo zjištěno, že se roku 1848 zúčastnil bouří v Praze i ve Vídni a tudíž po něm pátral vojenský soud a v Písku ho našel. Po propuštění z vězení se Girgl již k pedagogické činnosti nevrátil.²⁴³ První dějiny školy publikoval v roce 1878 ve výroční zprávě Václav Babánek, první aprobovaný učitel češtiny na píseckém gymnáziu, kde působil od roku 1849.²⁴⁴ Od roku

²³⁹ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 154.

²⁴⁰ K. ŘEZNÍČKOVÁ, *Študáci*, s. 161-162.

²⁴¹ Viz příloha Databáze píseckých studentů v letech 1779-1850 záznam č. 7949.

²⁴² „*Také zde vyučovalo se německy, jediný ústavní katecheta P. František Bezděka pěstoval poněkud omezená cvičení v české mluvnici a konversaci, a to nepovinně z volně vybraných statí. Gymnasijní prefekt P. František Winter, P. Bezděka, můj otec, profesori Madlener a Kasper představovali českou část učitelského sboru, kdežto František Ott a František Neubert byli Němci; přes to národní antagonismus se neprojevoval. Život plynul v patriarchálním klidu, ač již tehdy česká myšlenka národní se živěji vzmáhala, především na poli literárním.*“ viz Antonín O. ZEITHAMMER, *Z mladých let*, Almanach 150 let, s. 75.

²⁴³ A. SEDLÁČEK, *Dějiny*, III. díl, s. 225-226.

²⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 223.

1848 do roku 1853 zde působil Tomáš Bílek, který byl nejen velmi literárně činný, ale také pořádal každou neděli přednášky z přírodopisu a dietetiky v českém jazyce pro veřejnost.²⁴⁵

V případě veškerých informací o učitelích jsem vycházela z pramenů, které jsem měla k dispozici ve Státním okresním archivu v Písku.²⁴⁶ V příložené Tabulce č. 3 (Seznam pedagogů vyučujících na gymnáziu v letech 1778-1850) jsou zachyceni všichni učitelé, kteří v daném období vyučovali na gymnáziu v Písku a je k nim také uvedena jejich aprobace, pokud se dala zjistit.

Být učitelem na gymnáziu nebylo prostě nich jednoduchého. Toto povolání bylo plno různých odříkání a příkazů. Odříkání hlavně ze strany různých potřeb, protože plat nebyl nijak závratný. A příkazů bylo nespočet. Učitel musel dodržovat nařízení školních úřadů, dále byl povinen neustále dbát na své chování, nesměl také zapomenout se neustále vzdělávat a občas něco publikovat.

²⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 228.

²⁴⁶ SOkA Písek, Gymnázium, Osobní záležitosti učitelů, suplentů, asistentů: osobní výkazy, jmenování, služné, výpomoc, žaloby, exekuce, vyznamenání, pochvalné uznání, disciplinární řízení, povýšení, penzionování a jiné 1812-1850, inv. č. 293, sign. II/2, kart. 22-26.

Závěr

Tato diplomová práce se pokusila zmapovat dějiny píseckého gymnázia v letech 1778-1850 a zařadit je do kontextu dějin vzdělanosti a historie hostitelského města. Proto je začátek práce zaměřen na historii samotného města Písku, aby bylo zřetelné v jakém prostředí a za jakých okolností daná škola vznikla, i když největším impulsem pro její založení bylo samozřejmě zrušení jezuitského řádu v roce 1773. Kvůli tomu musela být v podstatě změněna celá školská soustava v monarchii, jelikož veškeré jezuitské školy byly uzavřeny. To se týkalo i jezuitského gymnázia v Klatovech, které bylo pak přeneseno do Písku a v prvních letech na něm učili i bývalí jezuitští kněží. Město bylo náležitě hrdé na to, že právě ono mělo tu čest získat danou školu. Pro její fungování udělalo vše co se dalo, i když ne vždy podle představ jejích vyučujících. Avšak gymnázium nebylo jedinou střední školou, která v Písku vznikla. Po polovině devatenáctého století ve městě začaly vznikat další školy, i když s odborným zaměřením. Mezi školy, které jako jediné mohly konkurovat gymnáziím byly reálky. Ta v Písku vznikla v roce 1851 pod vedením výborných pedagogů jako byli Jan Krejčí, Adolf Heyduk, František Tonner, Vojtěch Lešetický aj. Další odborné školy byly zaměřeny na zemědělství a lesnictví, což byla rolnická a lesnická škola. Tyto ústavy vznikaly od šedesátých do osmdesátých let devatenáctého století. Také by se nemělo zapomenout na dívčí školu, která byla v Písku založena v šedesátých letech devatenáctého století, i když její trvání bylo velmi krátké.

Avšak na počátku této bohaté školské a vzdělanostní tradice v Písku stálo písecké gymnázium. Kapitoly věnované vlastnímu píseckému gymnáziu se snažily zachytit dopad jednotlivých školských reforem na činnost školy, přičemž ne všechny se setkaly na gymnáziu s kladným ohlasem. A to i bez ohledu na to, zda učitelé školy byli či nebyli vlastenecky smýšlejícími Čechy.

Žádná škola nemůže existovat bez studentů, kterým je věnována velká příloha v podobě databáze přiložené k této práci na CD. Na základě této databáze byly vytvořeny tabulky a grafy, které ukazují proměnu počtu studentů v jednotlivých letech, dále jejich teritoriální původ a samozřejmě i socioprofesionální zázemí. Z databáze lze také zjistit, jak dlouho kterýkoli gymnazista ve zkoumaném období na dané škole studoval a jaké měl studijní výsledky. Studium se neskládalo jen ze soustavného učení, ale také dodržování různých zákazů a příkazů. Jejich porušení mohlo mít za následek

i vyloučení ze školy. Dále musela většina studentů usilovat o finanční výpomoc v podobě různých stipendií nebo úplného zproštění platby ze studia. Školné mohlo být totiž pro rodiny některých gymnazistů velkou finanční zátěží. Tudíž způsobné chování a dobré studijní výsledky ve většině případů zajišťovaly buď oproštění od školného, nebo udělení stipendia.

Závěr práce je věnován pedagogům, kteří učili na gymnáziu ve zkoumaném období. Jejich práce nebyla snadná. Tak jako studenti i oni museli dodržovat různé příkazy a zákazy. I oni museli na veřejnosti velmi pečlivě dodržovat základy slušného chování. Nadále se od nich vyžadovalo určité soustavné vzdělávání ve svém oboru, na jehož základě měli občas napsat nějaký článek.

Tématu píseckého gymnázia bych se chtěla věnovat i v budoucnu a rozšířit ho až do roku 1918. Práce by se nadále zabývala studenty a jejich teritoriálním a socioprofesionálním původem, nebyl by opomenut ani jejich prospěch. Avšak díky lepší pramenné základně v podobě hlavních katalogů, by mohla být práce rozšířena o zkoumání řady dalších důležitých faktorů, např. náboženského vyznání jednotlivých gymnazistů, dále by také mohla být přesně zmapována místa, kde byli přespolní žáci v Písku ubytováni, kolik studentů bydlelo na jednom místě či bližší informace o těchto „studentských“ domácích. Více prostoru by také mohlo být věnováno pedagogům a jejich profesnímu životu. Samozřejmě veškeré budoucí bádání bude opět zařazeno do širšího kontextu dějin vzdělanosti a nebude opomenut ani důležitý vztah mezi školou a městem.

Nevydané prameny

SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63., sign. 1/63, kniha č. 63.

SOkA Písek, Gymnázium, Kniha cti, inv. č. 178, sign. I/178, kniha č. 178.

SOkA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1780-1814, inv. č. 178a, sign. I/178a, kniha č. 178a.

SOkA Písek, Gymnázium, Kniha hanby 1815-1838, inv. č. 179, sign. I/179, kniha č. 179.

SOkA Písek, Gymnázium, Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60.

SOkA Písek, Gymnázium, Matrika školy/Matricula gymnasii 1778-1896, inv. č. 4, sign. 1/4, kniha č. 4.

SOkA Písek, Gymnázium, Osobní záležitosti učitelů, suplentů, asistentů: osobní výkazy, jmenování, služné, výpomoc, žaloby, exekuce, vyznamenání, pochvalné uznání, disciplinární řízení, povýšení, penzionování a jiné 1812-1850, inv. č. 293, sign. II/2, kart. 22-26.

SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-60, sign. 1/15-1/60, kart. 1-4.

Vydané prameny

100 let reálky. 15 let jednotné školy v Písku, Písek 1960.

Almanach 120 let českého lesnického školství v Písku 1885-2005, Písek 2005.

Almanach 150 let gymnázia v Písku, Písek 1928.

Almanach 170 let píseckého gymnázia, Písek 1948.

Rolnická škola v Písku. 28. výroční zpráva za školní rok 1911-1912 a dějiny ústavu od jeho založení r. 1870 do konce šk. r. 1911-12, Písek 1912.

Seznam literatury

- AUTRATA, František V., *Pedagogické přehledy, oddíl IV. Školní zákony zemí českých*, Olomouc 1914.
- BAHENSKÁ, Marie, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.
- BOROVÍČKOVÁ, Jana – STOČES, Jiří, *Nové metody – prosopografie*, Práce z archivu akademie věd, řada A, svazek 7, Praha 2002, s. 47-61.
- BUBEN, Milan M., *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. Žebravé řády*, III. díl/1. svazek, Praha 2006.
- FRÖLICH, Jiří, *Písecké hory známé i neznámé*, Písek 1999.
- CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František, *Tereziánský katastr český*, svazek 2, Praha 1966.
- JAVŮREK, Zdeněk – KOTALÍK, Jan, *Písek ve fotografii 1860-1918*, Písek 2007
- KÁDENER, Otakar, *Školství v Republice Československé*, in: Václav Dědina – Otakar Kádner (edd.), *Československá vlastivěda X.*, Osvěta, Praha 1931, s. 7-222.
- LE GOFF, Jacques , *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999.
- LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel, *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*, Praha 2006.
- MALÝ, Jaromír, *Písek kolébkou českého vyššího dívčího školství*, Otavan 14, Písek 1932, s. 92-96.
- MAREK, Jaroslav, *Česká moderní kultura*, Praha 1998.
- MORKES, František, *Historický přehled postavení maturitní zkoušky a analýza jejích funkcí*, Praha 2003.
- MORKES, František, *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích. Období let 1848-2001*, Praha 2002.
- NINGER, Karel, *Paměti prof. Karla Ningra*, Písek 1932.
- NOVOTNÝ, Miroslav a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- NOVOTNÝ, Miroslav, *Školství na jihu Čech v době Josefa Vlastimila Kamarýta*, in: František Krejčí – Jan Podlešák (edd.), *Josef Vlastimil Kamarýt. Život – dílo – doba*, České Budějovice – Velešín 2007, s. 41-57.
- Odborná škola pro ženská povolání v Písku*, Otavan 36, Písek 1917, s. 56 – 58.

- PAUKERT, Jaroslav, *Reálka Dr. Adolfa Heyduka v Písku*, Písek 1941.
- PETERKA, Josef, *Cesta k rodinným kořenům aneb Příručka občanské genealogie*, Praha 2006.
- POHANKA, Henry, *Sám proti toku času. S genealogií k vlastním kořenům*, Litvínov 2002.
- PRÁŠEK, Jiří, *Písecké 2. tisíciletí*, Písek 2000.
- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách – jejich vznik, původní význam a změny*, I.-IV. díl, Praha 1947-1957.
Průvodce po královském městě Písku, Písek 1912.
- ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.
- SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Od nejstarších dob až po zřízení královského úřadu*, I. díl, Písek 1911.
- SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby*, II. díl, Písek 1912.
- SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Dějiny zvláštních částí*, III. díl, Písek 1913.
- SVOBODA, Jan – ŠMILAUER, Vladimír, *Místní jména v Čechách – jejich význam, původní význam a vznik. Dodatky k dílu A. Profouse*, Praha 1960.
- SVOBONÝ, Petr – HAVRÁNEK, Jan, *Profesionalizace akademických povolání v českých zemích v 19. století a první polovině 20. století*, Praha 1996.
- ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*, Praha 1913.
- VÁŇOVÁ, Růžena – RÝDL, Karel – VALENTA, Josef, *Výchova a vzdělání v českých dějinách*, IV. díl/1. svazek, Praha 1991.
- VESELÁ, Zdenka, *Česká střední škola od národního obrození do druhé světové války*, Praha 1972.
- VESELÁ, Zdenka, *Dokumenty z vývoje české střední školy 1848-1939*, Brno 1973.
- VESELÁ, Zdenka, *Vývoj českého školství*, Praha 1988.
- VOLF, Miloslav, *Příspěvek ke vzniku píseckého gymnázia (k 200. výročí trvání ústavu)*, Jihočeský sborník historický 46, 1977, s. 44-53.
- ZÁVODSKÝ, Artur, *František Ladislav Čelakovský*, Praha 1982.

ZILYNSKÁ, Blanka, *Prameny a pomůcky ke studiu dějin vzdělanosti. Bilance a desiderata*, Práce z archivu akademie věd, řada A, svazek 7, Praha 2002, s. 23-35.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jan_krej%C4%8D%C3%AD.jpg ke dni 12. 4. 2009

www.oa-pisek.cz ke dni 4. 1. 2009

Seznam příloh

1. Tabulkové přílohy

- Tabulka č. 1: Teritoriální původ žáků
- Tabulka č. 2: Povolání otců
- Tabulka č. 3: Seznam pedagogů vyučujících na gymnáziu v letech 1778-1850
- Tabulka č. 4: Hodinové dotace v roce 1805

2. Grafy

- Graf č.1: Věk studentů v 1. ročníku
- Graf č. 2: Počet studentů v letech 1778-1804
- Graf č. 3: Počet studentů v letech 1805-1818
- Graf č. 4: Počet studentů v letech 1819-1850
- Graf č. 5: Počet privátně studujících studentů v letech 1805-1817
- Graf č. 6: Počet privátně studujících studentů v letech 1818-1850

3. Obrazové přílohy

- Obrázek č.1: Budova gymnázia na Velkém náměstí
- Obrázek č. 2: Vojtěch Vlastimil Janota
- Obrázek č. 3: Jan Krejčí
- Obrázek č. 4: František Rudolf Bezděka

4. Databáze přiložená na CD k diplomové práci

- Katalogy píseckých studentů v letech 1778-1859

Tabulka č. 1: **Teritoriální původ žáků**

Údaje v Tabulce č. 1 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Město	Počet žáků studujících prezenčně	Počet žáků studujících privátně	Město	Počet žáků studujících prezenčně	Počet žáků studujících privátně
Adelsberg (Německo)	1		Most	1	
Albrechtice	2		Mšec	1	
Alfredov	2		Mülhausen (Německo)	1	
Arnoštov	1		Munice	1	
Babín	2		Murau (Rakousko)	1	
Bavorov	11	1	Mutěnice		1
Bechyně	12	9	Myskovice	1	
Bělčice	2		Myšany	1	
Benátky	2	1	Myšenec	1	
Benešov	1	1	Myštice	2	
Bernartice	5		Načeradec	1	
Běšín	1		Nahořany	3	
Bezděkovice	1		Nákří	1	
Bichling (Rakousko)	1		Nalžovice		1
Bílá Hůrka	1		Nalžovy	1	
Bílenice	1		Návarov	2	
Blanice	2		Nebřehovice	1	
Blansko	1		Neděliště	1	
Blatce	1		Nedvědice	1	
Blatenska	1		Nedvězí	1	
Blatná	45	7	Nechvalice	1	
Blažejovice	1		Nejda	1	
Blísko	1		Němčice	2	
Blovice	1		Němětice	1	
Bodensdorf (Rakousko)	1		Netolice	30	1
Bohorovice	1		Neudáno	4	1
Bohostice	1		Neumarkt (Německo)	2	
Bohumilice	1	1	Neumětely	1	1
Boletice	1		Neusch (Německo)	1	
Borečnice	3		Nezamyslice	1	
Borotín	1		Nezjistěno	11	
Borovany	1		Neznašov	4	3
Borovice	1		Niedersdorf (Švýcarsko)	1	
Bořice	6		Nová Boleslav	2	
Bošice	1		Nová Huť	3	
Božetice	1		Nová Ves	3	

Brandýs	1	Nový Berštein	1	
Branice	2	Nový Dvůr	2	
Branišov	1	Nový Kostel	1	
Bratronice	1	Nový Sedlec	1	
Brluh	1	Nuzerov		1
Brno	5	Oberhaid (Německo)	1	
Bruck an der Mur (Rakousko)	1	Obora	1	
Brusy	1	Ohrazenice	2	
Březí	2	Oldřichov	1	
Březnice	68	2Olešná	5	
Břežany	2	Ondřejov		1
Buda	4	Onoldín	1	
Budislav	1	Opařany	3	1
Budkov	1	Opava	2	
Budyně	2	Opočno	3	
Buzice	1	Orlík	23	4
Bykáň	1	Osek	8	
Bzí	1	Oslov	3	
Cehnice	2	Oslovice	1	
Celovec	1	Ostrov	2	
Cerhonice	5	Ostrovec	3	
Cmunt		1Ostružno	2	
Ctěníce		1Otice	1	
Cudrovice	1	Pacov	2	
Čábuze	1	Pamětice	1	
Čakov	1	Paračov	2	
Čáslav	2	Pardubice	2	
Čavyně	1	Paseky	1	
Čejetice	1	Pasov (Německo)	1	
Čekanice	1	Pašovice	1	
Černá v Pošumaví	2	1Paulína	1	
Černětice	2	Pečky	2	
Černíkov	4	Pelhřimov	2	
Černikovice	1	Pětikostelí (Maďarsko)	1	
Černikovice	1	Petrohrad	1	
Černovice	1	Petrovice	1	
Černý Kostelec	1	Pičín	1	
Čertyně	1	Pinspek (Maďarsko)	1	
Červená	3	Písek	565	1
Červená Řečice	3	Pivkovice	1	
Červený Újezd	5	Plánice	2	
Česká Lípa	1	Plastovice	1	
České Budějovice	21	Plasy	2	
Český Krumlov	45	7Plešná	1	
Čestice	6	Plotiště	1	
Čičenice		1Plzeň	15	
Čičov	1	Počnovice	1	
Čichtice	3	Podborovice	1	
Čimelice	9	Podeřístě	1	
Čížová	18	1Podhorovice	2	
Čkyně	2	Podhoří	1	
Děčín	2	Podolsko	1	

Dešenice	1	Podsrp	5	1
Dešenka	1	Pohoří	1	
Deštná	1	Polička	5	
Dětanovice	2	Porgfrid		1
Deutschenhütten	1	Pořejov	1	
Dimocurens	1	Poříčí	1	1
Dívčice	1	Postoloprty	2	
Dlouhá Ves	4	1 Postolov	1	
Dmýštica	1	Pošná	1	
Dobešice	2	Pracejov	1	
Dobev	2	Pracejovice	1	
Dobrá Voda	1	Práčov	1	
Dobrš	1	Praha	59	5
Dobruška	2	Prachatice	63	2
Dobříš	6	Prášly	2	
Doksy	2	Prostějov	1	
Dolany	1	Protivín	20	1
Dolní Dvořiště	1	Přečín	3	3
Dolní Vltavice	5	Přečinov	1	
Domanice	1	Předslavice	1	
Domažlice	2	Přeštěnice	1	
Doubrava	1	Přeštice	2	
Doubravice	1	Přešťovice	6	
Drahkov	2	Příbram	3	
Drahonice	10	Přísečnice	2	
Drahotěšice	1	Ptenín	1	
Dražejov	2	Pucheř	1	
Dražice	2	Pušperk		1
Dražič	1	Putim	3	
Drážov	1	Pyšná		1
Drhov	2	Rábí	5	
Drhovle	10	Račany		1
Droužetice	1	Račice	6	
Dub	5	1 Radnice	3	1
Dubenec	1	Radobice	1	
Dunovice	1	Radobytce	1	
Dvory	2	Radomyšl	23	
Dvůr	1	1 Rakovnice	5	
Fefry	2	Rakovník	5	
Frantoly	1	Rataje	3	
Fritzendorf (Rakousko)	1	Ratměřice	2	
Frýdek Mýstek	1	Ražice	1	
Jablonná v Podještědí	1	Rehberg (Německo)		2
Gabrielka	1	Rejštejn	2	
Garsten (Rakousko)	1	Richtenberg (Německo)	2	1
Gmünd (Rakousko)	1	Rohanov	1	
Günberg		1 Rohožná	4	
Hájek	5	Rojice	5	
Hajnov	1	Rokycany	1	
Hajská	3	Ronšperk	2	1
Harazany		1 Rovná	1	
Hartmanice	1	Rožmitál	4	

Haselberg (Rakousko)	1	Rukáveč	2	
Havlíčkův Brod	2	Růžodoly u Mostu	1	
Heidelberg (Německo)	1	Řezanice	1	
Heřmaň	7	Římov	1	
Hirschenstein (Rakousko)	1	Sandomierz (Polsko)	1	
Hlavatice	2	Sedlčany	4	
Hluboká nad Vltavou	12	Sedlec	1	
Hluboš	2	Sedlice	30	10
Hlupín	1	Sedlo	2	
Hněvkov	1	Seify	1	
Hodňov	2	Selibov	1	
Hodonín		1 Selovice	1	1
Holkovice	1	Semice	4	
Horažďovice	67	2 Seneč	1	
Horka	1	Senožaty	1	
Horní Bečkovice	1	Sepekov	4	
Horní Jiřetín	1	Schätzova Myť	1	
Horní Planá	6	4 Schlosswald (Německo)	1	
Horní Vltavice		1 Schwarzenberg (Německo)	1	
Horosedly	2	Skaličany	1	
Horšovský Týn	1	1 Skelná		2
Hory Matky Boží	2	Skláře	1	
Hořice	2	Skuhrov	1	
Hořín	2	Slabčice	2	
Hořovice	6	Slaný	1	
Hostomice	1	Slapy	1	
Hoštice	15	1 Slavětín		1
Hradec Králové	4	Slavkov	1	
Hrádek	2	1 Sobedraž	1	
Hracholusky	1	Soběslav	5	2
Hranice		2 Sobotka	1	
Hrdlořezy	1	Solnice	1	
Hubenov	1	Sousedovice	1	
Humňany	2	Spálený Dvůr	1	
Humpolec	1	Spole	1	
Hůrka	1	1 Srlín	1	
Husinec	8	St. Peter (Rakousko)	1	
Hvozdec	1	Stadeldorf (Německo)	1	
Hydčice	1	Stádlec	4	
Chanovice	1	Stachov	3	
Cheb	3	Staňkov	2	1
Chlístov	4	Stará Boleslav	1	
Chlum	1	Stará Huť	1	
Chlumec	3	2 Staré Město	1	
Chomutov		1 Staré Sedlo	3	
Chorušice	1	1 Starov	1	1
Chotoviny	1	Starý Bor	1	
Chraštice	3	Statenice	1	
Chrástovice	4	Stattlberg (Německo)		
Chřešťovice	6	Stažice	1	1
Chřibská	1	Stehlovice	2	
Chvalšiny	7	Stoky	1	

Chvalšovice	1		Stožice	4	
Chýnov	3		1 Strachovice	2	
Chyška			1 Strakonice	180	11
Jablonec nad Nisou	3		Strašecí	1	
Jáchymov	1		Stráž	1	
Jamný	1		Strunkovice	3	6
Janovice	1		Strýčkov	1	
Jaroměř	2		Střemily	1	
Javorná	4		2 Stříbro	2	
Javornice	2		Sudoměř	2	
Jelenec	1		Sudslavice	1	1
Jemnice	1		Suchomasty	1	
Jesenice	1		Sušice	47	16
Jetětice	2		Svaryšov	1	
Jickovice	6		1 Svěradice	1	
Jičín	5		Svinětice	1	
Jindřichovice	2		Svojsice	1	
Jindřichův Hradec	9		Svrabov	1	
Jinín	6		Šacberk		1
Jiratice			1 Šebestěnice	1	
Jirkov	1		Šebířov	1	
Jistebnice	2		1 Šerava		1
Johannestahl (Rakousko)			1 Šmideberk	2	
Josefov	4		Štáhlovice	1	
Jungingen (Německo)	1		Štěchovice	4	
Kadaň	1		Štěkeň	13	
Kadešice	1		Štětice	2	
Kadov	1		Štýr (Rakousko)	1	
Kaletice	2		Štýrský Hradec (Rakousko)	1	
Kammergericht (Německo)	1		Tábor	12	1
Kardašova Rečice	2		Tachov	4	
Karlova Huť	1		Tasovice	1	
Kasejovice	21		Tawisens		1
Kasermag (Rakousko)	1		Těchařovice	1	
Kašperské Hory	28		2 Tejmlov	1	
Katovice	4		Teplice	1	
Kbelnice	1		Terezín		1
Kestřany	5		1 Těšín	3	
Klatovy	24		Těšov	1	
Kleindorf (Rakousko)	2		Tochovice		1
Klem	1		Topělec	1	
Klingenberg (Německo)	1		Tourov	1	
Klínovec	1		Touškov	1	
Klisinec	1		Trutnov	3	
Klokočín	1		Třebešice		4
Klokočna	2		Třebohostice	1	
Klučice	1		Třeboň	16	1
Kluky	2		Třemešná	1	
Kněžičky	1		Třešovice	4	
Kocelovice	1		Třešť	1	
Koclov	1		Tuchlovice		1
Koječín	3		1 Tuchoměřice		1

Kojetín	1	Tuchonice	1	
Kolence	1	Tukleky	3	
Kolinec	1	Turnov	1	
Koloděje	2	3Tuškov	1	
Komušín	2	Tuškovice	3	
Konopiště	2	Tušovice		1
Kopec	1	Tvrčina	1	
Köpplens	1	Tvrzice	1	
Koráلكov	1	Týn nad Vltavou	32	3
Korce	1	Týnice	2	
Kosova Hora		1Úbislav	1	
Kostelec nad Labem	1	Uherský Brod	1	
Kostelec nad Vltavou	2	2Úholičky		1
Kostřata	1	Újezd	1	
Kounice	1	Unčín		1
Kouřim	2	Únice	3	
Kouty	3	Unterberg (Rakousko)		1
Kovářov	1	Unterrischau	1	
Kozlov	1	Úterý	1	
Krajničko	1	Uzenice	1	
Králíky	2	Vacov	1	1
Kralovice	1	Vadčice	1	
Kraselov	1	Varnsdorf	1	
Krásná Hora	1	1Varvažov	11	
Krašovice	1	Vaskovice	1	
Krejnice	1	Vazilov		1
Krems (Rakousko)	1	Velenov	1	
Krnov	1	Velešín	1	
Křešřovice	1	Velhratice	1	
Křinec		1Velice	2	1
Křivanovice	2	Velká Turná	1	
Kučerř	3	Velké Záblatí	1	
Kunčina Ves	1	Velký Bor	2	
Kundratice	1	Velký Zdikov	4	3
Kunžak	2	Velvary	1	
Kunžvart	3	Verměřovice		1
Kutná Hora	1	Vesce	1	
Květov	1	Vesec	1	
Kvilda		2Veselí nad Lužnicí	3	
Kynšperk	1	Veselí nad Moravou	1	
Kyselov		1Veselíčko	2	
Labská Týnice	1	Větrný Jeníkov	1	
Láz	3	Vibřany	1	
Lažany		1Videň (Rakousko)	12	
Lažice	1	Vildštejn	1	
Lčovice	1	Vimperk	18	5
Lenora	1	Víska	1	
Leskovice	1	Vitějice	1	
Lešany	1	Vítkov	1	
Leškovice	1	Vítkovice	1	
Lety	1	Vlachovo Březí	13	1
Lhenice	7	Vlásenice	1	

Lhota	3	1	Vlkonice		1
Lhotka	1		Vlkovice	1	
Libáň	1		Vltavice	1	
Libčeves	1		Vodňany	68	10
Libějice	4	3	Vojnice	1	
Libějovice		1	Volary	6	
Libyně	2		Volenice	2	
Linz (Rakousko)	1		Volenov		2
Lipanovice	1		Volyně	55	2
Lipnice	1		Vonšovice	1	
Lipovec	1		Vosín	1	
Lipovsko	2		Vosovice	1	
Lišov	6		Votín	1	
Líteň	1		Vrabcov	2	
Lnáře	3		Vraný	1	
Loket	7		Vráž	4	
Lom	3		Vrbice	1	
Lomec	1		Vrcovice	4	
Lomnice	3		Vršovice	2	
Louka	1		Všemslyce	2	
Lovosice	1		Všerov	1	
Lublaň (Slovinsko)	1		Vůsík	1	
Lučkovice	1		Výšice	1	
Lukov	1		Waldau	2	
Luskovice	1		Záblatí	4	
Luxemburg (Lucembursko)	1		Záboří	8	
Luže	1	1	Zadov	1	
Mačice	1	1	Záduší	1	
Malá Turná	2		Záhoří	2	
Malčice	2		Zahrádka	1	
Malé Bubny	1		Záhrobí	1	
Malenice	3		Zálesí	2	
Maletice	1		Zalužany	1	2
Malkov	1		Záluží	1	
Mallischbirken	2		Zarnovice	1	
Malý Bor	3		Zásmuky	1	
Malý Zdíkov		1	Zavěšín	1	
Maršov	1		Závišín		1
Mastnice	1		Zbenice	1	
Mečichov	2		Zbiroh	1	
Mělník	2		Zbonín	1	
Míchov	1		Zborov		1
Milenice	1		Zborovice	5	
Milešice	1		Zbytiny	1	
Milešov	1		Zdíkov	1	
Miletice	1		Zelená Hora	1	
Milevsko	13	3	Zhůří	8	5
Miličín	1		Zimice	1	
Milovice	4		Zítkov	1	
Minburg (Německo)	1		Zlonice	1	
Minice	1		Zvíkov	1	
Mirotice	29		Zvonice	1	

Mirovice	7	2	Zvotoky	1	
Mišovice	2		Žamberk	1	
Mladá Boleslav	1		Žár	1	
Mladá Vožice	4		Žďákov		1
Mladějovice	1		Žďár	3	
Mladovice	2		Železná Ruda	2	5
Mlaka	2		Želnavá	4	
Mlékovice	1		Žernov	1	
Modlešovice	6	1	Žihobce	1	
Modlíkov	1		Žichovec	1	
Modřovice		1	Žichovice	6	
			Žinkovy	3	
Celkem	1053	96	Celkem	1845	154

Tabulka č. 2: Povolání otců studentů

Údaje v Tabulce č. 2 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Povolání otců studentů		Prezenčně studující	Procenta	Privátně studující	Procenta
Zemědělství	zemědělci ²⁴⁷	339	15,33	30	14,08
	správci a vlastníci hosp. objektů ²⁴⁸	66	2,99	9	4,23
	lesníci ²⁴⁹	81	3,66	6	2,82
Obchod, služby	služby ²⁵⁰	78	3,53	8	3,76
	obchodníci ²⁵¹	108	4,88	16	7,51
Úřady	úředníci ²⁵²	270	12,21	28	13,15
	výběrčí různých daní ²⁵³	21	0,95	2	0,94
Řemesla, průmysl	potraviný ²⁵⁴	215	9,72	6	2,82
	nápoje ²⁵⁵	40	1,81	2	0,94
	textil ²⁵⁶	189	8,55	14	6,57

²⁴⁷ Bauer, Pächter, Dominikalist, Häusler, Chalupner, Landmann, Landwirt, Meier, Wirtschaftfer, Gärtner

²⁴⁸ Besitzer, Burggraf, Grafwirt, Gutbesitzer, Gutsverwalter, Verwalter, Wirtschaftsbereiter, Wirtschaftsbesitzer, Wirtschaftsverwalter, Freisaß

²⁴⁹ Förster, Heger, Jäger, Oberförster

²⁵⁰ Fuhrmann, Gastwirt, Kirchendiener, Maler, Schenker, Brandweichs, Hebamme, Stadtleuchter, Diener, Führer, Wirt, Krämer

²⁵¹ Händler, Handelsmann, Greißler, Kaufmann, Weinhändler, Ramscher, Salzversilber

²⁵² Amt, Beamter, Oberamt, Bürgermeister, Direktor, Gerichtverwalter, Gubernialkanzelist, Kameral...., Kreisamt, Kanzelschreiber, Protokolist, Kreiskommissär, Kontrolor, Sekretär, Rath (Kreis-, Magistrat-), Kriminallaktuar, Landespresident, Landesrath, Marktvorsteher, Revisor, Revieradjutant, Salzamtkontroler, Schätzungskommissär, Stadtvorsteher, Steuerrevisor, Staßenkommissär, Unterinspektor, Waldamt-kontroller, Wirtschaftsbeamter, Wirtschaftsrath, Katastralamt, Kammerdiener, Bierrevisor, Postmeister, Gundbuchsführer, Tabakdirektor, Kassierer

²⁵³ Einnehmer, Trinksteuereinnehmer, Steuereinnehmer, Schiffsteuermann, Grenzeinnehmer

²⁵⁴ Bäcker, Fischmeister, Fleischhauer, Metzger, Lebzelter, Müller, Zuckerbäcker, Kräuter, Pfefferkücher

²⁵⁵ Brauer

²⁵⁶ Handschaffmacher, Färber, Kürschner, Leinweber, Sammetmacher, Schafmeister, Schneider, Stricker, Strumpfwirker, Weber, Wollfabrikant, Tuchmacher, Tuchscherer, Zeugsmacher, Zeugweber

	oblečení ²⁵⁷	81	3,66	3	1,41
	kůže ²⁵⁸	49	2,22	0	0,00
	dřevo ²⁵⁹	55	2,49	3	1,41
	sklo ²⁶⁰	8	0,36	5	2,35
	kov ²⁶¹	41	1,85	0	0,00
	stavebniny ²⁶²	26	1,18	2	0,94
	řemeslník ²⁶³	65	2,94	22	10,33
	mydlář ²⁶⁴	25	1,13	1	0,47
	hrnčář ²⁶⁵	8	0,36	2	0,94
	ostatní ²⁶⁶	24	1,09	0	0,00
	Rentier ²⁶⁷	29	1,31	3	1,41
	Měšťané ²⁶⁸	71	3,21	8	3,76
	Vdovy, svobodné matky ²⁶⁹	21	0,95	3	1,41
Inteligence	právníci, soudci ²⁷⁰	29	1,31	3	1,41
	lékaři, lékárníci ²⁷¹	50	2,26	17	7,98
	učitelé ²⁷²	91	4,12	8	3,76
	ostatní ²⁷³	11	0,50	1	0,47
	Policie ²⁷⁴	15	0,68	0	0,00
	Vojsko ²⁷⁵	39	1,76	6	2,82
	Nezjistitelní, nezařaditelní ²⁷⁶	66	2,99	5	2,35
	Celkem	2211	100,00	213	100,00

²⁵⁷ Hutmacher, Kappenmacher, Schuhmacher, Schuster

²⁵⁸ Gerber, Rotberber, Weißgerber, Lohgerber, Riemer, Sattler

²⁵⁹ Binder, Fassbinder, Fasser, Kastner, Tischler, Wagner, Zimmermann

²⁶⁰ Glassmeister, Glasser, Glassschneider, Flusshalter

²⁶¹ Drahtbinder, Schmied, Hammerschmied, Kupferschmied, Messerschmied, Schlosser

²⁶² Baumeister, Mauer, Steinmetz, Ziegelbrenner, Ziegelmacher

²⁶³ Handmacher, Handwerker

²⁶⁴ Seifensieder

²⁶⁵ Töpfer, Hafner

²⁶⁶ Buchbinder, Buchdrucker, Seiler, Tabakverpfleger, Takabaufseher, Uhrmacher, Verpfleger,

Bestandmann

²⁶⁷ Rentmeister

²⁶⁸ Bürger

²⁶⁹ Wittwe

²⁷⁰ Advokat, Justiziär, Anwalt, Jurist, , Richter

²⁷¹ Arzt, Medicine Doctor, Schloßarzt, Mundarzt, Chirurg, Kreisfysik, Apotheker

²⁷² Professor, Lehrer, Schullehrer, Regenschori, Schuldirektor, Gehälter an der Schule

²⁷³ Ingenieur, Goemert, Rabbiner

²⁷⁴ Criminalverwalter, Gerichtsdienner, Kerkermeister

²⁷⁵ Adjutant, Feldwebel, Leutnant, Oberleutnant, Kapral, Major, Kurier

²⁷⁶ Invalid, Pensionist, Rabbiner, Straßenräumer, Tagelöhner, Thürmer, Wachszieher, Waise, Wegmeister

Tabulka č. 3: **Seznam pedagogů vyučujících v letech 1778-1850 na píseckém gymnáziu**

Údaje v Tabulce č. 3 vycházejí z kartonů věnovaných učitelům píseckého gymnázia. SOkA Písek, Gymnázium, Osobní záležitosti učitelů, suplentů, asistentů: osobní výkazy, jmenování, služné, výpomoc, žaloby, exekuce, vyznamenání, pochvalné uznání, disciplinární řízení, povýšení, penzionování a jiné 1812-1850, inv. č. 293, sign. II/2, kart. 22-26.

Jméno učitele	Doba působení na gymnáziu		Předměty - třídy
	od	do	
Babánek, Václav	1849	?	Český jazyk
Bezděka, František	1820	1868	Náboženství
Bílek, Tomáš	1848	1853	
Caspar, Vincent	1814	1847	Řečtina
Dlabač, Josef	1820	1827	Humanitní učitel
Fiericht, Xaver	?	1819	Grammatika
Fischer, Karel	1778	?	
Girgl, František	1849	1850	
Goll, Jan	1778	1815	Řečtina
Handschuh, Vavřinec	1838	1841	Gramatikální učitel
Hawrda, Josef	1847	1855	
Hoffmann, Jan Petr	1808	1812	Geografie a historie
Chile, Pavel	1836	1836	
Janda, Jan	1822	1823	
Jodl, Jan	1814	1814	Řečtina
Kleemann, Bedřich	1847	1867	
Klutschak, Jindřich	1846	1847	
Koch, Hugolien	?	1811	Grammatika
Madlena, Ottomar	1819	1844	Matematika, přírodní dějiny
Müller, Antonín	1818	1819	Humanitní učitel
Neubert, František	1825	1852	Gramatikální učitel
Neubert, Václav František	1817	1819	Geografie a historie
Ott, František	1823	1855	Gramatikální učitel
Ott, Jan Karel	1822	1841	Humanitní učitel
Paus, Ignác	1778	1813	Humanitní učitel, náboženství
Polák, Ondřej	1778	?	
Prošek, Josef	1812	1816	Matematika, přírodní dějiny
Přikryl, Václav	1808	1809	
Pur, František	1778	1808	Latina
Sedláček, Antonín	1819	1822	
Schlenrich, Antonín	1846	1848	
Schön, Josef	1823	1838	
Siegel, Antonín	1841	1851	
Svoboda, Václav	1814	1814	
Šuster, Ignác	1778	?	
Uhle, Alois	1815	1817	Styl - humanitní třídy
Weiser, František	1816	1834	Latina

Winter, František	1838	1860	
Zetihammer, Řehoř	1828	1850	Humanitní učitel
Ziebel, Matyáš	1809	1819	Náboženství
Ziegenbauer, Řehoř	?	1806	
Ziker, Felix	1841	1847	Gramaticální učitel
Zikmund, Václav	1847	1858	
Zimmermann, Jáchym	1819	1829	Styl - humanitní třídy
Zyka, Václav	1811	1813	
Žďárský, Václav	1812	1816	Geografie a historie

Tabulka č. 4: **Hodinové dotace v roce 1805**

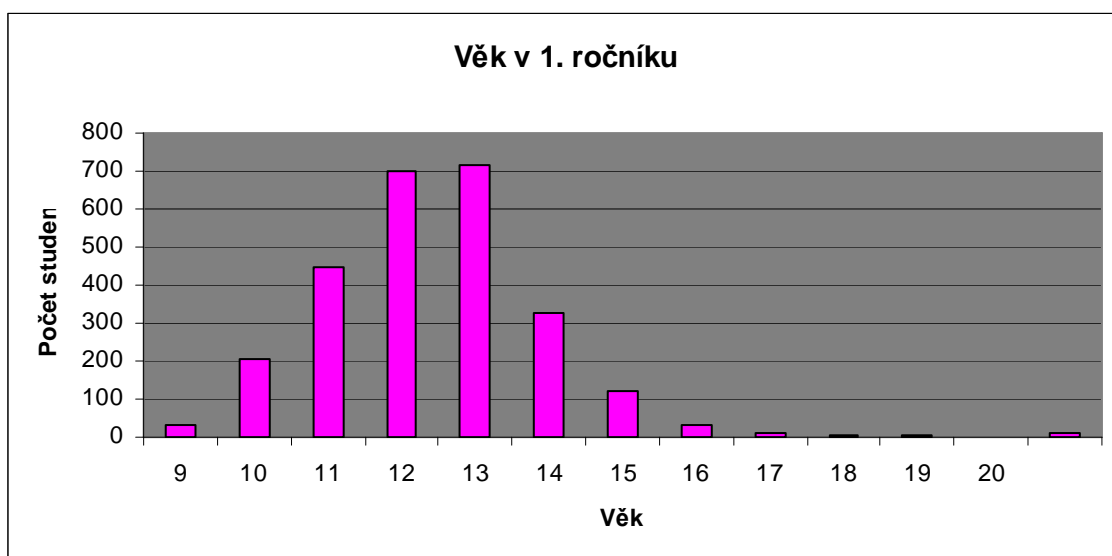
Tabulka převzata z knihy ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české. Obraz jejich vývoje a osudů*, Praha 1913, s. 236.

		Náboženství	Latina	Řečtina	Zeměpis a dějepis	Matematika	Přírodopis	Celkem
Gramaticální třídy	I.	2	9		3	2	2	18
	II.	2	9		3	2	2	18
	III.	2	9		3	2	2	18
	IV.	2	9	2	3	2		18
Humanitní třídy	I.	2	10	2	2	2		18
	II.	2	10	2	2	2		18

Graf č. 1: Věk studentů v 1. ročníku

Údaje v Grafu č. 1 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

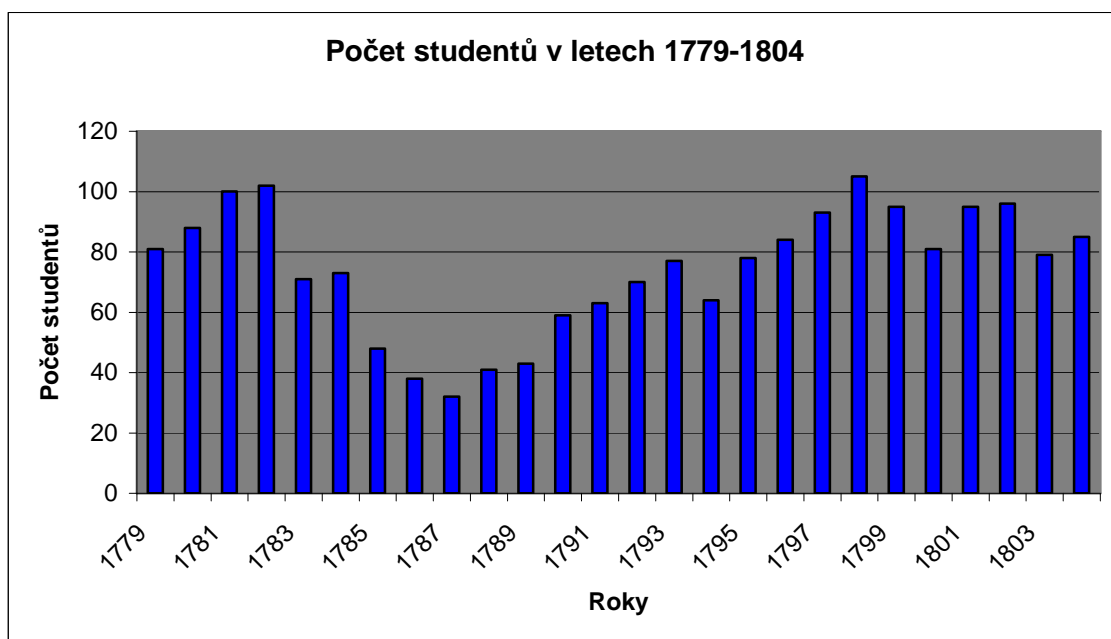
SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Graf č. 2: Počet studentů v letech 1778-1804

Údaje v Grafu č. 2 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

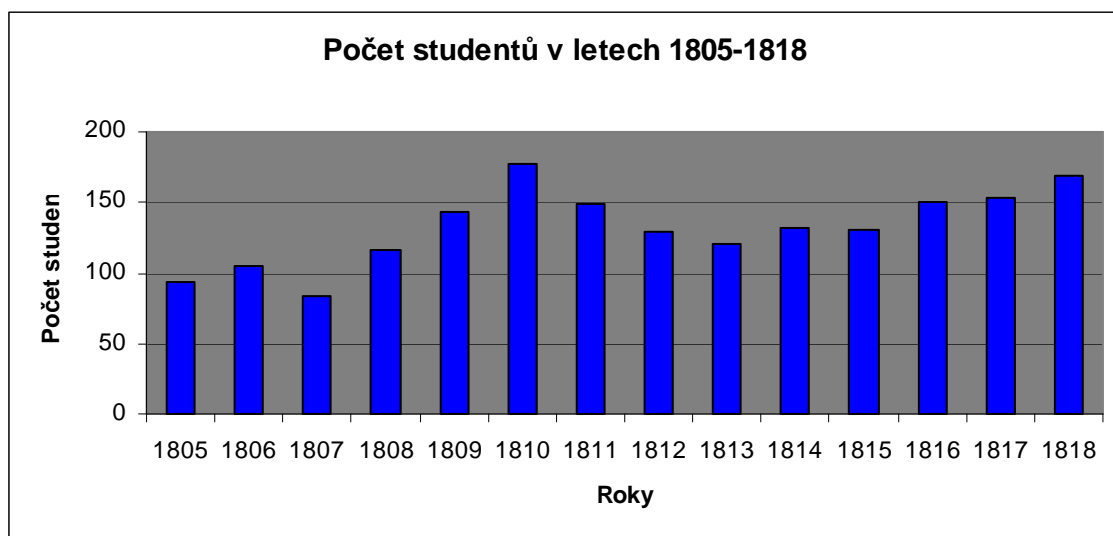
SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Graf č. 3: Počet studentů v letech 1805-1818

Údaje v Grafu č. 3 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

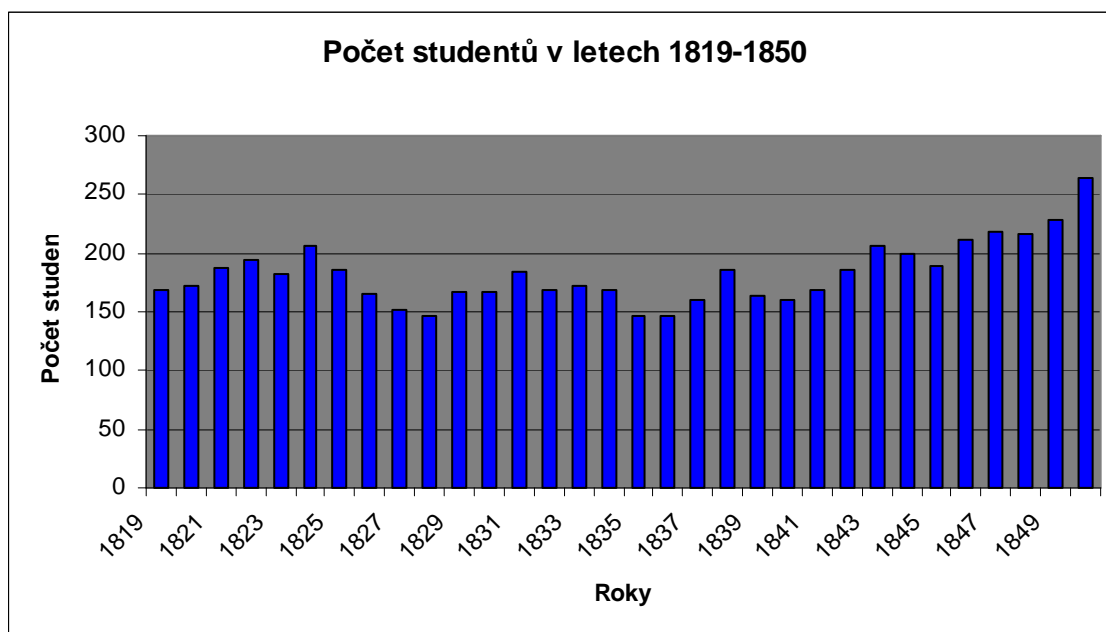
SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Graf č. 4: Počet studentů v letech 1819-1850

Údaje v Grafu č. 4 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

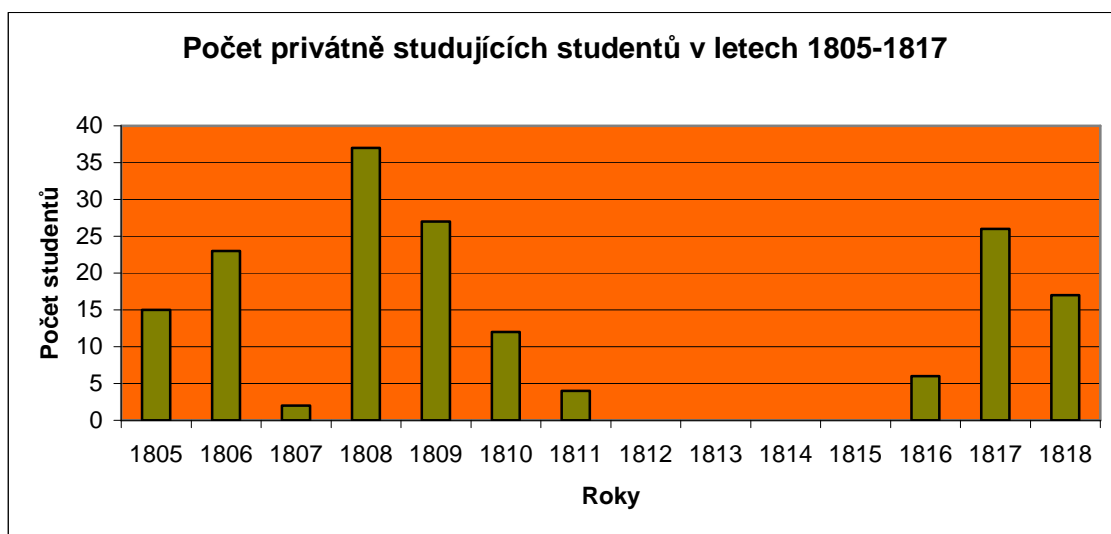
SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Graf č. 5: Počet privátně studujících studentů v letech 1805-1817

Údaje v Grafu č. 5 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

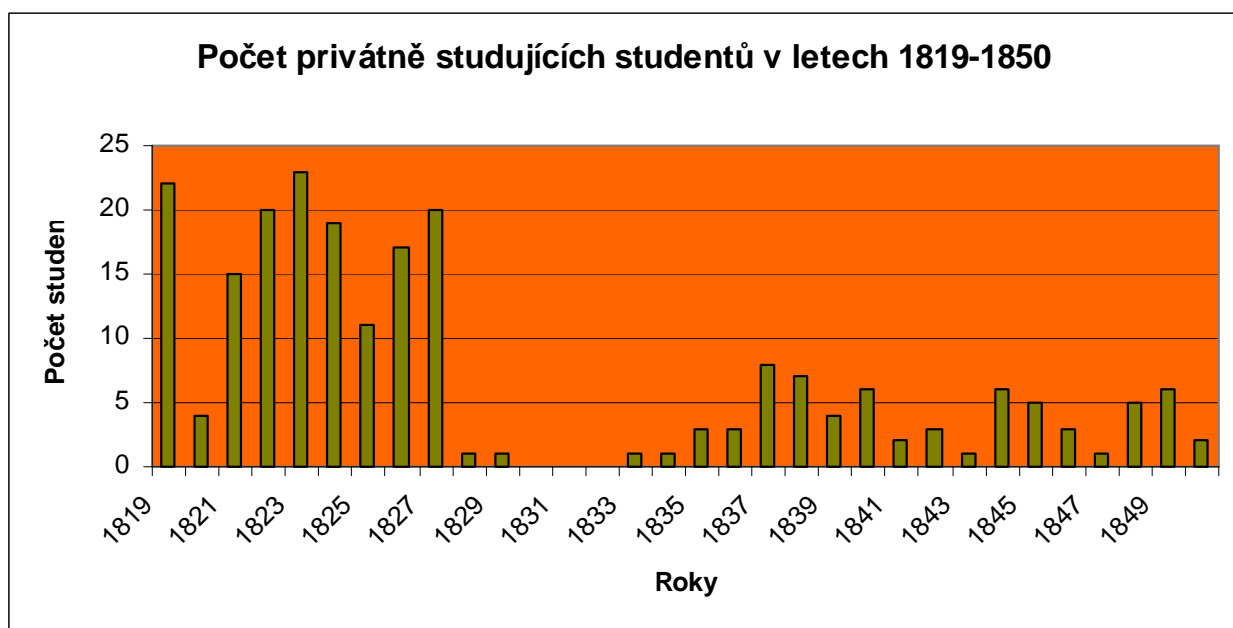
SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

Graf č. 6: Počet privátně studujících studentů v letech 1818-1850

Údaje v Grafu č. 6 vycházejí z Knih třídních známek, semestrálních katalogů a hlavního katalogu píseckého gymnázia.

SOkA Písek, Gymnázium, Semestrální katalogy 1804-1849, inv. č. 15-55, sign. 1/15, kart. 1-5; SOkA Písek, Gymnázium Kniha třídních známek 1778-1814, inv. č. 60, sign. 1/60, kniha č. 60; SOkA Písek, Gymnázium, Hlavní katalogy 1849-1850, inv. č. 63, sign. 1/63.

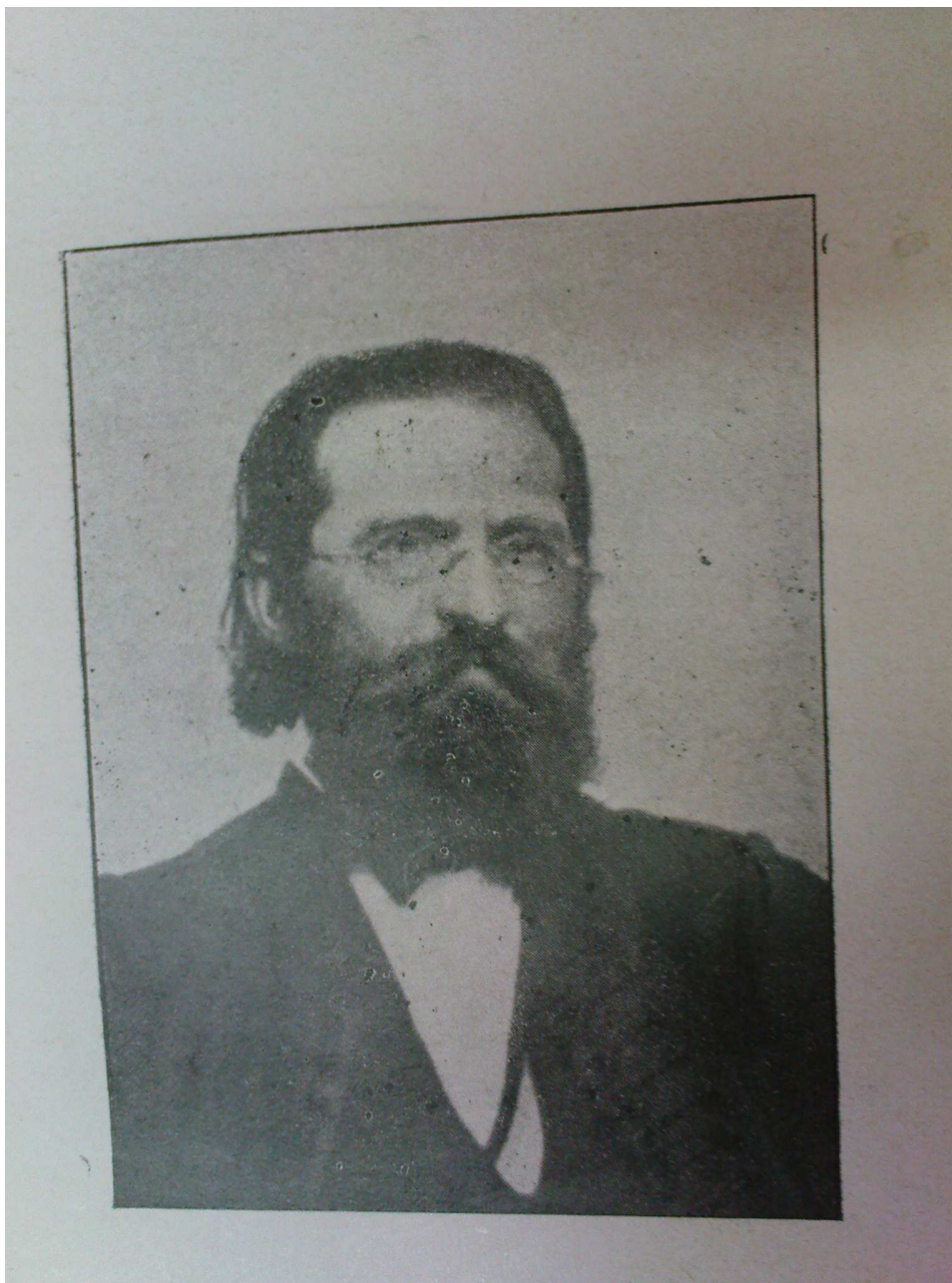
Obrázek č. 1: **Budova gymnázia na Velkém náměstí**

V této budově sídlilo gymnázium v letech 1849-1877. Fotografie převzata z knihy Zdeněk JAVŮREK – Jan KOTALÍK, *Písek ve fotografii 1860-1918*, Písek 2007, s. 108.

Obrázek č. 2: **Vojtěch Vlastimil Janota**

Fotografie převzata z knihy Karla NINGRA, *Paměti prof. Karla Ningra*, Písek 1932, s. 83.

Obrázek č. 3: **Jan Krejčí**

Fotka byla převzata z internetové stránky:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jan_krej%C4%8D%C3%AD.jpg

Johann Krejčí,

Obrázek č. 4: **František Rudolf Bezděka**

Obrázek převzat z knihy Karla NINGRA, *Paměti*, s. 121.

